3 1761 06971638 9

Ryssland sadant det ar

DK
33
R97

RYSSLAND

SÅDANT DET ÄR

UTGIVARE

DE AV RYSSLAND UNDER-
TRYCKTA FOLKENS FÖRBUND

STOCKHOLM. ALBERT BONNIERS FÖRLAG

RYSSLAND
SÅDANT DET ÄR

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/rysslandsadantde00gumm

RYSSLAND

SÅDANT DET ÄR

MED EN ETNOGRAFISK KARTA ÖVER RYSKA RIKET

UTGIVARE

DE AV RYSSLAND UNDERTRYCKTA FOLKENS FÖRBUND

REDAKTÖR FÖR DEN SVENSKA UPPLAGAN

HERMAN GUMMERUS

STOCKHOLM. ALBERT BONNIERS FÖRLAG

DK
33
R97

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1916

Förord till den svenska upplagan.

Världskriget har skakat det europeiska statssystemet i dess grundvalar. Maktförhållanden som ej tycktes stå att ändra, gränser som tycktes fastslagna för långa tider framåt ha blivit utsatta för oväntade och våldsamma förskjutningar, vilka ställa i utsikt en grundlig omgestaltning av Europas karta och en genomgripande omdaning av förhållandena i flera av de krigförande staterna.

Denna väldiga kris har bragt på dagordningen nationalitetsproblemet i hela dess vidd. Nationer, som syntes en gång för alla dömda att föra en politiskt osjälvständig tillvaro, ha plötsligt sett möjligheter öppna sig till befrielse. Planer, som nyss av realpolitikern förvisades till utopiernas värld, befinnas nu äga reell innebörd. Där ännu för två år sedan rådde stum resignation och dyster hopplöshet, där ha nya förhoppningar, ny energi och viljekraft vaknat till liv.

Framför allt gäller detta om de talrika folk, som lyda under den ryske tsarens spira och som i årtionden, ja, i århundraden kämpat en hård kamp för sin tillvaro. En bitter erfarenhet har lärt dem att ej ställa sitt hopp till någon spontant framträdande omsvängning i Rysslands inre politik, utan till yttre-politiska situationer, som på

ett eller annat sätt kunde medföra förändringar i deras ställning. En sådan situation, mera löftesrik än någon föregående, har nu uppstått genom världskriget. Med stigande förväntningar ha de icke-ryska folken inom rikets gränser följt med krigshändelserna, isynnerhet sedan dessa lett till att vidsträckta landområden i västra delen av riket utrymts av de ryska arméerna. De ryska nederlagen ställde i utsikt definitiv befrielse för en del av dessa folk, för andra åter i varje fall en förbättring av deras nationella och politiska villkor.

Denna förväntningsfulla stämning framkallade helt naturligt tanken att åter en gång tillgripa den så ofta utan positivt resultat prövade utvägen att vädja till de västerländska kulturfolkens rättskänsla. Och en sådan åtgärd tedde sig som en tvingande nödvändighet till följd av den oerhörda behandling Ryssland under krigets lopp låtit de inom dess gränser boende »främmande nationaliteterna» undergå. Den allmänna opinionen i Europa och Amerika måste upplysas om all den orätt Ryssland tillfogat dessa folk under tidigare perioder såväl som under de senaste två åren.

Denna tanke låg till grund för den vädjan till den civiliserade världen, som den 9 maj 1916 utsändes i form av ett telegram till presidenten för Nordamerikas Förenta stater, mr Wilson. Telegrammet var undertecknat av representanter för finländare, balter, letter, litauer, polacker, ryska judar, ukrajnare, ryska muhammedaner och georgier, sammanslutna till ett »De av Ryssland undertryckta folkens förbund». Senare anslöto sig till denna vädjan representanter för den vitryska nationaliteten. Några veckor senare

utsändes av förbundet ett upprop till dessa folks stamförvanter och vänner med uppmaning att understödja dess strävanden. Vartdera aktstycket avtryckes här nedan.

Den bok, som härmed överlämnas i den svenska allmänhetens händer, skall i sammanträngd form meddela de sakliga bevisen för de anklagelser emot den ryska regeringen, som telegrammet till mr Wilson innehöll. Den är författad av tolv representanter för de av Ryssland undertryckta folken. Den gör på intet vis anspråk på att uttömma det oerhört rika ämnet. En något så när fullständig skildring av dessa folks öden under ryskt herravälde skulle fylla tiotals volymer. Men utgivarna hoppas dock att boken i all sin knapphet skall giva läsaren en klar och samlad bild av Rysslands politik emot de »främmande nationaliteterna».

Denna bild är fruktansvärt mörk, alltför mörk, skall kanske någon påstå. Utgivarna vilja också gärna medgiva, att framställningen i några stycken kan vara ofullständig. Det gives ju utom det förtryckande, av de storryska erövrarinstinkterna behärskade Ryssland ett annat Ryssland, frisinnat och tolerant och mottagligt för västerländska begrepp om humanitet och rättvisa. Men detta senare ha vi haft föga känning av. I varje fall har det ej kunnat göra sig gällande till vår förmån, och ingenting tyder på att det framdeles skall kunna göra det mera än hittills. Vad vi haft känning av, är det moskovitiska Ryssland i dess svartaste, obarmhärtigaste skepnad. Detta är för oss »Ryssland sådant det är».

Vi önska det ryska folket ingenting ont, vi önska av hjärtat att det må kunna befria sig från de mörka makter,

av vilka det nu behärskas. Men vi äro djupt övertygade om att det ej kan göra det förrän det berövats möjligheten att befalla över nationer, av vilka de flesta stå på en högre kulturståndpunkt än det självt. Ty denna möjlighet medför frestelsen att missbruka makten, och den frestelsen skall det ryska folket, betraktat såsom helhet, ej kunna motstå, lika litet som det hittills kunnat göra det.

*

Den etnografiska karta över ryska riket, som åtföljer boken, har beträffande Finland samt delar av Nordryssland ej utfallit tillfredsställande. Det av finnar bebodda landområdet utsträcker sig som bekant utan avbrott över hela Finland samt österut ända till Vita havet och Onegasjön. Även svenskarnas bosättningsområde i Finland är ej riktigt angivet.

Stockholm i augusti 1916.

Herman Gummerus.

En vädjan till den civiliserade världen.

Den 9 maj 1916 avsändes från Stockholm till presidenten för Nordamerikas Förenta stater, mr Wilson, följande telegram:

Till Presidenten för Nordamerikas Förenta stater,
Mr Woodrow Wilson,
Washington.

Till Eder, Herr President, såsom den främste förkämpen för humanitet och rättvisa, vända vi oss i vår nöd och genom Eder till alla människovänner för att bringa till deras kännedom det hårda öde, som övergår våra landsmän och trosförvanter genom Rysslands förskyllan. Genom Eder, Herr President, vända vi oss även till Rysslands bundsförvanter, förvissade om att deras frihetskärlek och rättskänsla skall uppresa sig mot en behandling, som förorsakar oss outhärdliga lidanden.

Vi representanter för undertryckta folk och främmande religionssamfund inom ryska riket anklaga den ryska regeringen inför hela den civiliserade världen och anropa denna

om hjälp, om skydd mot tillintetgörelse.

Vi finländare anklaga den ryska regeringen för att hava trampat under fötterna vår i högtidliga former stadfästa författning. Genom ryska lagar, som ej äga någon

giltighet i Finland, har Finlands rätt blivit kränkt. De ryska maktägande sträva att tillintetgöra vår statliga autonomi, att förstöra vår rättsordning, att beröva lantdagen allt inflytande i det offentliga livet. Detta program genomföres med orubblig konsekvens. De inhemska språken undanträngas, förvaltningen utsättes för fortgående desorganisering, författningstrogna domare och tjänstemän inspärras i ryska fängelser eller deporteras till Sibirien. Sådana äro verkningarna av att Ryssland brutit sitt givna ord.

Vi balter hava i århundraden varit ryska rikets pålitligaste undersåtar. Till tack därför har man berövat oss vår författning, våra besvurna rättigheter. Landets invånare ha systematiskt hetsats mot varandra. Under kriget har den ryska armén förhärjat, plundrat och nedbränt våra hemvist. Många av oss hava utsatts för grundlösa misstankar och utan dom och rannsakning fängslats såsom fiender och bortsläpats i elände.

Vi letter hava skänkt Ryssland många dugliga tjänstemän. Och dock måste vi uppleva, att vårt skolväsende blev tillintetgjort. Den ryska regeringen har bland oss uppväckt hat och fiendskap emot andra nationaliteter och utbrett korruption och sedefördärv inom vår stam. Ehuru vi frivilligt uppställt legioner till Rysslands försvar, har en stor del av den lettiska befolkningen drivits från hus och hem för att i det inre av riket omkomma av brist och umbäranden.

Vi litauer ha förlorat vår nationella självständighet genom att de högtidliga löften brutits, som gåvos oss i de »litauiska statuterna». Vår religion har förföljts. Katolska kyrkor hava med våld förvandlats till ortodoxa. Kyrkogodsen ha tagits i beslag. Spridandet av bildning och upplysning har förhindrats och vårt litauiska modersmål har man velat utrota; envar, som hade en litauisk bönbok i sin ägo, straffades med fängelse eller förvisning till Sibirien. En stor del av jorden har indragits och för-

delats bland ryska gunstlingar eller gjorts till kronogods. Nu har den ryska armén med våld bortsläpat stora delar av vår befolkning och förhärjat det förr så välmående landet.

Vi vitryssar* voro, förrän vi kommo under Rysslands herravälde, ett folk som hade sitt eget språk, sin egen litteratur, sin egen nationalkyrka och sina egna lagar. Under de 120 år vi lytt under Ryssland har det utsatt oss för systematiskt förtryck i syfte att fullständigt denationalisera oss. Vår nationalkyrka har tillintetgjorts och den ryska statskyrkan har påtvungits oss. Vi ha ej mera rätt att bedja och att inhämta kunskaper på vårt modersmål. Då de ryska trupperna drogo sig tillbaka från Västryssland blevo hundratusentals vitryssar bortförda. Byar och städer blevo förstörda, skörden ödelagd och landet förvandlat till en öken.

Vi polacker ha, ända sedan vi kommo under ryskt herravälde, genom sekler fått utstå fysiska och moraliska lidanden. Våldförande av vår författning och ödeläggande av vårt statliga och nationella liv kännetecknar den ryska »systernationens» uppförande. Ej det ringaste har åtgjorts för att inlösa det löfte om autonomi, som givits oss under detta krig av den ryske överbefälhavaren. Ryska trupper ha meningslöst härjat, plundrat och brandskattat våra landområden, ryska regeringen har drivit en stor del av vårt folk bort från hembygden, och i det inre av riket lida halvannan million polacker förfärlig nöd.

Vi ryska judar äro förtrampade som intet annat folk på jorden. Vi utsättas för att fysiskt och intellektuellt förtvina. Vi hindras att besöka skolor och universitet. Sammanträngda i vissa bosättningsområden ha vi prisgivits åt växande fattigdom och elände. I blodiga pogromer

* Detta stycke fanns ej upptaget i telegrammet i dess ursprungliga form, då vitryssarnas anslutning ägde rum först efter det telegrammet redan hunnit avsändas.

har man lämnat pöbelns djuriska instinkter fritt spelrum gentemot oss. På grund av kriget ha hundratusental av oss jagats bort till främmande trakter, och många tusenden ha därvid omkommit i elände. Våra hus ha utplundrats, och dagligen få våra bröder lida bittraste nöd.

Vi ukrajnare ha berövats den autonomi, som högtidligen tillförsäkrats oss. Vår kyrkas självständighet har förintats, vårt språk — som talas av ett folk på 30 millioner — har bannlysts från det offentliga livet och från folkskolorna. Kulturella sammanslutningar upplöstes vid krigsutbrottet, tidningarna förbjödos. I Galizien och Bukovina kommo Rysslands avsikter att utrota vårt folk öppet i dagen. Allt vad ukrajnskt hette förföljdes, masshäktningar företogos och början gjordes till landets våldsamma förryskning. Härunder hade ryska regeringen panna att framställa sig som Galiziens befriare.

Vi ryska muhammedaner, inalles 25 millioner, anklaga ryska regeringen för det förtryck, som gått ut över oss. Vi hindras olagligen i vår religionsutövning och äro utsatta för politiska förföljelser. Vår jord har berövats oss för att skänkas åt ryska gunstlingar och maktägande. Vår kulturella utveckling hämmas, på alla områden äro vi underkastade orättvisa inskränkningar. Under kriget har varje rättvisa upphört. Vi bliva förföljda och misshandlade.

Vi georgier, Kaukasiens största folk, slöto på sin tid fria fördrag med Ryssland, vilka alla blivit brutna. Vår dynasti, vår kyrkas självständighet, våra nationella institutioner ha förintats. Våra fria bönder ha berövats sin egendom för att lämna plats för ryska bönder. 1905—1906 ödelades vårt land; våra kvinnor utsattes för övervåld av ryska soldater, icke ens nunnor skonades. Vid krigsutbrottet blevo våra främsta män bortförda, vår provins Adsjara fullständigt förhärjad. Hungrande, nakna och

utarmade fördrevos över 50,000 människor och vigdes till undergång.

Så förbryter sig Ryssland mot oss, sina egna undersåtar. Det har undertryckt allt nationellt liv, förgiftat alla levande kulturyttringar. Sedefördärv och bestickligheter har Ryssland infört i stället för tukt och heder, det har förföljt främmande trosbekännelser, undertryckt framstegs- och bildningssträvanden och oavlåtligt arbetat på att sänka sina egna undersåtars andliga nivå.

Och nu, medan våra bröder kämpa och blöda för Ryssland — endast finländarna äro befriade därifrån — nu har ryska regeringen lämnat sina myndigheter full frihet att låta sitt förstörelseraseri utan varje förnuftig mening gå ut över våra hem.

Vi klaga icke över våra av krigsoperationerna förorsakade förluster. Men vi klaga över den meningslösa förstörelse, som utförts av ren rov- och mordlust och på direkt befallning. Vi klaga över det nedriga misstänkliggörandet av egna undersåtar, över inspärrningarna, förvisningarna, förjagandet i hunger, elände och nöd. Vi klaga över att tusentals oskyldiga, åldringar, kvinnor och barn, prisgivits åt lidande och död.

Vi ha icke glömt, att millioner av våra stamförvanter ännu befinna sig i ryssarnas händer, att deras röst är förstummad och de själva tvungna att tigande utstå de fruktansvärdaste lidanden. Vi känna även ryska regeringens vana att taga hämnd på värnlösa fränder och landsmän, när den icke är i tillfälle att stilla sitt hat på dem, som säga ut sanningen.

Vi kunna i denna stund intet göra för de våra. Gud skydde dem!

Men vi veta också, att ingen av de våra längre skänker ryska regeringens löften någon tilltro. Aldrig skola våra efterkommande förgäta de lidanden, som Ryssland låtit övergå oss. De folk, vilka anförtrotts åt Rysslands vård,

har det försummat och förtryckt. Det har missbrukat sin makt till att plåga sina egna undersåtar och förinta vårt välstånd för generationer framåt.

Så har Ryssland självt stött oss ifrån sig!

Och det kommer även efteråt att fortfara med förföljandet av våra stamförvanter och icke vila, innan målet är uppnått: de främmande nationaliteternas utplånande såsom folkenheter.

Därför ropa vi:

Hjälp oss!

Skydda oss för den hotande förintelsen!

DE AV RYSSLAND UNDERTRYCKTA FOLKENS FÖRBUND.

Konni Zilliacus.
Samuli Sario.
Baron Friedrich Ropp.
Sylvio Broedrich.

P. Ausin.
Karlis Egle.
E. Baltkaln.
R. Lupa.
I. Kaule.
Dr J. Saulys.
A. Zmuidzinavicius.
S. Kairys.

W. Lastorski.
J. Soloviej.
Le Comité Lithuanien à Berne.
Michel Lempicki,
medlem av duman.

Waclaw Sieroszewski.
Dr S. Zabludowski.
Dmytro Donzow.
Groupe Ukrainien en Suisse.
Kasy Abdul Rachid Ibrahim.
Aga Ogli Achmed Bey.
Aktchura Ogli Jussuf.
Hussein Sade.

Michel de Tseretheli.

Stockholm i maj 1916.

Ett upprop.

I medlet av juni månad 1916 offentliggjordes i den europeiska och amerikanska tidningspressen följande:

Upprop från de av Ryssland undertryckta folkens förbund till alla stamfränder och vänner.

Vi finländare, balter, letter, litauer, polacker, ryska judar, ukrajnare, vitryssar, muhammedaner och georgier, som hittills stått under ryskt herravälde, hava förenat oss i en vädjan till den främste mannen i det största neutrala riket, där friheten bildar författningens starkaste grundval: till presidenten för Nordamerikas Förenta stater. Vi ha för honom klagat vår nöd och skildrat de oerhörda lidanden, som Ryssland dragit över oss, och vi ha bett honom om hjälp. Ännu ha vi icke erhållit något svar och vi fordra det ej heller, ty vi veta mycket väl, att det icke skall vara lätt för honom att finna den lämpligaste lösningen för svaret. Men vi betvivla dock ej, att han vill hjälpa oss, han som framom alla andra i världen är kallad att vara en förkämpe för humanitet och rättvisa. Och vår strävan går just ut på att underlätta denna hans otvivelaktiga avsikt. Därför vända vi oss nu till alla våra stamfränder i den vida världen och särskilt till dem, vilka själva eller vilkas förfäder lämnat den förtryckta ryska hembygden för att finna ett nytt hem i en ny, fri värld.

Alla, vilka känna som vi, alla som veta vad som försiggått i Ryssland i förgångna tider och vad som i våra dagar händer därstädes, alla som känna avsky inför berövandet av nationella rättigheter, inför religiöst förtryck, för hemligt förtal och offentlig bestickning, för otyglat röveri, för mord och våldsdåd mot oskyldiga, för avsiktligt försummande av fattiga och arma människor, alla dessa anropa vi och uppmana dem att sluta sig till vårt förbund, att deltaga i vårt arbete.

Vårt mål är att öppet låta mänskligheten veta sanningen om vårt öde. För detta ändamål skola vi offentliggöra dokument och korrespondenser, som ge en bild av det fruktansvärda förtryck de främmande nationaliteterna i Ryssland äro utsatta för. Vi uppmana våra stamfränder och vänner att allestädes i tryck och skrift sprida dem vidare och betänka, varför vårt öde nu omsider blivit outhärdligt. Vi förlita oss också på den rättrådighet, som så ofta ådagalagts av de nationer, vilka för närvarande äro i förbund med Ryssland. De veta icke att Ryssland missbrukar förbundet med dem och just i skydd av detsamma begår outsägliga brott gentemot sina egna undersåtar för att utrota och tillintetgöra de främmande nationaliteterna inom sina egna landamären.

DE AV RYSSLAND UNDERTRYCKTA FOLKENS FÖRBUND.

Postadress: Stockholm I, Box 419.
Telegrafadress: Nationliga, *STOCKHOLM.*

FÖRSTA KAPITLET.

Rysslands befolkning.

Det är icke länge sedan man i Västeuropa allmänt betraktade Ryssland i det stora hela som en nationell enhetsstat. Man visste väl, att även icke-ryska nationaliteter bygga och bo inom det väldiga rikets gränser, men man hade dock den föreställningen, att de egentliga ryssarna utgjorde det stora flertalet av dess befolkning, och denna föreställning underhölls genom det officiella Rysslands taktik att konsekvent förneka varje nationell skiljaktighet mellan den storryska befolkningen och en del inom Ryssland boende främmande folk, och att med alla medel hindra dessa att utåt framstå som särskilda nationella enheter. I längden gick det dock ej att upprätthålla denna fiktion. Även den stora allmänheten i de västeuropeiska länderna har börjat få ögonen upp för det faktum, att det ryska riket, långt ifrån att utgöra en nationell enhet, är ett brokigt konglomerat av olika folkslag, vitt skilda till härkomst, språk och seder, ett konglomerat vari det härskande folket — storryssarna — bildar minoriteten.

Det moskovitiska storfurstendömet, som utgör kärnan i det nuvarande Ryssland, har alltsedan år 1702 oavlåtligt utvidgat sig åt norr, väster och sydöst; de erövrade länderna bebos alla utan undantag av icke-ryssar. Denna expansion började under Peter den store

med erövringen av de svenska Östersjöprovinserna. Den utsträcktes sedan småningom över Finland, Litauen och de rikaste av de ukrajnska provinserna. Vid Polens tredje delning erhöll Ryssland största anparten. Under nittonde århundradet har Ryssland vidare tillvällat sig det rumänska Bessarabien, erövrat Kaukasien och underlagt sig ofantliga landsträckor i Asien. Hela nordvästra, västra och södra delarna av Ryssland och största delen av dess asiatiska besittningar utgöras sålunda av länder, vilkas invånare till sin nationalitet, sitt språk och sin religion så väl som till sin kultur hava föga eller ingen gemenskap med det ryska folkelementet, och vilka tvärtom stå i den skarpaste motsättning till detta.

En åskådlig överblick över Rysslands tillväxt under de senaste århundradena har nyligen givits av E. Schultze i en tysk tidning (Europäische Staats- und Wirtschaftszeitung, 1916. N:r 10, A. 525). Vi låna ur hans artikel följande intressanta statistiska siffror.

»Tsarrikets omfång utgjorde mot slutet av de här nedan uppräknade monarkernas regeringar:

Ivan III (1505)	omkr.	2.200.000	kvadratkilometer
Ivan IV (1584)	»	4.125.000	»
År 1613	»	8.580.000	»
Michail (1645)	»	12.375.000	»
Alexej (1676)	»	14.520.000	»
Peter I (1725)	»	15.510.000	»
Elisabet (1761)	»	17.600.000	»
Katarina II (1796)	»	19.360.000	»
Alexander I (1825)	»	20.185 000	»
År 1888	»	22.000.000	»
År 1914	»	22.385.000	»

Ryska rikets folkmängd har under loppet av de senaste två århundradena tillvuxit på följande sätt:

År	Folkmängd	År	Folkmängd
1722	14.000.000	1835	60.000.000
1742	16.000 000	1851	68.000.000
1762	19.000.000	1859	74.000.000
1782	28.000.000	1897	129.209.297
1796	36.000.000	1906	149.229.300
1812	41.000.000	1908	155.433.300
1815	45.000.000		

Under loppet av fyra sekel, från 1500 till 1900, utgjorde den landareal, som Ryssland dagligen tillägnade sig, i genomsnitt ung. 130 kvkm. Tager man med i räkningen endast de två århundradena efter Alexejs (Peter den stores faders) död, alltså 1676—1876, uppgick den dagliga tillväxten till ung. 90 kvkm. Mellan år 1762 (Katarina II:s tronbestigning) och 1856 (Alexander II:s tronbestigning) var den dagliga genomsnittstillväxten 80 kvkm.»

Och denna väldiga områdestillväxt skedde genom erövring av landsträckor, som uteslutande beboddes av icke-ryssar.

Kriget har mycket bidragit till att sprida kännedom i utlandet om Rysslands nationalitetsförhållanden. Vad kände man förr i Västeuropa exempelvis om letter och litauer? Så gott som ingenting visste man om vitryssarnas land, om de vidsträckta områdena mellan Grodno, Minsk och Pinsk och trakterna kring Pripetmorasen, som nu under kriget fått så stor betydelse. Vad visste man om inbyggarna i Ukrajna, detta folk om 30 millioner med sin egen historia, sitt eget språk och sin egen gamla litteratur? Vad visste man om den brokiga folkblandningen i Kaukasien, om tjerkessernas och andra kaukasiska stammars frihetsstrider? Alla dessa folk gingo i utlandet och gällde för ryssar; om de stora nationella och kulturella skiljaktigheterna hade man ringa kännedom.

Motsatsen mellan ryssarna och de främmande nationa-

liteterna framträder särskilt starkt i väster, där dessa senare i kultur stå långt framom erövrarna. I dessa delar av riket ha ryssarna därför till i dag som är ej kunnat göra sig gällande; det har varit dem omöjligt att förryska den inhemska befolkningen, isynnerhet där den består av bönder. Ryssar bo här endast i de större städerna, där de nedsatt sig såsom tjänstemän, militärer och stundom även som köpmän.

En säker grund för bestämmandet av nationalitetsförhållandena i Ryssland ger resultatet av den officiella folkräkningen 1897. Av de 128 millioner invånare Ryssland då räknade voro:

	Millioner	i %
Storryssar	55,7	43,2
Ukrajnare (lillryssar)	22,4	17,4
Vitryssar	5,9	4,6
Polacker	7,9	6,2
Litauer och Schmuder	1,7	1,3
Letter	1,4	1,1
Ester	1,0	0,8
Finnar och svenskar	3,0	2,4
Finsk-ugriska stammar (utom finnarna)	2,5	1,9
Tyskar	1,9	1,5
Judar	5,1	3,9
Rumäner	1,1	0,8
Armenier	1,2	0,9
Kartvelier (Georgier, Imeretiner, Mingrelier o. s. v.)	1,4	1,1
Kaukasiska bergsfolk	1,1	0,8
Tatarer	3,7	2,9
Kirgiser	4,1	3,2
Andra turkisk-tatariska stammar	6,3	4,8
Andra icke-ryska folk	1,5	1,2
	128,8	100,0

Den 1 januari 1913 uppskattade statistiska centralbyrån i Ryssland rikets hela befolkning till över 170 mil-

lioner. Denna folkmängd torde approximativt fördela sig på de olika nationaliteterna på följande sätt:

Ryssar	något över 80	millioner
Ukrajnare	30—35	»
Vitryssar	6	»
Polacker	över 10	»
Judar	6	»
Tyskar	2,5	»
Letter	1,5	»
Litauer	1,5	»
Finnar och svenskar	3—4	»
Finsk-ugriska stammar	omkr. 3,5	»
Armenier	1,5	»

Även i Kaukasien utgöra ryssarna alls icke någon dominerande del av befolkningen. Av de 12 millioner invånare detta land räknar äro endast 34 % ryssar; i Transkaukasien är procentsatsen endast 4 %, medan huvudmassan av befolkningen består av georgier, tatarer, armenier och andra folk.

Sibirien kan endast betraktas som en rysk koloni. De under århundradenas lopp hit invandrade ryssarna hava utvecklat sig självständigt och skilja sig redan i flera avseenden från de europeiska ryssarna.

Vi kunna sålunda konstatera det märkliga fenomenet, att det ryska folkelementet icke blott är ur stånd att inom sig upptaga de högtstående folken i väster, utan mångenstädes ej ens har kraft att förryska nomadfolken. Tvärtom, ryssen låter t. o. m. påverka sig av dessa senare.

Ett exempel! För att förryska det kirgisiska området lät regeringen ett stort antal ryska bönder bosätta sig på kirgisiska stäppen och vid floden Irtisj. Följden blev att de inflyttande ryssarna glömde sin egen religion och sitt eget språk och antogo kirgisernas seder och bruk. Härom meddelade på sin tid inspektorn för undervisnings-

distriktet Ufa, herr Trejtski: »Vi hoppades att få döpa muhammedaner i det vi skickade dit ryssar, men i stället assimilerades de dit sända ryssarna med den inhemska befolkningen, ja, de glömde t. o. m. den ryska fastan och åto hästkött under den stora fastetiden.»

I Turkestan och i de ryska besittningarna i Centralasien bo självfallet ej många ryssar. Deras antal utgör ung. 9 % av befolkningen.

De härskande ryssarna bilda således mindre än hälften av rikets invånareantal. Av alla Rysslands invånare utgöres något över $^1/_3$ av icke-slaviska folk. Mer än hälften av invånarna utgöres av »främmande nationaliteter», vilka till största delen ej ha det ringaste gemensamt med ryssarna, varken religion eller språk, varken ekonomisk utveckling eller nedärvda rättsliga och politiska institutioner.

I motsats till den rysk-ortodoxa trosbekännelsen stå icke blott protestanter, katoliker, judar och muhammedaner, utan även ukrajnarna, vilkas trosbekännelse ej kan räknas till den grekisk-ortodoxa kyrkan. De officiella uppgifterna av år 1897 ge vid handen följande fördelning av befolkningen på olika trosbekännelser:

	Millioner
Grekisk-ortodoxa	66,6
Unierade	23,0
Katoliker	11,5
Protestanter	6,2
Andra kristna	1,2
Judar	5,2
Muhammedaner	14,0
Andra trosbekännelser	1,5

Bland alla de främmande nationaliteterna är motsättningen mellan ortodoxien och anhängarna av andra trosbekännelser mycket stor och har städse förblivit det trots våldsamma förföljelser av alla dem, som ej höra till stats-

kyrkan. Alla repressiva åtgärder ha endast stärkt deras kärlek till sin fäderneärvda religion och ha mycket bidragit till att ytterligare uppegga dem till aktivt och passivt motstånd.

Tydligast är motsättningen mellan ryssarna och de främmande nationaliteterna i språkligt hänseende. Språket är det som är svårast att beröva en självmedveten nation. Också där, varest modersmålet hänsynslösast blivit förföljt, såsom i Litauen och Ukrajna, har ryskan dock ej lyckats vinna herraväldet. Visserligen är dessa folks litteratur för närvarande delvis tillintetgjord och tidningar utgivna på folkspråket existera knappast, men modersmålet fortlever dock och kan ej utträngas av det främmande idiomet.

Den ekonomiska motsättningen mellan de främmande nationaliteterna och storryssarna är mycket stor. Det egentliga Ryssland är övervägande ett agrarland och befinner sig ännu i första början av en utveckling till ordnad folkhushållning. Lantbrukets organisation är ännu alldeles ofullkomlig och föga rationell. I gränsprovinserna däremot äro de ekonomiska förhållandena vida mera utvecklade. Östersjöprovinserna bilda ett jordbruksdistrikt, där bondeemancipationen genomförts omkring ett halvsekel tidigare än i det egentliga Ryssland och där ett välmående, kärnsunt bondestånd fått tid och tillfälle att växa fram. Finland bildar ett självständigt från Ryssland avskilt tullområde med en alldeles egenartad ekonomisk utveckling. I Polen existera kapitalistiskt-industriella förhållanden, som ha alls ingen likhet med de i det inre Ryssland rådande och som ha många beröringspunkter med Västeuropa.

Även rättsförhållandena äro ej desamma hos de främmande nationaliteterna som bland ryssarna. Den ryska svod sakonov gäller icke överallt; särskilda rättsliga institutioner, vilka ryska regeringen hittills ej lyckats

avskaffa, gälla ännu i västra delarna av riket, nämligen i Finland, i Östersjöprovinserna, i Polen och i de ukrajnska guvernementen Tjernigov och Poltava. Grundvalen för rättsförhållandena i Finland är 1734 års svenska lag, och även den senare rättsutvecklingen efter år 1809 har skett i nära överensstämmelse med utvecklingen i Sverige. Estland, Livland och Kurland hava av ålder haft sina egna lagar, vilka sammanfattats i den baltiska provinsialrätten. I Polen gäller den av Napoleon införda Code civile i dess franska avfattning. Bessarabien har sedan år 1818 sin egen, fastställda rättskipning på grundvalen av en särskild bessarabisk rätt. I guvernementen Tjernigov och Poltava gäller den gamla litauisk-polska rätten. Folken av mongoliskt, turkiskt och finsk-ugriskt ursprung leva likaså efter sina egna lagar. De intaga en alldeles särskild ställning, isynnerhet däruti att de sakna rörelsefrihet och näringsfrihet, vilket även i ännu högre grad är fallet med judarna. Den ryska rätten har således bland nästan alla främmande nationaliteter ännu ingen giltighet.

Politiskt är motsättningen mellan de främmande folken och ryssarna likaledes stor. Vi lämna därvid Finland åsido, som intar en särställning och som med sin demokratiska författning med allmän, lika rösträtt och valbarhet för kvinnor såväl som för män bildar en sällsam motsats till det autokratiska Ryssland. Men också i de andra erövrade länderna ha ännu, trots sekellång förening med ryska riket, många politiska särrättigheter bibehållit sig. I Östersjöprovinserna existerar ännu, om än starkt kringskuren, den gamla ständerförfattningen. I Polen hava under kampen mot förryskningen ännu åtskilliga politiska inrättningar ej kunnat avskaffas. Även Kaukasien, som ju utgör Rysslands senaste områdestillväxt, intager en politisk särställning.

Överallt se vi sålunda motsatser mellan storryssarna och de underkuvade nationaliteterna, och nästan överallt

se vi, att de senares egen, fäderneärvda kultur står högre än den ryska. Överallt se vi ryskheten i kamp med de högre stående nationaliteterna, som den vill assimilera och draga ned till sin egen lägre nivå.

Därom yttrade den franske ministern Yves Guyot år 1904: »Vad beträffar ukrajnarna är det tydligt, att deras kultur stod mycket högre än moskoviternas. I stället för att befordra denna kultur hava moskoviterna hållit den tillbaka och fortfara alltjämt att göra det. Den ryska makten företräder ingalunda något civilisatoriskt element, den förkväver de folk som den absorberar. Den gör detta sedan länge med ukrajnarna och senast har den begynt göra det med finländarna. Att draga ännu hårdare till den kedja, som omsnärjer de sedan århundraden av tsarismen underkuvade folken, det är ej rätta medlet att göra Ryssland större och upprätthålla dess maktställning. Såsom Ryssland nu är ter det sig nästan som en stor, gelatinartad massa med en mycket obetydlig nervapparat. Den tsaristiska despotismen har velat göra allt likformigt i strid med den lag för folkens evolution, som Herbert Spencer så klart uppvisat. Ryssland kan ej utveckla sig vidare om det ej vill finna sig i att bliva heterogent.»

Varje försök av ett kulturellt lägre stående folk att behärska högre stående har hittills alltid i längden visat sig fåfängt. Omöjligt är det framför allt där det härskande folket är i minoriteten och där mer än hälften av invånarna måste spela rollen av undertryckta, av medborgare av andra klassen.

Att detta tillstånd i längden är ohållbart, därom äro även alla ryska politiker på det klara. Det gives två utvägar. Den ena är att låta de främmande nationaliteterna utveckla sig på nationell grund, d. v. s. att låta det autokratiska, centraliserade Ryssland övergå i en nationalitetsstat, inom vilken varje nation behåller rätt till egen, fri kulturutveckling. Den andra vägen är den, som den

ryska regeringen inslagit och som har till mål en fullständig homogenisering av det ryska riket. Den bygger därvid på principen, att det i Ryssland endast får finnas tre grundvalar för statslivet: autokratien, ortodoxien och den storryska nationaliteten. Detta är detsamma som en förryskningspolitik quand même, som fullständigt lämnar ur sikte de enskilda nationernas välfärd, deras kulturströvanden, deras ideala värden, en politik som söker nå sitt mål med knutpiskan och fängelset, en politik, för vilken, såsom vi skola se, även dessa medel ej räcka till och som därför för att nå sitt mål ej har någon annan utväg öppen än att tillintetgöra de folk, vilka den ej kunnat betvinga.

ANDRA KAPITLET.

Den ryska folkkaraktären.

Den storryska folkkaraktären utmärker sig genom en sällsam förening av skarpa kontraster. Å ena sidan finner man hos storryssen en hel del vinnande och sympatiska egenskaper, å andra sidan framträder ofta hos honom en hög grad av brutalitet, samvetslöshet och grymhet. I det ryska folklynnet är den typiskt slaviska mildheten och godmodigheten förenad med de asiatiska nomadfolkens barbariska instinkter.

För att förstå detta måste man följa det ryska folkets historiska utveckling långt tillbaka i tiden. Den ryska folkkaraktären har i sina grundlinjer bestämts av tatarokets inflytande, av Rysslands despotiska regeringsform och framför allt av livegenskapen.

Tataroket innebar en fruktansvärd förnedring för det ryska folket, som därunder endast hade att välja mellan undergång och slaveri. I Moskva bär ännu ett av de största torgen i staden namnet Jungfruplatsen, emedan det var här de unga flickor utsågos, som sändes tatarfurstarna till tribut. Det långvariga träldomstillståndet kvarlämnade i folkkaraktären outplånliga spår, framför allt den utomordentligt ringa förmåga att motstå frestelser, som utmärker ryssen ännu i våra dagar, och den lätthet varmed han underordnar sig en starkares vilja — ett tecken på den underkuvades vanliga brist på självförtroende. En följd av träldomen under tatarerna är även en del passiva

dygder, som utmärka honom, såsom tålamod under lidanden och likgiltighet för döden.

Det andra momentet, som utövat ett ogynnsamt inflytande på den ryska folkkaraktären, är d e s p o t i s m e n, ett direkt arv från tatarväldets tider och för de ryska bönderna endast en fortsättning av främlingsoket. Även under sina nya inhemska herrar måste ryssen, om han ej ville mista livet, dölja sin innersta övertygelse och tåla alla förödmjukelser. Det är klart, att han därigenom småningom måste förlora aktningen för sig själv och förtroendet till eget omdöme och egen duglighet, att han måste förlora känslan för den sanna friheten, som i främsta rummet fordrar pliktuppfyllelse och icke innebär rätt för envar att ge fritt lopp åt sina böjelser utan att tänka på vilka följder detta kan ha för det allmänna. Hos ryssen ersättes denna frihetskänsla blott alltför ofta av ansvarslöshet och framför allt av en nyckfullhet, som i det ryska samhället har större spelrum än i något annat land.

En annan följd av despotismen är att den västerländska kulturen blivit massan av folket motbjudande. När Peter den store först började införa i Ryssland västerländska seder och bruk och västerländsk bildning, gjorde han det i politiskt syfte, med despotens hänsynslöshet och under sträng poliskontroll. Motsatsen mellan de påtvungna västeuropeiska och de traditionella ryska kulturformerna har från denna tid alstrat en motvilja för de förra, en motvilja som ryssen omedvetet överför på hela den västeuropeiska civilisationen.

Ödesdigert är det inflytande som l i v e g e n s k a p e n utövat på den ryska folkkaraktären. Under de 150 år denna varade var folket delat i en rättslös och en härskande klass. Därav förklaras till en del de skarpa sociala kontrasterna i det nutida Ryssland. På livegenskapens konto kan också skrivas det faktum, att aktningen för människovärdet icke ännu trängt igenom i Ryssland samt att det arbetande

folket ännu ej vant sig att sörja för sig självt, utan fortfarande fogar sig i en hänsynslös husbondes godtycke, mot vilket det endast kan skydda sig genom list och bedrägeri. Liksom på livegenskapens tid söker och finner den ryske bonden i våra dagar religionens tröst under sina lidanden, och nu liksom då komma de goda sidorna i hans karaktär till synes i hans förhållande till sina olycksbröder.

Det är påfallande, med vilken from undergivenhet folket bär sitt stora elände och den skriande orättvisa, som överallt vederfares detsamma, och vilken godhet enkla bönder lägga i dagen mitt i sin olycka. Ryssen är också övervägande en känslomänniska och absolut icke viljemänniska. Hans karaktär är typiskt feminin, i det att känslor och intryck, icke vilja och handling äro bestämmande för honom.

Liksom den historiska utvecklingen utövat sitt inflytande på folket i dess helhet, har den lett de olika samhällsklassernas utveckling i vitt skilda fåror. Den ryska bonden är en annan människa än mannen av medelklass, och de högre samhällslagren skilja sig ganska väsentligt från massan av folket. De karaktärsegenskaper, som den ryske b o n d e n företer, äro ingalunda frånstötande. Han utmärker sig genom godmodighet, lydnad och påfallande konstnärliga anlag. Han är en fullständig naturmänniska, som tänker och känner på ett mycket primitivt sätt, vartill även det ytterligt försummade skolväsendet bidrager. Det har ända till senaste tid varit regeringens system, att icke låta bildning och upplysning tränga ned till de lägre folklagren, för att i den obildade bonden ha en så mycket mera foglig och lätt behärskad undersåte. Av ålder har ryska regeringen sett en fara i en allmän folkupplysning efter västeuropeiska begrepp och hindrat dess utbredande. Detta har även förkvävt allt initiativ och all självständig verksamhetslust hos ryssen. Han hänger med traditionens makt fast vid föråldrade förvärvsmetoder; han vill ej veta av

moderniseringar, han saknar varje skapande förmåga, frånsett på det konstnärliga området.

En ännu större samvetslöshet har regeringen låtit komma sig till last genom befordrandet av dryckenskapen. Genom införandet av spritmonopolet, som under de sista åren av dess förekomst inbragte den ryska staten över 900 millioner rubel årligen, organiserade regeringen utskänkningen av brännvin i kejsardömet på bredaste bas. Den ryske bonden uppfostrades systematiskt av staten till drinkare. Hans hela förtjänst gick till monopolkrogarna, där han varenda helgdag berusade sig måttlöst. Man kan icke i Västeuropa göra sig en föreställning om det elände detta system framkallade. Den ekonomiska nöden i Ryssland kan till stor del skrivas på dryckenskapens konto. Alkoholbegäret har faktiskt blivit en ärftlig disposition hos de senare generationerna. Därav förklaras också den låga moraliska nivån och den utbredning av brottslighet, lösdriveri och prostitution samt andra sociala lyten fått. I berusat tillstånd vakna hos ryssen de mest djuriska instinkter. Då visar det sig tydligt att han har tatariskt blod i sina ådror.*

Dessa atavistiska instinkter kunna dock tyvärr även utan rusets inverkan komma till synes. Rysslands historia erbjuder många hemska exempel därpå, och det pågående världskriget har givit lärorika nya sådana av den mest fruktansvärda art. Från livegenskapens tider berättar man fall, då motspänstiga bönder i 20 graders köld nattetid drevos ut på gården, övergötos med vatten, så att de ögonblickligen

* Under det nu pågående kriget har som bekant allmänt rusdrycksförbud utfärdats i Ryssland. På vanligt ryskt sätt har man gått från den ena ytterligheten till den andra. Huru djupt alkoholbegäret ligger rotat hos de ryska bönderna synes dock av den kolossala utbredning lönnbränningen och lönnkrögeriet därunder fått. Det återstår att se, om alkoholförbudet även efter kriget skall upprätthållas eller om det gamla fördärvliga statsmonopolsystemet med eller utan förändringar skall återinföras.

stelnade till isklumpar. De barbariska våldsbragder, som förövats vid de talrika judehetsningarna och pogromerna, äro också svåra att bringa i samklang med de i och för sig godmodiga anlagen i ryssens karaktär och kunna endast förklaras genom hans halvt tatariska härstamning.

Ryssens bristande företagsamhet, hans ringa förmåga att arbeta självständigt äro delvis också en följd av det i Ryssland ända till senaste tid härskande »Mir»-systemet. Den ryske bonden levde ända till agrarreformens införande icke som fri bonde på sin torva, utan var endast delägare i byallmänningen och hade som sådan rätt att bruka den del av jorden, som kom på hans andel; därför måste han i fråga om odlandet och utnyttjandet av jorden rätta sig efter byalaget. Så gott som oövervinnliga hinder stodo i vägen för varje självständig verksamhet, då envar måste för sina odlingsplaner taga hänsyn till grannens. Detta system, som florerat under århundraden, har naturligtvis klavbundit böndernas verksamhetsförmåga.

Den ryska medelklassen intar i Ryssland alls icke samma framstående ställning som i andra länder. De bildades antal är i förhållande till folkets breda lager utomordentligt ringa. De utgöras av den s. k. intelligensen, d. v. s. utövare av de fria yrkena, tjänstemän och studenter, samt köpmän. Hos denna medelklass framträda mycket tydligt de passiva egenskaper, som över huvud kännetecknа den ryska folkkaraktären. Bristen på energi, initiativ, beslutsamhet och verksamhetslust är alldeles påfallande. Den bildade ryssen är utan tvivel en ideellt anlagd människa. Nya idéer upptagas av honom med entusiasm. Men han saknar sinne för livets realiteter. Han saknar också kraft att övervinna hinder för att uppnå ett föresatt mål. Därför kommer han också till korta, då allvarliga svårigheter ställa sig i vägen för honom. Han strävar efter de högsta mål och är dock icke i stånd att förverkliga sina idéer ens i deras begynnelse.

En svaghet hos medelklassen är vidare brist på organisationsförmåga. Den ryska intelligensen är individualistiskt anlagd och är därför obenägen för varje underordnande, även om det vore nödvändigt för det allmänna bästa. Den saknar också i väsentlig mån den pliktkänsla, som gör den enskilde till ett viktigt verktyg för samhället. Utbildandet av en sådan känsla har försummats under många generationer.

Framför allt framträder detta hos statens tjänstemän. Sedan gammalt har staten i vidaste utsträckning tagits i anspråk för att rikta den enskilde. Förskingrande av statens medel anses av genomsnittsryssen knappast som en moraliskt förkastlig handling. Att bestjäla en opersonlig organisation synes honom vara den naturligaste sak i världen.

Korruptionen är därför som bekant oerhört utbredd inom den ryska ämbetsmannakåren. Bestickning anses som en normal företeelse i det offentliga livet. De flesta tjänstemän, de flesta som ha något slags makt i sina händer äro vana att vid utövandet av sina åligganden lägga så mycket hinder i vägen för ärendenas behandling, att visa så litet god vilja, att det hela icke kan försiggå utan mutor. Och detta tillstånd förvärras ytterligare genom tjänstemännens otillräckliga löner, vilka, isynnerhet för de underordnade, äro så knappt tillmätta, att de icke förslå att betäcka levnadskostnaderna. En sådan tjänsteman är eo ipso hänvisad till att söka sig biinkomster.

Huru långt detta mutningssystem kan gå, synes av ett beslut som stadsduman i Moskva fattade i början av år 1916. Man beslöt här officiellt att upptaga en större post i budgeten för att möjliggöra tillförseln av livsmedel från de inre delarna av riket. Det ansågs alldeles uteslutet att kunna utan mutor anskaffa ens de nödvändigaste livsmedlen för befolkningen. För att de icke ville prisgiva

folket åt hungersnöd, måste stadsmyndigheterna bekväma sig till att med mutor förmå järnvägstjänstemännen att ställa järnvägsvagnar till deras förfogande.

De högre klasserna i Ryssland — aristokratien — skiljer sig rätt väsentligt från medelklassen. Den förnäme ryssen har i regeln åtnjutit en utmärkt uppfostran och är framför allt mera språkkunnig än de flesta andra européer. I umgänget uppträder han med världsmannens fina takt. Han har rest mycket, är älskvärd i sitt uppträdande och är följaktligen gärna sedd. Under den glänsande ytan döljer sig dock ej sällan en fördärvad karaktär. Den förnäme ryssen saknar ofta fasta hedersbegrepp och pliktkänsla och även bestickligheten är hos honom icke ett okänt karaktärsdrag.

Den ryske adelsmannen bebor sällan under en längre tid av året sina gods och är följaktligen föga bunden vid sin hemtrakt. Han odlar vanligen icke själv sin jord, utan låter den skötas av en förvaltare, som äger att draga ur den så stora inkomster som möjligt. Därvid bekymrar han sig föga om godsets tillstånd.

Den ryske aristokraten blir antingen officer eller tjänsteman. Då han en gång levat i huvudstaden, trivs han icke längre på sina gods. På sina utländska resor strör han penningar omkring sig på det frikostiga sätt, som är betecknande för ryssens »sjirokaja natura» (breda natur). Han kan ej skilja på inkomst och kapital. För honom är varje mynt, som han kan förfoga över, till för att givas ut. Om han därigenom minskar sin förmögenhet, bekymrar det honom föga. Detta ryska karaktärsdrag har något i hög grad fängslande över sig, men är dock endast ett tecken på bristande självdisciplin.

Man märker ock på de förnäma ryssarna, att de tillhöra ett folk, som tidigare bestod endast av slavar och slavägare. Högmod och hänsynslöst godtycke äro egenskaper, som utmärka slavägare, och de fortleva ännu hos många

ryssar i vår tid, egenskaper som omedelbart träda i dagen, då av en eller annan anledning den västeuropeiska fernissan sköljes bort.

Under alkoholens inverkan förlorar även den bildade ryssen lätt kontrollen över sina handlingar. Huru ofta har det icke förekommit, att ryska officerare i berusat tillstånd givit efter för en uppbrusande vrede och på stället nedgjort den som för tillfället ådragit sig hans misshag! Ännu i dag som är gäller Napoleons ord: Gratez le Russe, et vous trouverez le tartare.

En ryss i överordnad ställning är ofta oförlåtligt likgiltig för honom underlydande personers välfärd. Hänsynslöst följer han sina egna impulser utan att det ringaste bekymra sig om det elände det kan medföra. Storfursten Nikolaj Nikolajevitsj' åtgärder som överbefälhavare i detta krig äro ett typiskt exempel därpå. De tusentals, ja, millioner människor, som genom storfurstens mått och steg störtats i elände, som drivits från hus och hem och jagats långt in i djupa Ryssland för att där bliva prisgivna åt namnlösa lidanden, alla dessa människors öden visa nogsamt, att även för personer på de mest fordrande och ansvarsfulla poster befolkningens väl och ve betyder intet, när det gäller att uppnå ett en gång föresatt mål.

Den ryska folkkaraktären visar sig således från två sidor. Så länge ryssen behärskas, så länge han är en slav eller avkomling till en slav, träda hans goda egenskaper mera fram. Men så snart han själv är den härskande blir hans maktutövning godtycklig. Då äro nyckfullhet och personlig fördel mången gång de enda motiv som inverka på hans handlingar. Hans karaktärsegenskaper göra honom i ovanligt ringa grad skickad att uppbära en härskande ställning. Vid sin utövning av makten låter han sig ledas mindre av sitt pliktmedvetande än av personliga stämningar, sympatier och antipatier. Därav förklaras också den slående motsatsen mellan de

många angenäma egenskaper ryssen besitter såsom enskild person och de fruktansvärda förhållanden, som råda mångenstädes där han har makten. Den ringaste tjänsteman, den obetydligaste polisman är färdig att trakassera dem som äro beroende av honom. De maktägande åter tveka icke att tillintetgöra hela folk, ödelägga hela provinser, om de därmed kunna främja sina egna äregiriga och självviska planer.

TREDJE KAPITLET.

Den ryska regeringen.

Det är en allmänt utbredd missuppfattning, att Ryssland efter införandet av författningen år 1905 är en konstitutionellt styrd stat. Införandet av konstitutionen och inkallandet av duman ha knappast förändrat det tidigare, autokratiskt-byråkratiska styrelsesättet. Nu liksom förut tillhör statsmakten nästan oinskränkt tsaren, de honom påverkande kretsarna och personerna samt byråkratien. Nu liksom förut är det endast tsaren, som utnämner de högsta statstjänstemännen och ministrarna. Duman har tills dato icke haft det ringaste inflytande på besättandet av de högsta ämbetena. Den är i detta avseende lika maktlös som beträffande genomförandet av lagar, vilka vore ägnade att ställa statens organisation på en ny och sundare bas.

I spetsen för staten står tsaren (alla ryssars självhärskare), vilken i egenskap av den ortodoxa kyrkans överhuvud i sin hand förenar all världslig och andlig makt. En sådan cæsarisk-papistisk regeringsform återfinnes icke numera i något civiliserat land. Religionen blir sålunda missbrukad för den inre politikens syften, medan å andra sidan den inre politiken ställes i religionens tjänst.

En »konstitution» infördes i Ryssland efter den stora revolutionen år 1905. Tvungen därtill av inre oroligheter och fruktan att helt och hållet förlora sin tron, gav

tsaren riket en författning. De först sammankallade dumorna visade sig emellertid så genomträngda av frihetsidéer, att det befanns omöjligt för regeringen att med deras tillhjälp styra riket utan att avsäga sig grundvillkoren för sin förra makt. Regeringen upplöste följaktligen både den första duman och den andra samt ändrade genom en statskupp den bestående författningen och införde en ny valordning, vilken tillförsäkrade de till höger stående, reaktionära partierna majoritet.

Den ryska valrätten är indirekt. Fördelade efter stånd välja bönderna, städerna, storindustrien och de stora jordägarna valmän, vilka hava att vid valförsamlingarna utse ett bestämt antal representanter, av vilka åter ett visst antal måste företräda storgodsägarna, städerna och bönderna. Vid ovannämnda statsstreck förändrade regeringen fullkomligt godtyckligt antalet av representanter, som valdes av valförsamlingarna. I varje guvernement ströks ett antal representanter, som företrädde bönderna eller de liberala kretsarna, samt överfördes till första kurians högersinnade valmän. Ändringen av valrätten skedde icke efter principiella utan efter aritmetiska grunder. Till följd härav förfogade regeringen åtminstone den första tiden över en majoritet, som var allt annat än hågad för en alltför snabb utveckling av den ryska staten.

Denna statskupp inskränkte sig emellertid icke allenast till att ersätta de frisinnade representanterna med konservativa. Ändringen av valordningen utsträcktes särskilt till de främmande nationaliteterna för att inverka på deras förhållande till den ryska. Till de båda första dumorna hade de främmande nationaliteterna sänt ett avsevärt antal representanter, om också icke motsvarande deras verkliga numerär. Framför allt var det den polska fraktionen, som vid viktiga omröstningar gav utslaget. Detta förklarades vara kränkande för den ryska

nationalkänslan. I det kejserliga manifest, som åtföljde den nya valordningen, hette det:

> »Den för befästande av den ryska staten skapade riksduman måste också till andan vara rysk. De andra folkslag, som höra till vårt välde, måste i riksduman hava företrädare för sina krav, men kunna och skola icke uppträda i ett antal, som tillåter dem att fälla utslaget i rent ryska frågor.»

I enlighet med denna kejserliga åsikt nedsattes antalet av de Polen och Kaukasien tillkommande representanterna, medan det i avgjord minoritet befintliga ryska folkelementet i städerna i Polen och andra områden med icke-rysk befolkning erhöll särskilda företrädare. På detta sätt bragtes de främmande nationaliteterna också i duman i ett läge, som icke gav dem tillfälle att genom antalet av sina representanter vinna gehör för sina krav.

Den nuvarande duman ger sålunda alls icke en trogen bild av de politiska förhållandena i Ryssland. Det storryska folkelementet är proportionsvis mycket för starkt företrätt. Högerpartierna välja långt flera representanter än vad dem tillkommer. Men det oaktat har denna duma mycket hastigt råkat i opposition mot regeringen. De senaste åren ha upptagits av en ständig kamp mellan regering och representation. Alla dumans bemödanden att ernå ett vidare verksamhetsområde i legislativt avseende ha blivit omintetgjorda av regeringen. Till och med budgetbevillningsrätten har blivit i stor utsträckning kringskuren. Undandragna bevillningsrätten äro nämligen de »pansrade krediterna», d. v. s. alla krediter för ministeriet för det kejserliga huset och andra kejserliga instanser inom den år 1906 fastställda gränsen, vidare alla krediter, vilka upptagits i budgeten på grund av allerhögsta befallning. Utomordentliga krediter kunna i krigstider alltid öppnas utan folkrepresentationens hörande.

Då folkrepresentationens makt i främsta rummet beror på möjligheten att vägra nödiga medel, är den således här redan från början inskränkt.

Ytterligare inskränkas dumans befogenheter av riksrådet, Rysslands överhus. Riksrådet består av 90 utnämnda och 90 valda ledamöter. Regeringen kan sålunda alltid tillförsäkra sig majoritet i riksrådet genom att utnämna sina anhängare. Men så har också riksrådet städse stått till förfogande för regeringens politik, och samtliga försök av duman att införa genomgripande förändringar i lagstiftningen ha strandat på riksrådets aktiva eller passiva motstånd.

Rysslands parlament har således blivit reducerat till en rådgivande församling, varvid duman erbjuder endast en karikerad bild av de politiska strömningarna inom folket. Den är maktlös i fråga om lagstiftningen och kan icke ens verka genom sina ord. Ty också talen från dumatribunen äro underkastade censur och kunna endast med regeringens bifall offentliggöras.

Den verkliga makten i Ryssland ligger i helt andra, ligger i »sfärernas» händer. Ryssland behärskas av en klick, vilken betraktar staten som en mjölkko. I första rummet bildas denna klick av hovkretsarna, d. v. s. av personer, som tillhöra tsarens närmaste omgivning och benämnas »sfärerna». Den som tillhör denna krets eller som förstår att begagna sig av släktskaps- eller personliga förbindelser med »sfärerna», gör alltid snabb karriär oberoende av förmåga och kunskaper. Han kan hela sitt liv hålla sig kvar i ämbetet, även om de svåraste, ofta väl grundade anklagelser göras mot honom. På detta sätt fyllas just de högsta ämbetena i Ryssland med en mängd odugliga och samvetslösa människor, som äro medvetna om att de aldrig kunna göras ansvariga för någonting. Alla guvernörsposter i Rysslands 97 provinser besättas med släktingar till personer tillhörande hovkretsarna.

Till den härskande klicken hör vidare den egentliga ämbetsadeln, d. v. s. den forna lantadeln, som funnit livet på sina gods långtrådigt och flyttat in till städerna för att finna sällskap och kortspel och som trätt i statens tjänst för att förbättra sina inkomster. De högsta administrativa posterna i landsorten beklädas av tjänstemän, som rekryteras ur denna klass.

Under senaste tid har den verkliga makten i Ryssland dock övergått i helt andra händer, i händerna på mystiskt-hypnotiskt anlagda äventyrare, som förstått att skaffa sig ett avgörande inflytande inom de allerhögsta kretsarna. Det har bildat sig en fullständig sidoregering, ledd av en grupp oansvariga och mäktiga personer, vilka genom sitt stora inflytande på kejsarparet fått det avgörande ordet vid besättandet av de högsta posterna.

Den förste av dessa var Rasputin, sonen till en sibirisk bonde, som tidigare varit avstraffad för stöld. Han hade förstått att på grund av ett slags helbrägdagörelse genom böner och stark hypnotisk förmåga göra sig oumbärlig för kejsarparet. Som maktmedel begagnade han sitt förhållande till tronföljaren, vilken till följd av svaghet och sjuklighet var fullständigt beroende av Rasputins inflytande och närvaro. Rasputin kunde hos tronföljaren framkalla nervösa retningssymtom, varigenom han förmådde utöva ett varaktigt inflytande på de kejserliga föräldrarna. Under de sista åren har ingen viktigare post besatts utan Rasputins samtycke. Drivfjädrarna till denne mans handlingar voro gränslös ärelystnad och omättlig girighet. Även för mutor har han visat sig tillgänglig. Personer, som fikade efter stora statsuppdrag, betalade betydande summor för Rasputins protektion. Alla, som hade honom att tacka för ställning och förmögenhet, utgjorde hans anhängare, så att hans makt sträckte sig från ministrarna ned till de lägsta tjänstemännen. Hans kreatur kunde låta komma sig till last vilka lagöverträdelser

som helst utan att drabbas av några följder. Ett helt system av immoralitet, besticklighet och lönnmord grep omkring sig.

Utom Rasputin finnas andra andliga, vilka utöva samma slags inflytande på regeringen. Så t. ex. metropoliten i Petersburg, Pitirim, som har Rasputin att tacka för sin ställning, biskopen av Tobolsk, Varnava, och såsom den nyaste stjärnan en ung, ovanligt vacker munk från Montenegro, vars framtida öden hålla Petersburg i utomordentlig spänning. Genom dessa personer gripa korruption, gunstlingsväsende och besticklighet omkring sig på ett sätt, som man hittills icke upplevat. Envar, som åtnjuter sidoregeringens välvilja, kan erhålla vilken post han än önskar sig och behöver icke bry sig om någon lag.

Medan politikens riktlinjer bestämmas av ovan skildrade förhållanden, ligger utförandet i händerna på byråkratien, det stora, hela ryska väldet överskuggande tjinovnikväsendet. Redan detta tjinovnikväldes arbetsmetoder göra allt produktivt arbete nära på omöjligt. Enligt det ryska systemet lämnas ansvarigheten aldrig åt någon enskild person, utan det ärende som skall avgöras uppdrages åt en kommission. Dessa tallösa kommissioner, som åtnjuta höga arvoden, hålla sedan sammanträden, vid vilka det pratas i oändlighet och ett otal olika meningar avgivas till protokollet, utan att dock någon förmår rycka upp sig till ett utslagsgivande beslut. De föreliggande ärendena skickas under åratal från den ena kommissionen till den andra, för att sluta i en diger bunt handlingar, som blir liggande glömd i någon vrå.

Lagarnas verkställande liksom landets administration befinna sig likaledes uteslutande i händerna på tjinovnikerna, vilkas huvudsakliga mål ingalunda är det helas väl, utan den egna fördelen. Därför gå också dessa tjänstemän antingen lagstridigt till väga eller klamra de sig fast

vid bokstäver och paragrafer för att frambesvärja svårigheter vid utövandet av sina funktioner, och orsaken till sådant passivt motstånd är antingen personligt maktbegär eller fikande efter mutor. Ty den, som vill se sina affärer med staten snabbt och gynnsamt avgjorda, måste på ett eller annat sätt honorera alla tjänstemän han har beröring med.

Bestickningssystemet har därför också blivit så allmänt, att var och en, som har något att göra med myndigheterna, måste räkna därmed. Den ryska pressen är fylld med krassa, alldeles särskilt i ögonen fallande exempel därpå. Även i riksduman klagas ofta över korruptionen och bestickningsväsendet; det tal, som hölls den 29 maj 1916 av deputeraden Tjenkeli, belyser särskilt skarpt ruttenheten i det ryska systemet. Talet hölls under en rådplägning om »administrativ garanti för tjänstemän i bestickningsfall», och talaren yttrade:

> »Nu, då politisk och medborgerlig orättvisa härskar i landet, då ett offentligt fälttåg företages emot de samhälleliga organisationerna, då lagen emot förenings- och församlingsfriheten har blivit ett fältrop för de reaktionära, nu då kriget varje dag slukar tusende unga, friska krafter och en livsmedelskatastrof håller på att uppkomma, nu i denna viktiga och avgörande stund syssla ni, mina herrar, med sådana bagateller.
>
> Upphävandet av de administrativa garantierna för tjänstemän kommer alldeles säkert att bli utan inflytande på regeringens oansvarighet och godtycke, varunder vårt folk suckar. I ämnen vidtaga åtgärder mot de underordnade tjänstemännen. Men landet fordrar skydd gentemot de personer, som inneha de höga administrativa posterna. I viljen ålägga de underordnade tjänstemännen ansvarighet inför lagen, men

vem tvingar dessa herrar, som sitta i regeringslogen, att känna sig ansvariga inför lag, lagen som hittills icke existerat för dem?

Genom antagandet av denna lag kommen I icke att förhindra ens en hundradel av de lagöverträdelser och olagligheter, som dagligen och stundligen begås av regeringens agenter. Vad bestickningarna f. ö. angår, så måste envar medge att dessa äro så att säga våra organiska förbrytelser, vilka icke låta sig utrotas genom dylika lagar. Den autokratiska och byråkratiska regimen, som redan i sig själv innebär ett förnekande av alla garantier för mänskliga och medborgerliga rättigheter och som ställer folket under förmynderskap — här ha vi den jordmån, varur bestickligheten växer fram.

I hela Ryssland skall ni icke finna någon, som skulle anse det möjligt att existera utan att giva mutor. Ja, det nu pågående kriget har förvandlat de vanliga formerna för bestickligheten till fräckt rån på ljusa dagen. Det finnes numera icke en enda liten skruv i statsmaskineriet, som icke skulle behöva en grundlig 'smörjning', såsom man hos oss kallar bestickningen. Det är ett veritabelt fastlagsätande, medan runt om oss pesten rasar. Milliarder på milliarder upplånas och 25 % av dessa oerhörda summor gå åt till mutning av tjänstemän. Jag talar över huvud icke om kapitalister och bankirer. Det går så långt att ingen medborgare kan komma åt bröd, potatis eller socker utan att giva mutor.»

Tid efter annan vidtagas åtgärder under trycket av den allmänna meningen. Vanligen följer då en senatorsrevision, varvid en för sin energi bekant senator uppsöker de provinser, där oregelbundenheter förekommit. Någon påföljd hava revisionerna aldrig. Ty vid undersök-

ning av saken kommer det regelbundet i dagen, att icke blott de lägre organen, utan också de högsta regeringsämbetsmännen på det svåraste kompromitterat sig. Och inför dessa nedlägges varje räfst. De goda förbindelser, som de äga, skydda dem för straff, och revisionen blir en fars. Det enda resultatet blir en massa protokoll, som biläggas akterna och icke hava det ringaste inflytande på förhållandena.

I motsats mot regeringstjänstemännen stå självförvaltningsorganen, som hava en synnerligen inskränkt befogenhet. I Ryssland finnas tre slag av självförvaltning: 1) Semstvoförsamlingarna (landskapstingen), 2) Städernas självförvaltning samt 3) Landskommunernas självförvaltning. Regeringen står i utpräglad antagonism särskilt till landskapstingen. Hon har försökt att på allt sätt kringskära guvernementssemstvornas befogenheter, kontrollera dem genom regeringstjänstemän och därigenom hämma deras verksamhet. Kretsen av de angelägenheter, som direkt äro ställda under guvernörernas kontroll och beslut, blir alltjämt vidare.

Städernas självförvaltning sträcker sig något längre än landskapens. Städerna äro visserligen fria i sin finansförvaltning, men beträffande utförandet av deras beslut bundna genom polisen, som följer sina förmäns order och aldrig förlorar sin egen fördel ur sikte. Dessutom lämnar städernas organisation ej mycket rum för kommunal självverksamhet. Klass- och egendomsintressen behärska stadsdumornas verksamhet och förhindra vittutseende sociala reformer och allmännyttiga förbättringar.

Böndernas självförvaltning har likaledes utvecklat sig på sådant sätt, att alla missbruk fått fritt spelrum, medan självförvaltningens goda sidor ej kunnat komma till sin rätt. Korruption, godtycke och förmynderskap ha skapat ett alldeles ohållbart tillstånd. Även här finna vi

en ständig motsats mellan regeringen och självförvaltningens organ.

Vi finna sålunda, att de högsta regeringsmyndigheternas politiska initiativ genomgående betingas av personliga och egennyttiga motiv. Folkets väl är en absolut bisak för de nuvarande maktägande i Ryssland. För dem gäller det endast att besitta makten och att rikta sig personligen. Dessa mål, vilka på alla sätt eftersträvas, blir allting annat underordnat och resultatet är att folket på ett oerhört sätt utplundras. Att detta också erkännes från rysk sida bevisas genom följande yttrande av den bekante publicisten Mensjikov:

> »Framför allt äro vi på det mest tragiska sätt intresserade av att de ansvariga posterna i staten och samhället bli besatta med fullkomligt ärliga personer. Även andra egenskaper såväl som mångsidiga kunskaper och talanger äro av nöden, men framför allt personlig anständighet. En sorglig erfarenhet har emellertid bevisat, att varken adlig börd eller högre bildning, världsmannaskick eller förstånd och stora förtjänster om staten utgöra en borgen för att inflytelserika statsmän också äro hederliga män.»

FJÄRDE KAPITLET.

Rysslands inre politik.

Ryska regeringens inrepolitiska mål kunna karaktäriseras såsom härflytande ur en enda strävan: att upprätthålla storrysk makt på basen av självhärskaredöme, ortodoxi och byråkrati. Ur denna synpunkt har den ryska inre politiken i alla tider med få avbrott blivit ledd och ledes ännu i dag. Alla andra politiska strävanden måste underordna sig detta mål, för vars uppnående alla medel användas som en stat förfogar över.

Den inre politiken betjänar sig av det ryska rikets mäktigaste organisationer, i främsta rummet av den beryktade »tredje avdelningen» av det allerhögsta, kejserliga kansliet. Denna tredje avdelning, vars chef — en av kejsarens närmaste förtrogna — i grunden är ledare för den inre politiken, är utmärkt väl organiserad. Den stöder sig å ena sidan på det över hela Ryssland utbredda, militäriskt organiserade gendarmeriet, å den andra åter på en tallös skara betalda spioner och hemliga agenter. Dess understa organ i städerna utgöres av de bekanta »dvornikerna», d. v. s. portvakterna eller husdrängarna. I varje hus måste finnas åtminstone en sådan. Dessa drängar äro ansvariga för sitt hus och måste utöva kontroll över alla dess invånare och likaså över alla som besöka det. De måste hålla noga reda på allt som till-

drager sig i huset för att genast kunna rapportera till polisen, så snart något förekommer som i minsta mån är misstänkligt.

Hela riket, allt offentligt liv står under dessa inrepolitiska organs uppsikt och ledning. Pressen har städse stått under en utomordentligt skarp censur. Varje angrepp på en inom polisen mäktig mans åsikter bestraffas genast med tidningens indragning eller med höga penningböter. Allenast under året 1913 drabbades den periodiska pressen av inalles 364 domar med böter uppgående till sammanlagt 139,000 rubel. Universiteten äro likaså underställda polisens övervakning. Icke blott studenterna, utan också professorerna stå under uppsikt av polisen eller annan myndighet. Hela det offentliga livet, föreningar och korporationer av varje slag inskränkas i sin verksamhet genom särskilda bestämmelser och stå under polisens stränga och ensidigt utövade uppsikt.

Medelst detta system kan regeringen styra landet alldeles efter sitt behag och genast förkväva varje slag av opposition mot dess planer och avsikter. Allting underordnas, som sagt, ett enda mål: upprätthållandet av självhärskaremakten, av storryskheten och byråkratien. För fullföljandet av detta mål försummas den andliga såväl som den materiella utvecklingen. Det ligger i öppen dag, att under sådana förhållanden folkets sunda utveckling blir omöjliggjord.

Ett lands ekonomiska uppblomstring är endast då möjlig, när grunden därtill lägges av en klok styrelse. Regeringen måste skapa förutsättningarna därför genom väg- och järnvägsbyggnader och genom åstadkommandet av sunda kreditförhållanden. Allt sådant har den ryska regeringen försummat.

Lagstiftningen har huvudsakligen endast politiska mål i sikte. En fri tävlan de olika nationaliteterna

emellan hindras. För stora delar av befolkningen, t. ex. för judarna, äro skolor och universitet stängda, förvärvsmöjligheterna ytterligt kringskurna, besittandet av fast egendom förbjuden. Friheten att resa och bosätta sig efter eget tycke består icke för alla undersåtar i det ryska riket. Kort sagt, lagstiftningen försvårar i stället för att befordra landets ekonomiska uppblomstring.

Järnvägar byggas till större delen endast i strategiskt syfte. För järnvägar, som tillgodose ekonomiska intressen, beviljar staten endast i sällsynta undantagsfall några medel, och om privata organisationer sammansluta sig för att öppna en rik nejd för ekonomisk exploatering, röna de ett nästan oövervinnligt motstånd från regeringens sida, emedan enligt dess åsikt sådana banor ofta i strategiskt avseende kunna verka skadligt.

Även vägarna befinna sig i Ryssland i ett tröstlöst tillstånd. Det finnes över huvud endast ett ringa antal chausséer, vilka även de äro byggda i strategiskt syfte. Alla övriga vägar äro så försummade, att man under flera månader av året knappast kan befara dem.

Staten har likaså ej gjort vad den bort göra för att skapa sunda kreditförhållanden. Endast jordbrukskrediten är genom statens försorg organiserad på bred bas. I övrigt äro kreditförhållandena mycket dåliga och göras dessutom osäkra genom den till bedrägerier uppmuntrande växelrätten.

Den ryska regeringen har städse försummat folkets andliga utveckling. Sedan gammalt hava de styrande varit av åsikten, att upplysning och västeuropeisk bildning endast vore ägnade att giva upphov åt revolutionära frihetstankar och att folket följaktligen borde noga avhållas från allt vad upplysning heter. I enlighet med detta åskådningssätt har ryska regeringen låtit folkskolorna förbli på en låg utvecklingsståndpunkt. Varje försök att andligt höja folket har betraktats såsom ett attentat mot

statens säkerhet. Det är därför icke att förvåna sig över att antalet folkskolor i våra dagars Ryssland är alldeles otillräckligt. Men också de få skolor, som finnas, äro dåliga, ty lärarnas nivå är otroligt låg, men så utses de också mest inom den för sådana värv alldeles olämpliga bondeklassen, varvid det politiska sinnelaget är allena bestämmande.

Regeringens »fördumningspolitik» har därför också haft motsvarande följder. Den ryska kulturens låga ståndpunkt beror i främsta rummet på den mot skolorna fientliga politiken. Så härrör t. ex. lantbrukets låga ståndpunkt av jordbrukarnas okunnighet. De periodiska missväxterna, som i Ryssland få en mycket större utsträckning än vad vore möjligt i Västeuropa, förklaras blott genom den usla bebrukningen av den i och för sig fruktbara jorden. Den ryske jordbrukaren i gemen känner icke moderna plogar, gödsling av fälten eller ett ordnat skiftesbruk.

Hantverk och industri lida självfallet också av denna mot all bildning fientliga politik. Just inom hantverket komma befolkningens intelligenta anlag snarast till uttryck. Även industrien lider av den ryska befolkningens bristande bildning och av dess låga kulturståndpunkt. Den ryske industriarbetaren kan alldeles icke jämställas med den västeuropeiske eller den amerikanske. Därför utföras också ständigt alla arbeten, för vilka högre teknisk kunskap, noggrannhet, intelligens och punktlighet äro nödvändiga, av utlänningar. I tekniskt hänseende är industrien helt och hållet beroende av utlandet. Ledande platser, på vilka krävas företagsamhet, initiativ och energi, besättas därför nästan uteslutande med fransoser, engelsmän och tyskar.

Den systematiska »fördumningspolitiken» har hämmat landets utveckling på alla ekonomiska områden. Det i Ryssland så allmänt utbredda armodet är sålunda en följd av de ledande principerna för inrikespolitiken.

Ett av de kraftigaste verktyg, som den ryska regeringen ställt till inrikespolitikens förfogande, utgöres av den ryska ortodoxa kyrkan. Genom Heliga synoden, kyrkans högsta förvaltningsmyndighet, som helt och hållet är en regeringsinstitution, har regeringen hela det andliga ståndet i sina händer. Synoden förfogar över oinskränkta medel och använder dem utan skrupler för att befordra politiska syften. Ett av regeringens huvudmål är omvändelsen av de främmande folkslagen till den ortodoxa läran. De övriga religionerna, kristna såväl som icke-kristna, åtnjuta visserligen enligt lag en skenbar frihet, men äro alls icke likställda med den ortodoxa kyrkan. Den sistnämnda har icke allenast rättighet utan också skyldighet att omvända olika troende, medan detta på det strängaste förbjudes andra religiösa samfund. Allmänt kända äro de lagar, enligt vilka barn av blandade äktenskap alltid måste bli ortodoxa. Och lika bekant är, att utträde ur den ortodoxa kyrkan ända till revolutionen var helt och hållet förbjudet. Efter revolutionen blev väl samvetsfrihet införd, men myndigheterna uppställa sådana svårigheter för övergång till annan trosbekännelse, att det, praktiskt taget, är omöjligt att utträda ur den ortodoxa kyrkan. Omvändelse till densamma bedrives däremot medelst allehanda löften om materiella förmåner och till och med med våld.

Över huvud har den inre politiken i alla tider uppträtt med största skärpa mot folk av annan tro och annan nationalitet. Kulturellt högre stående folk kunna ju endast behärskas av ett lägre stående med tillhjälp av den råa styrkan, och därför ha alltid gentemot de underkuvade främmande nationaliteterna dubbelt stränga regeringsmetoder kommit till användning. Omvändelsen till den ortodoxa tron har alltid varit ett medel för russifieringen, och en allt nivellerande russifiering utgör en av hörnstenarna för den inre politiken.

Framför allt hava de främmande nationaliteternas skolor fått lida av förryskningssträvandena. Modersmålet, som utgör det största hindret för förryskningen, var i dessa skolor ända till revolutionen antingen helt och hållet förbjudet eller också behandlat som en bisak. Barnen, som icke kunde ett ord ryska, måste inhämta alla läroämnen på ett språk, som var dem absolut främmande. Lärarna voro till största delen ryssar, som icke förstodo barnens språk, eller som voro förbjudna att tala detsamma. Den naturliga följden av detta undervisningssystem var att endast tanklös utanläsning kunde förekomma, att verklig bildning, verklig uppfostran aldrig kunde ernås, och att den moraliska nivån hos hela generationen blev nedtryckt till en förfärande låg ståndpunkt. Det goda moraliska inflytande, som utövades på skolorna av präster tillhörande den främmande nationalitetens egen tro, sågs med ytterst oblida ögon av regeringen. Ortens prästerskap avhölls så vitt möjligt från all befattning med skolan och religionsundervisningen, så vida den icke var ortodox, förhindrades där så ske kunde.

Modersmålet har man med alla medel sökt undertrycka, men då inlärandet av det svåra, helt och hållet främmande ryska språket ofta var omöjligt för de lägre folkklasserna, blev följden ett fullständigt kaos på det andliga området. Modersmålet förföljdes även i tidningspressen. I Litauen och Ukrajna, liksom i många andra av främmande nationaliteter bebodda trakter, var det under långa tider förbjudet att trycka böcker och tidningar på folkets språk. Även inför rätta härskade uteslutande det ryska språket, t. o. m. i fall då alla parter icke voro detsamma mäktiga. Domarna behärskade i regeln icke landets språk, utan voro fullständigt beroende av obildade och opålitliga tolkar, som alldeles godtyckligt nyanserade och ändrade parternas

ord och därigenom kunde i hög grad inverka på domstolsutslagen.

De främmande nationaliteterna ha även svårt fått lida genom att alla yttringar av socialt liv och ekonomiska strävanden förkvävts. Till och med rent ekonomiska sammanslutningar voro antingen helt förbjudna eller underkastade guvernörernas schematiska förordningar och godtyckliga beslut, som fullkomligt omöjliggjort all utveckling och uppblomstring. Varje nykterhetsförening, varje litterär eller konstnärlig sammanslutning råkade genast ut för misstanken att ha politiska syften och blevo ofta utan vidare upplösta, medan bildandet av nya sådana föreningar stötte på oövervinnliga svårigheter. Sålunda förkvävdes alla folkets bästa kultursträvanden. Staten uppträdde städse som undertryckare och förstörare av ideella och ekonomiska värden, i stället för att befordra och själv framkalla sådana. Varje utveckling förhindrades med våld eller förkvävdes i de byråkratiska formernas labyrint.

Denna motsättning mellan den moskovitiska statstanken, mellan en centraliserad, allsmäktig byråkrati och de främmande folkens behov av nationell utveckling har haft ödeläggande verkningar på hela generationer av rikets till 80 millioner uppgående icke-ryska befolkning. I själva verket ha flera av dessa främmande nationaliteter, i stället för att utveckla sig, under de sista årtiondena nedtryckts till en allt lägre nivå. All känsla för moral har tillintetgjorts inom vida befolkningslager. Förbrytelser av alla slag ha tilltagit i förskräckande grad. I trakter, där fordom brott knappast någonsin förekommo, höra nu mordbrand, rån och dråp till ordningen för dagen. Både i städerna och på landsbygden härskar sedan några år en osäkerhet, vartill motstycke icke finnes i något annat europeiskt land. Polisen och domstolarna kunna ej stävja det onda, emedan de i främsta rummet äro politiska verktyg. De lägre folkklassernas moraliska utveckling såväl som det

andliga och sociala livet över huvud ha genom denna förryskningspolitik på det mest upprörande sätt försummats. Denationaliseringsförsöken ha icke fört till något positivt resultat — det har ej lyckats att bringa de främmande nationaliteterna att uppgå i det ryska folkelementet. Detta var från början uteslutet till följd av de kulturella skiljaktigheterna och de politiska motsatserna. Men russifieringsåtgärderna ha framkallat störningar i det nationella livet, vilka icke så snart skola försvinna. De ha uppväckt ett glödande hat hos de undertryckta folken, vilka icke längre kunna uthärda förtrycket. Ur stånd att möta våld med våld, yttrade sig detta hat närmast i förakt för förtryckarna och i passivt motstånd. Med det tilltagande trycket blev dock de främmande nationaliteternas förbittring mot den ryska knutpiskepolitiken så stark, att en explosion måste inträffa. Denna explosion ägde rum år 1905 i och genom den stora ryska revolutionen.

FEMTE KAPITLET.

Rysslands största konflikt.

Ryska revolutionens spår kunna ledas tillbaka till året 1901, då »intelligensens» ungdomliga representanter, högskolestudenterna, första gången slogo sig samman med proletariatet för att taga samhällets omgestaltning om hand. Från denna tidpunkt blev det alltmera uppenbart, att uppgörelsen med byråkratiskt självhärskarvälde, korruption och godtycke var förestående. Intelligensen och proletariatet i förening blevo en allt starkare politisk faktor. De härskandes självbevarelseinstinkt bjöd dem att gripa till repressiva åtgärder, men dessa åstadkommo blott en ytterligare tillspetsning av situationen, som slutligen tvang regeringen att på allvar uppta kampen för sin existens. De stora kulturella uppgifterna måste nu fullständigt träda i bakgrunden.

Ända till år 1905 lyckades det de styrande att hålla revolutionen nere. Men sedan regeringsmakten då blivit försvagad genom det olyckliga kriget med Japan, var det omöjligt att längre hålla tillbaka det jäsande missnöjet, som redan länge väntat på tillfälle att bryta ut. Revolutionen bröt oemotståndligt fram, allra kraftigast i gränsmarkerna, där förryskningsåtgärderna givit hatet ständig näring. Den ryska staten bragtes därigenom till undergångens brant. Flerstädes grundades provisoriskt republiker och proklame-

rades självstyrelse. Den centrala statsmakten syntes förintad.

Inför denna hotande situation ryckte dock det gamla självhärskardömet upp sig till en kraftansträngning. Med järnhand kuvades revolutionen och nedslogos frihetsrörelserna bland de främmande nationaliteterna. Löftet om en konstitution skulle underlätta införandet av ordnade förhållanden, och folket skulle tillförsäkras vissa grundläggande friheter. Folkens huvudkrav blevo till synes beviljade: modersmålet skulle insättas i sina rättigheter i skolor och tidningspress, för föreningarna öppnades ett friare verksamhetsfält, hindren för den ekonomiska utvecklingen röjdes ur vägen. Toleransediktet medgav en viss trosfrihet. Eftergifter gjordes åt finländare, polacker, litauer, balter och ukrajnare. Alla skulle få upprätta egna skolor med undervisning på modersmålet, utge egna tidningar och på allt sätt befrämja sina kulturella strävanden. De främmande nationaliteterna begagnade sig med iver av dessa medgivanden. Ensamt i Östersjöprovinserna grundades av balterna 89 nya skolor. Överallt uppspirade nytt liv ur de nationella kulturformernas ruiner. Man kunde verkligen tro, att en ny era inbrutit i Ryssland, att väg öppnats för personlighetens och samhällets fria växt och att regeringen upphört träda hämmande i vägen för utvecklandet av andlig odling och materiellt välstånd.

Allt detta innebar emellertid en stor fara för hela det autokratiska systemet. En sådan utveckling, som befordrade uppkomsten av självständiga åsikter och politiskt tänkande, måste undergräva både byråkratiens maktställning och den moskovitiska statsidén. Med beviljandet av press- och trosfrihet och medgivandena i språkfrågorna var det första steget taget till erkännande av de undertryckta folken såsom nationer. En vidare utveckling i denna riktning måste föra till fortskridande konsolidering av de olika nationaliteterna, till kulturell blomstring

och materiellt välstånd — och därmed även tillfoga det gamla systemet dödsstöten.

Denna fara upptäckte de maktägande även snart. Det var ministerpresidenten Stolypin, som strävade att med järnhård stränghet upprätthålla den bestående styrelseformen och åter slå till marken de icke-ryska folkslagens nationella rörelse. Ju starkare regeringens ställning blev, i så mycket större utsträckning återkallades de medgivanden som gjorts rikets främmande nationaliteter. År efter år blevo de utfästa friheterna alltmera hänsynslöst upphävda, inskränkta eller berövade sin kraft genom nya bestämmelser. En allt starkare kring sig gripande reaktion arbetade på att förinta frukten av de kulturella strävandena. Genom ett statsstreck — ändringen av vallagen — skaffade sig regeringen majoritet i folkrepresentationen bland de till höger stående, rysksinnade partierna, som understödde den ånyo införda förtryckspolitiken. Tidningarna utsattes ånyo för förföljelser, hänsynslösare nästan än före revolutionen, de främmande nationaliteternas språk trängdes tillbaka och utfärdande av undantagslagar och proklamerande av krigstillstånd hörde till ordningen för dagen. I flera distrikt blev »förstärkt skyddstillstånd» eller »krigstillstånd» permanent grundval för regeringens maktutövning. Dessa förhållanden öppnade dörren på vid gavel för det ryska tjinovnikgodtycket och befordrade i hög grad korruptionen på grund av den bristande kontrollen. Krigstillståndet gjorde det möjligt att kringgå bestående lag och företaga rättsvidriga reaktionära åtgärder.

Men nu var det f ö r s e n t att återuppliva det tidigare tillståndet av våld och förtryck. Därtill hade åren efter revolutionen redan haft alltför stora verkningar. Det var icke förgäves som folken i Ryssland — om ock endast för en kort tid — fått stifta bekantskap med friare förhållanden. Kontrasten mellan nu och då hade framträtt alltför skarpt. Viljan att icke längre lida det gamla förtrycket

blev alltmera levande och stark. I pressen höjdes trots den stränga censuren och de höga böterna röster, som protesterade mot det gamla tröstlösa tillståndets återinförande. Även i duman uppträdde de främmande nationaliteternas fåtaliga representanter för att högt ropa ut för hela världen, huru fruktansvärd deras stamförvanters lott var. Landet närmade sig alltmer tillståndet före revolutionen, blott att folken voro mycket bättre än förr medvetna om sin styrka och sina mål. Också ägde de nu i duman ett redskap, som visserligen än så länge var maktlöst och oförmöget till stora gärningar, men dock i framtiden kunde komma att utöva ett bestämmande inflytande.

Regeringen befann sig i det dilemmat, att hon icke längre, ens genom de våldsammaste åtgärder, kunde slå ned de icke-ryska folkens nationella och kulturella strävanden på samma sätt som förr. Hon insåg, att dessa till slut kunde bringa hela det gamla systemet på fall. Dessa kritiska förhållanden påkallade en nyorientering från ryska regeringens sida. Det gällde nu att antingen besluta sig för att uppbygga ett rike, sammansatt av olika nationaliteter, som alla ägde möjligheter till nationell och kulturell utveckling — eller att finna på någon annan utväg. En ny utväg blev även funnen — i panslavismen, den panslavistiska expansionspolitiken. Panslavismen är visserligen i och för sig icke någon ny företeelse i Ryssland, men den var förr endast av ringa betydelse för landet. Slagorden om religion och ras hade använts av ryska regeringen långt tidigare, framför allt i konflikterna med Turkiet, men nu begynte de alltmera öppet tillämpas på slaverna i Österrike-Ungern. Panslavismen blev den ledande tanken för regeringens politik.

Denna panslavism med sina moskovitiska ideal ställer sig i skarpaste motsättning till rikets alla främmande nationaliteter och deras intressen. Vad de icke-ryska slaverna beträffar, de må höra till Ryssland eller ej, så är

panslavismens mål, att »alla slaviska bäckar skola flyta in i det ryska havet». Med andra ord, denna panslavism betyder ingenting annat än moskovit- eller storryssväldet utsträckt till alla slaviska folk. Genom propaganda för de panslavistiska idéerna sökte regeringen vinna ryggstöd hos de mycket utbredda befolkningselementen med nationalistiska tänkesätt. Nationalisterna betonade i likhet med de styrande öppet, att det var regeringens plikt att i det inre uppträda med största skärpa mot gränsfolken och att utåt söka anslutning till de slaviska folken i Donaumonarkien och på Balkanhalvön. De galiziska ukrajnarna betraktades som bröder, och en stort anlagd propaganda för deras anslutning till ryska riket inleddes såväl i Ryssland som även i själva Galizien. På Balkanhalvön begynte man utbreda panslavistiska idéer i Serbien och Bulgarien, i det förra landet med fullständig framgång.

Genom att spela ut dessa panslavistiska idéer var det alltså, som ryska regeringen sökte skaffa sig fast mark under fötterna i sitt eget land. Den hoppades på detta sätt övervinna de inre faror, som hotade den gamla styrelseformen, i det även rikets alla icke-ryska nationaliteter skulle ryckas med i den allryska strömfåran. Den yttre politiken skulle bedrivas i panslavismens tecken för att lösa den spänning, som rådde i det inre.

Med enandet av alla slaver under den panslavistiska — eller rättare allryska — idén skulle de små nationerna i Ryssland en gång för alla berövats varje hopp om en nationell framtid. De främmande folk av slaviskt ursprung, vilka under panslavismens täckmantel skulle kommit att sluta sig till ryska riket, hade därmed endast räckt handen åt storryssarna och moskovitismen. Regeringen hade därefter tvivelsutan utnyttjat sin tack vare panslavismen starkt ökade makt till att hänsynslöst tvinga in under det storryska inflytandet alla element i riket, oberoende av här-

stamning, trosbekännelse och kultur. Den hade fört moskovitismen till slutlig seger och för all framtid garanterat självhärskardömets, byråkratiens och ortodoxiens gamla system en tryggad tillvaro i ett utåt stärkt, i det inre enhetligt rike.

Dessa inrepolitiska idéer bestämde riktlinjerna för de senaste årens yttre politik, vars mål det nu blev att förverkliga den allryska expansionsidén. Denna politik, som gick ut på att förbinda Balkanstaterna med Ryssland, att erövra Konstantinopel samt sönderstycka och upplösa Österrike-Ungern, måste med nödvändighet föra till en europeisk konflikt. Den konflikt, som ligger bakom världskrigets fruktansvärda tragedi, var med avsikt förberedd av Ryssland. Med alla medel, som stodo den ryska politiken till buds, arbetades på Balkanhalvön och i Österrike-Ungern på detta mål. Balkankrisen, det åsyftade förintandet av Turkiet, propagandan för storryska idéer, den tjeckiska nationalrörelsens underblåsande o. s. v., voro medel i den ryska politikens hand för att hålla systemet uppe i självhärskarväldet.

Framför allt var det ju den storserbiska propagandan såväl i Serbien som i de sydslaviska delarna av Donaumonarkien, som under de senaste årtiondena bragte Europa allt närmare den hotande katastrofen. Sin höjdpunkt nådde rörelsen med Sarajevomordet, som i varje fall hade dess moraliska, möjligen också dess praktiska stöd. Det var gnistan, som framkallade explosionen i de sedan åratal hopade sprängämnena.

Detta dåd, som avsåg att lända Österrike-Ungern till ofärd, var sålunda endast slutlänken i en politik, som bestämts till sin riktning av de inre förhållandena i ryska riket. Med sitt brutala nationalitetsförtryck och sitt förtrampande av hela nationers dyrbaraste rättigheter och av alla personlighetens ideal har Ryssland smitt första länken i den ked, som i furstemordet i Sarajevo fick sin

logiska avslutning. Inre och yttre politik i Ryssland stå i sin ömsesidiga växelverkan båda i relation till den byråkratiska autokratiens förstörande princip. De äro vardera betingade av varandra och båda ha samma mål och samma resultat: förintandet av de icke-ryska folk, som bo inom ryska rikets gränser.

SJÄTTE KAPITLET.

Finland.

I det brokigt sammansatta välde, som under tidernas lopp lagts under de moskovitiska härskarnas spira, intar storfurstendömet Finland en särställning. Ett från slaverna rasskilt, nationellt medvetet och högtstående folk bebor där ett från Ryssland skarpt avgränsat, naturvetenskapligt till området Fennoscandia hörande land. Dess med Rysslands gamla rival Sverige gemensamma historia, dess västerländska kultur- och demokratiska samhällsutveckling ha bidragit till att där skapa en stat, vars samhörighet med ryska riket är av övervägande formell art.

Då landet efter det olyckliga kriget 1808—1809 utbröts ur svenska riket och förenades med Ryssland, blevo dess inre självständighet och dess utvecklingsmöjligheter rättsligt tryggade för all framtid genom att den ryska statsmakten i självhärskarens person i den mest bindande form bekräftade den gamla svenska författningen, som aldrig skulle kunna ändras annorlunda än genom samverkan av Finlands lantdag och dess monark. Under största delen av 1800-talet föll det heller ingen in att förneka Finlands egenskap av autonom stat i ett slags realunion med Ryssland. Det fick ostört ägna sig åt sin andliga och materiella förkovran, och relationerna till kejsardömet sköttes i stort sett rent mekaniskt av de därför inrättade ämbetsverken. Nationalitetsidéns genombrott bidrog ytterligare till att

konsolidera invånarna till ett helt för sig, ett självständigt tänkande och kännande folk. Med nationalmedvetandets och statskänslans stärkande under inflytandet av tidens europeiska strömningar förbundos dock inga som helst separatistiska strävanden. En fredlig nationell utveckling och en lycklig framtid i fortsatt statsrättslig förening med Ryssland var vad alla finländska fosterlandsvänner tänkte sig; och i denna tankes tjänst ställde sig även alla skapande och utvecklande krafter i samhället.

I tsarriket blev den storryska nationalismen en karikatyrartad avläggare av tidevarvets mäktiga strömningar. Av de uppbyggande och kulturbefrämjande krafter, som dessa lösgjorde i Finland och annorstädes, märktes där icke ett spår. I stället för en nationell väckelse, som skulle resulterat i välsignelserikt arbete för den storryska folkstammens höjande och utveckling, fick man där bevittna uppkomsten av en aggressiv panslavism, vars mål var alla slavers underkastelse under den moskovitiske envåldshärskaren. Den ryska riksidén rymde ej en tanke på riksinvånarnas bästa — endast på brutal maktutövning och omättlig expansion. Inrikespolitikens viktigaste mål blev att till stärkande av den centrala regeringsmakten uppsuga de främmande statsbildningarna och nationaliteterna.

Det kunde under sådana förhållanden ej dröja länge innan uppmärksamheten riktades på den lilla, vid Ryssland bundna stat, som på tröskeln till den ryske självhärskarens huvudstad fått utveckla sig i frihet på sitt eget vis och nu stod där med egen folkrepresentation och förvaltning, eget finansväsen och eget mynt, egen tullgräns mot Ryssland o. s. v. De ryska riksintressena, såsom de fattades av de nationalistiska gåpåarna, menades kräva, att det landets undantagsställning upphävdes, att det från en särskild stat förvandlades till ett ryskt förvaltningsområde och dess befolkning så vitt möjligt russifierades, detta så mycket mera som ett autonomt Finland ansågs utgöra ett

hinder i vägen för en eventuell rysk expansion mot Atlantiska oceanen. Skiljeväggen mellan Ryssland och Finland skulle brytas ned och ryskt mörker och tjinovnikvälde vidare utbredas. Det autonoma storfurstendömet skulle bli rysk gränsmark.

*

Det första hindret, som det gällde att röja undan på denna väg, var den finska författningens grundprincip, att lantdagen ägde medbestämmanderätt i fråga om alla lagar och åtgärder, som rörde Finland. Den metod, som valdes för att komma åt detta besvärliga stadgande, var att mot de finländska »lokalintressena» spela ut det »högre» ryska riksintresset såsom i varje fall avgörande. Det skedde redan i februarimanifestet 1899, varmed den period av våld och förtryck inleddes, som bär generalguvernör Bobrikovs namn (1899—1904). Därmed rördes vid själva grundvalarna för den finska statens bestånd såsom sådan, i det att Finlands rätt att ordna sina egna angelägenheter gjordes helt och hållet beroende av den ryska tolkningen av begreppet riksintresse. Det godtyckliga ingreppet i landets dyrbaraste rättigheter, som den ryska statsmakten med ed förpliktat sig att upprätthålla, framkallade upprörda protester icke blott från Finlands folk utan även från de stora kulturnationernas rättslärda och tidningar.

Här skall icke närmare ingås på de följande årens ofta skildrade författningskamp. Det kan vara nog att nämna, att a l l a samhällsklasser vid värnandet av Finlands lagliga rättigheter lade i dagen samma fasta ståndaktighet och, när det gällde, uppoffrande heroism: i lika hög grad de enkla bondsönerna, vilka vägrade inställa sig till r y s k krigstjänst efter den egna militärens upplösning, som de grånade patrioterna, vilka visade folket vägen och själva drevos i landsflykt, och tjänstemännen i olika ställningar,

vilka vägrade rätta sig efter de ryska förordningarna och avskedades.

Efter motgångarna i japanska kriget, den finländska nationalstrejken och den ryska revolutionen lättades trycket för en tid, de olagliga förordningarna upphävdes, ryskan trädde tillbaka från sin framskjutna plats i skolor och ämbetsverk, de importerade tjinovnikerna och hejdukarna avlägsnades från landet o. s. v. Landet återfick sin självstyrelse i dess fulla omfattning, och i spetsen för den nya inhemska regeringen ställdes det passiva motståndets främste man, Leo Mechelin. Liksom man förut i stor utsträckning naivt sökt förklaringen till den Bobrikovska politiken i tillfälliga Finlandsfientliga strömningar i de ryska regeringskretsarna, så gladdes man nu allmänt åt att alla onda anslag blivit lyckligt avvärjda och friheten räddad.

Redan de närmaste åren skulle visa, att man i Finland bedömt situationen felaktigt. Klart besked erhölls genom interpellationsdebatten och Stolypins förklaring i ryska riksduman våren 1908. Av dem framgick, att tanken på att med riksintresset som förevändning söka komma åt Finlands självstyrelse ingalunda var övergiven i Petersburg. Det började med att föredragningen inför kejsaren av finländska angelägenheter, som kunde anses beröra hela rikets intressen, från landets egen ministerstatssekreterare överflyttades på ryska ministerrådet. Detta spårade givetvis överallt hotade riksintressen — om det så gällde besättandet av t. o. m. mycket underordnade finska statstjänster, frågan om tjurars utsläppande på bete eller vad som helst — och tillvällade sig därmed i praktiken rätten att blanda sig i avgörandet av varje finsk angelägenhet. Det avgörande slaget slogs emellertid i juni 1910 med antagandet i duman och riksrådet av den s. k. rikslagstiftningsakten, enligt vilken lagar, som berörde Finland och kunde påstås hava allmän riksbetydelse, skulle kunna beslutas av Rysslands lagstiftande organ med fullständigt förbigående

av Finlands. Därmed var Finlands hundra år gamla konstitutionella autonomi i princip upphävd. Att detta åstadkommits i samverkan med den unga ryska folkrepresentationen, gjorde ett outplånligt, delvis fullkomligt revolutionerande intryck på den finländska opinionen: många hade ju ställt sitt främsta hopp just till den församling, därifrån nu jubelskränet »finis Finlandiæ» hördes.

Lika troget stodo ryska folkets representanter på sin regerings sida mot Finland, när det gällde praktisk tillämpning av rikslagstiftningsaktens principer. De införde — kort före krigsutbrottet — skyddstullar på spannmål, som åsyftade att på bekvämaste sätt befria den ryska spannmålsexporten på Finland från tysk konkurrens, de fattade beslut om finska statens deltagande i kejsarrikets militära utgifter och de antogo först och främst den sorgligt ryktbara s. k. likställighetslagen angående ryssars rättigheter i Finland — allt utan minsta hänsyn till finska lantdagens författningsenliga beslutanderätt. Genom den sistnämnda »lagen», som stadfästes av kejsaren i början av 1912 men på grund av sättet för sin tillkomst aldrig vunnit erkännande i Finland, likställdes utan vidare ryska undersåtar i Finland i rättsligt avseende med finska medborgare, oaktat de båda landen även privaträttsligt äro två fullkomligt skilda rättsområden med olika lagbestämmelser i fråga om kriminal-, arvs-, äktenskaps- och en mängd andra ärenden. Lagstiftarna i Petersburg förutsågo även, att finländarna icke skulle vara hågade att tillämpa den ryska lagen och därigenom ge sin sanktion åt ett prejudikat av största räckvidd, och därför hade de tillagt en straffbestämmelse: den ämbetsman, som gjorde motstånd mot likställighetslagen, skulle dömas till avsättning och intill 2 års fängelse, och detta — ytterligare en hänsynslös kränkning av finsk rätt! — av r y s k domstol, emedan man väl insåg, att ingen finsk skulle finna honom skyldig.

De konflikter, som likställighetslagen måste ge anledning till, läto icke vänta på sig. En ryss, som f. ö. lär ha stått i hemliga polisens tjänst, kom en dag upp till Viborgs magistrat för att anmäla, att han ville öppna en grönsakshandel. Han fick anvisning att såsom varande rysk undersåte rikta sin anhållan till länets guvernör. Då magistraten, som hade att behandla dylika ansökningar från finska medborgare, sålunda visat ryssen ifrån sig, förklarades den ha gjort motstånd mot likställighetslagen och dess medlemmar — borgmästaren och de båda rådmännen — anhöllos och fördes till Petersburg i fängelse. De besvärade sig hos Viborgs hovrätt, som förklarade häktningen olaglig och fordrade magistratspersonernas frigivande. Följden blev endast, att även hovrättens ledamöter — 23 till stor del högt ansedda, i tjänsten grånade jurister — häktades och släpades till Petersburg. Inom kort fingo även de i straffångedräkt i det ryska Krestyfängelset sona sitt brott: att ha följt pliktens och samvetets bud och dömt efter sitt lands lagar, som de i sin tjänsteed svurit trohet. Åtskilliga tiotal författningstrogna ämbetsmän, domare, kommunala förtroendemän o. s. v. ha efteråt vandrat samma väg, och icke ens kriget har medfört inställandet av dessa förföljelser. De avsatta, som samtliga förklarats odugliga att i framtiden bekläda statstjänst, ha till efterträdare fått inkompetenta ryska eller inhemska lycksökare av tarvligaste slag. Det framsteg för förryskningen som detta inneburit har dock icke på långt när uppvägts av konflikternas verkningar i motsatt riktning: det modiga föredömet av personer i framskjuten ställning, som överallt med insatsen av frihet och personlig välfärd hävdat sitt lands rätt, och de våldsamma, ofta upprörande formerna för ryssarnas repressalier ha kraftigt bidragit till att stärka den moraliska motståndskraften hos hela samhället.

Småningom fördes kampen helt naturligt från de utan-

verk, som författningens principer och paragrafer representera, över på områden, där folkets breda lager mera direkt fingo känning av dess verkningar. De av de ryska lagstiftarna för Finlands räkning beslutade spannmålstullarna, som tillkommit uteslutande för att skydda ryska affärsintressen, måste fördyra brödet på ett sätt, som blev kännbart särskilt för de små i samhället. Genom lotsväsendets förryskning (1912) berövades en hel klass av kustbefolkningen sitt uppehälle. Det planerade lösslitandet av två gränssocknar i sydöstra Finland från storfurstendömets område och deras införlivande med kejsarriket hotar omedelbart över 30,000 finska landsbor med alla det ryska polisgodtyckets välsignelser. Statsunderstöden för pensionerade och understödsbehövande liksom för skolor, sjukhus m. m. ha krympt ihop i samma mån som statsanslagen för besoldandet av det importerade ryska lycksökarföljet, för de årliga reparationerna av generalguvernörens bostäder o. dyl. ändamål sprungit i höjden.

Att Finlands folk trots allt ännu i sin kärna är oanfrätt av russifieringsarbetet, beror till icke ringa del på att det pågått endast några få år. Först under kriget har grunden begynt läggas till en verklig denationalisering genom skolväsendets förryskning: tills vidare är det blott lärotimmarna i ryska som ökats, men inom tre år skall ryskan vara införd som undervisningsspråk i ett ämne — Rysslands historia — i de högre läroverken, varjämte kunskap i ryska skall bli obligatorisk även för folkskollärare. Redan tidigare stod det emellertid klart för alla, vilket öde som tilltänkts Finland. Krigsutbrottet träffade där ett folk, som såg sig hotat till sitt liv och i förtvivlan spanade efter utvägar att undgå den förintelse, som redan gått över ett efter annat av de ryska gränsfolken.

Vissa hänsyn till den aldrig slappnande motståndsandan hos Finlands folk och till den europeiska opinion, som gång på gång lagt sig ut för Finland, hade bjudit

Ryssland att icke gå alltför brådstörtat till väga med sitt förstörelsearbete där, vilket det även kunde finna sig i, då det visste att målet säkert skulle nås i alla fall. Med världskrigets utbrott kunde emellertid alla hänsyn kastas över bord. Finland blev med ens lika bortglömt som om det aldrig hade existerat, dess förra vänner bland västmakterna befunnos antingen plötsligt ha förlorat varje betydelse i sitt land eller med pukor och trumpeter ha ställt sig på Rysslands sida i ädel kamp »för de små nationernas rätt och frihet», finländarna själva stodo vanmäktiga, avstängda från hela världen och med rysk militärdiktatur i sitt land. Ryssland försummade ej att utnyttja konjunkturen, trots att kriget borde gett det sysselsättning nog på annat håll. Avsikten var tydligen att i skuggan av världskrigets större tilldragelser göra ett kort slut på den process, som eljest skulle taga år av pinsamt uppmärksammade slitningar och trakasserier, och sålunda vid fredsslutet ställa världen inför ett beslutet och delvis fullbordat faktum i den finska frågan. Huru detta faktum komme att se ut, därom lämnade ett genom den officiösa Petersburgska agenturen den 17 nov. 1914 publicerat utförligt meddelande om planerade förryskningsåtgärder klart besked.

Det s. k. novemberprogrammet, som då med vanlig rysk brist på sinne för det politiskt viktiga och kloka framlades för offentligheten, hade uppgjorts av en »särskild kommitté för finska ärenden» vid ryska ministerrådet och redan den 29 september erhållit kejsarens stadfästelse. De två huvudgrupper av åtgärder, vilka närmast skulle förverkligas, angåvos åsyfta dels (den ryska) statsmaktens befästande i Finland, tryggandet av (de författningsstridiga ryska) lagarnas efterlevnad och upprätthållandet av behörig ordning (= ryskt polisväsende) i landet, dels åstadkommandet av ett statligt och ekonomiskt närmande mellan Finland och Ryssland (d. v. s. det förras fullständiga upp-

gående i det senare). Med förbigående för tillfället av de icke minst viktiga ekonomiska åtgärderna må bland de mål, som finnas angivna i de 38 programpunkterna, särskilt följande framhållas. De finska statstjänstemännen skulle beträffande utnämning och avsättlighet, tjänsteed och tjänsteansvar (inför ryska domstolar) underkastas nya bestämmelser, som avsågo att göra dem till blinda redskap i de maktägandes händer, varjämte tillströmningen av ryssar till finska statstjänster skulle underlättas genom särskilda åtgärder. Administrationen skulle lämnas tillfälle att ingripa i den finska rättskipningen och de administrativa tjänstemännens, särskilt generalguvernörens, makt ökas. De av Finlands ställning som autonom stat betingade bestämmelserna rörande förvärv av finskt medborgarskap skulle ersättas av rysk lag angående antagande till och befriande från undersåtskap. Ryskan skulle bli landets officiella språk och få ökat utrymme i skolorna och universitetet, vilka för övrigt skulle underordnas det ryska s. k. folkupplysningsministeriet. Till Finland skulle utsträckas ryska reglementen och förordningar beträffande gendarm- och polisväsendet, stadganden rörande »undantagstillstånd» av olika slag samt lagar om pressen, om föreningar och sammankomster.

Därmed hade ryska regeringen uttalat sin dödsdom över Finland. Duman, som under kriget deklamerat högt om nödvändigheten av sammanhållning och uppoffringar för den »gemensamma sakens» skull av alla rikets nationaliteter, bekände ånyo färg i den finska frågan vid höstsessionen 1915: med knapp nöd fick en arbetarrepresentant de nödiga 30 namnen under en framställning om återkallande av de lagstiftningsåtgärder, som stodo i strid med Finlands författning, — de övriga 412 medlemmarna ville ej höra talas därom! Ledaren för »H. M:ts allra trognaste opposition», prof. Miljukov, som tidigare vid många tillfällen fört Finlands talan, men under kriget främst väckt

uppmärksamhet för sina måttlösa förkunnelser i panslavistisk anda, motiverade sitt avslag med att initiativet i en sådan sak borde komma från »högsta makten». Det vid samma tid konstituerade majoritetsblocket gled i sin programförklaring över den för Finland vitala rättsfrågan med en intetsägande fras om önskvärdheten av en försonlig politik i den finska frågan, varmed avsågs att särskilt utmanande åtgärder under nuvarande förhållanden borde undvikas. Även denna fridsamma anvisning lämnade regeringen f. ö. obeaktad — dess finländska politik har aldrig varit mera oförsonlig och utmanande än just under kriget.

*

De ryska maktägandes förbrytelser i Finland under världskrigets år komma säkert en gång att framstå som ett av de mörkaste bladen i landets dystra lidandes historia. Så enväldigt ha ryskt godtycke, våld och barbari icke regerat där sedan stora ofredens skräckfyllda dagar för 200 år sedan. Någon uttömmande redogörelse är det i detta nu icke möjligt att ge, redan av den anledning att förtryckarna helt naturligt varit måna om att så litet som möjligt därav skulle bli allmännare känt. Från början gingo deras våldshandlingar främst ut över de enskilda, som tidigare gjort sig kända som framstående förkämpar för sitt lands rätt gentemot de ryska maktspråken.

Det mest bekanta offret för de maktägandes hämndlystnad var hovrättsassessorn P. E. Svinhufvud, vilken bl. a. såsom mångårig talman i finska lantdagen uppträtt mot den ryska politiken med orygglig fasthet och oförskräckthet. Efter att ända sedan krigstillståndets början ha varit utsatt för särskilda trakasserier, häktades han i slutet av oktober 1914 i själva tingssalen i Lappvesi under utövande av sitt domarämbete. Han fördes till en början till Petersburg, men kort därefter gick som en löpeld

genom Finlands bygder budskapet, att han sänts till en av de avskyvärdaste deportationsorterna i Sibirien.

Ingen nu levande finsk man äger sina landsmäns odelade förtroende och tillgivenhet i en sådan grad som Svinhufvud, vars mäktiga hövdingagestalt de vant sig att se upp till som själva inkarnationen av hela det finska folkets okuvliga vilja att hålla ut i kampen. Det var endast naturligt, att den länsman, som fick order att häkta honom, liksom de jurister, vilka förordnades att sköta hans tjänst, vägrade lyda befallning — för att i sin tur straffas med avsättning och fängelse. Och överallt kändes den ovärdiga behandling, landets främste man fick undergå, som en brännande utmaning, tillfogad nationen i dess helhet.

Under gendarmbevakning fördes Svinhufvud först från Petersburg till den sibiriska guvernementsstaden Tomsk och därifrån vidare med häst nära 500 km. längre norrut till Narym. Men icke ens på denna fruktade förvisningsort fick han stanna, utan måste fortsätta ytterligare 140 km. över de väglösa snövidderna till Tymskoje, en usel byhåla som på grund av sitt fruktansvärda klimat tidigare icke ens ansetts användbar för deportationsändamål. Tillsammans med sin hustru, som icke ville övergiva honom, fick han tillbringa vintern där i en eländig bostad, ständigt utsatt för faran att bli nedsmittad av de sjukdomar, som voro gängse bland byns halvvilda och förkomna invånare. Hans fysik stod dock bi, och ej heller förmådde förvisningens ohygglighet bryta hans mod och förtröstan på framtiden. Den hälsning Svinhufvud sände sina landsmän med en person, som lyckats leta sig fram till honom, var en uppmaning att fortsätta kampen utan att misströsta — »en gång skall förlossningens dag gry» —; och för egen del sade han sig vara övertygad om att han under närvarande förhållanden tjänade sitt land bäst som deporterad i Sibiriens värsta förvisningsort. Det lider heller intet tvivel, att icke hans

öde mäktigare än allt annat bidragit till att slutligt öppna hans landsmäns ögon för vad ryskt herravälde vill säga och stärkt den känsla hos varje enskild, som måste föra till beslutet: sådant vilja vi icke lida.

Redan omedelbart vid själva krigstillståndets införande hade i Finland inletts en period av politiska förföljelser, där förvisningarna till Sibirien spelade en framträdande roll. Svinhufvud var sålunda varken det enda eller det första — ehuru det mest betydande — offret. Många andra fingo dela hans olycksöde. Några veckor före hans deportation hade Vasa stads borgmästare, Hasselblatt, häktats utan känd anledning och tillsammans med en sändning grova ryska förbrytare transporterats till tatarbyn Tara i guvernementet Tobolsk; under resan, som tog 79 dygn i anspråk, liksom efteråt i förvisningen, har han haft de fruktansvärdaste fysiska och psykiska lidanden att utstå. — Redan under krigets första dagar deporterades på samma sätt till Sibirien, likaledes utan närmare känd anledning, advokaten J. Takanen i Helsingfors, som för några år sedan med framgång fört de anklagades talan i en politisk process, affärsmannen V. Gödeke i Åbo, vars bror var tysk konsul, och f. d. gardeskaptenen Georg Procopé. Särskilt karaktäristiskt för ryska rättsbegrepp var förfarandet vid förvisningen av ett par socialdemokratiska tidningsmän i Tavastehus — de hette Välisalmi och Huhta. De hade för någon småsak, som stått i deras tidning, av guvernören dömts till 3 månaders fängelse och hade omedelbart avtjänat sitt straff, men efter det »brottet» därmed blivit försonat, häktades de igen samma dag de kommit ur fängelset och sändes utan vidare förklaring till Sibirien — ett förfarande som knappast vore tänkbart någonstädes utanför den ryska tjinovnikens maktområde. I juli 1916 upprepades det med redaktör E. Ottelin i Tammerfors.

Vi skola icke trötta med en uppräkning av flera

exempel, isynnerhet som förloppet i det ena fallet i regeln föga skilde sig från det andra. Ett fredligt hem fylldes plötsligt en natt av ryska gendarmer och polisagenter, en familjemedlem rycktes oförberett, av orsaker som han själv icke kände, från sina egna, fördes i de första morgontimmarna genom folktomma gator till ett väntande tåg, hölls en tid inspärrad i något petersburgskt fängelse och fördes sedan i tysthet, som en gemen brottsling, till någon sibirisk förvisningsort. Inga stora scener, inga våldsamma protester eller demonstrationer — vad hade de också tjänat till i ett samhälle, där rysk militär varje ögonblick stod redo att ingripa! Men varje gång ett hem ödelagt och försänkt i gränslös sorg. Och varje gång en stigande våg av återhållen förbittring genom mängden av kvarblivna.

Ju längre kriget led, desto olidligare blevo förhållandena. Från början av 1916 rådde ett sådant veritabelt skräckvälde, att ingen kunde veta när turen var kommen till honom att på en lös misstanke bli kastad i fängelse eller deporterad till Sibirien. Husundersökningar hörde till ordningen för dagen, och genom ryska högvakten i Helsingfors gick en ständig ström av det ryska polisgodtyckets offer, studenter, tjänstemän, journalister o. a.; en del av dem försvann till Sibirien, andra kommo till något fängelse i Petersburg eller — i bästa fall — på Sveaborg utanför Helsingfors. Några av de anhållna återfingo friheten, så den berömde litteraturhistorikern Werner Söderhjelm och dirigenten Georg Schneevoigt med fru, vilka höllos häktade några dagar i februari. Men de äro icke många. De finska medborgare, som alltjämt — juli 1916 — försmäkta i ryska fängelser av politiska skäl, räknas i hundratal, och vad deras slutliga öde skall bli, veta sannolikt varken de själva eller någon annan.

*

Andra, mindre uppmärksammade förhållanden ha i ännu högre grad än dessa oavbrutna våldshandlingar mot enskilda tryckt sin prägel på livet i Finland under världskrigets år. Det var icke blott det, att med krigstillståndets proklamerande en massa inskränkningar infördes i den medborgerliga friheten, att de ryska militärmyndigheterna utrustades med ökade maktbefogenheter och att befolkningen ideligen genom generalguvernörens beryktade »obligatoriska förordningar» fick sig till livs småaktiga anvisningar om vad den hade att iakttaga, vid hot om straff »intill tre månaders fängelse eller 8,000 marks böter», såsom alla dessa oräkneliga påbud och förbud avslutades; sådant fingo ju till en viss grad alla av kriget berörda länder underkasta sig. Men för Finland, som dock stod på sidan om den europeiska konflikten, kommo andra faktorer till. Dess gamla förtryckare visste sig här ha att göra med en självmedveten nation, med vilken de ställt sig på fientlig fot. De hade visserligen för länge sedan berövat den dess militära organisation och genomfört dess avväpning i grund, men ändå — man hade spänt bågen hårt och kunde icke veta, huru långt det var till bristningspunkten, där känslorna måste utlösa sig i handling. Väl var det endast det egna onda samvetet, som manade fram dylika bekymmer, ty i finländarnas uppträdande fanns intet, som tydde på att de i sitt hopplösa läge voro färdiga att förlora självbehärskningen och taga något förtvivlat steg. Men det hindrade icke, att behandlingen av deras land från krigets första stund utmärkte sig för en ohöljd misstänksamhet och ett konsekvent genomfört tvång på alla områden, som icke kunnat vara större, om ryssarna befunnit sig där som erövrare i ett stycke ockuperat fiendeland.

Strax då kriget bröt ut avskars Finland fullständigt från all förbindelse med yttervärlden. Så kunde det naturligtvis icke förbli, utan man fick lov att öppna väg för en

viss trafik dels över Bottniska viken, dels norr därom, över Karungi vid Torne älv, dit järnvägen färdigbyggts under kriget. Men hela tiden har det varit ryssarnas strävan att hålla dörren västerut så hermetiskt sluten som möjligt för finländarna och därigenom i alla avseenden isolera dem från utlandet, med vilket de i fredstid underhöllo de livligaste förbindelser. Inga skandinaviska tidningar ha under kriget fått komma in i landet, och även brev ha samvetsgrant hejdats av gränscensuren, så snart innehållet tangerat områden av allmänt intresse. Huru kontrollen över utifrån införda tryckalster handhas, framgår av att t. o. m. böcker med rent humanitära syften (Norling, Krigets offer — en skrift om invalidutväxlingarna) eller med uppenbart antitysk tendens (Karlgren, Den svarta veckan) beslagtagits. De dagliga utrikes- och krigsnyheterna komma alla över Petersburg och underkastas dessutom ännu för säkerhets skull, innan de få komma för allmänhetens ögon, en censur som i sitt blinda nit brukar hitta förgripliga saker t. o. m. i Rysslands allierades krigsrapporter och i ryska tidningars kommentarer. Oregelbundenheterna i post- och telegramtrafiken på utlandet göra icke isoleringstillståndet mindre kännbart: ett brev till eller från Sverige kommer i normala fall icke fram under tre veckor, och expedieringen av telegram till utlandet har tidtals varit fullständigt inställd (så nästan hela december månad 1915). I syfte att inskränka resorna till utlandet experimenterades med olika förordningar, tills i början av år 1916 det radikala steget togs att totalt f ö r b j u d a alla manliga finländare i krigstjänstduglig ålder att lämna sitt land.

Innanför de kinesiska murar, som sålunda småningom upprests mot yttervärlden, kunde ryssarna utöva sitt skräckvälde utan att behöva befara att bli störda av några obehöriga. Det enda som sipprade ut om deras förehavanden var ett eller annat försenat tidningsrykte i

Sverige om mera uppseendeväckande häktningar eller deportationer. Men huru det för övrigt såg ut bakom de reglade dörrarna, därom var ingenting med säkerhet känt. Intet om den förlamande envåldsmakt, som utövades av den ryska statsmakten i dess otaliga förgreningar av militära och civila myndigheter ända ned till den myllrande ohyran av gendarmer, spioner, provokatörer och hejdukar av alla slag. Intet heller om det kvävande tvång, som lagts på det medborgerliga livet i alla dess yttringar, eller om den förödmjukande övervakning, som den enskilde var utsatt för, vad han än tog sig till. Sände han ett brev till en vän, gick det först till censuren, där det bröts och genomlästes för att sedan antingen behållas eller sändas vidare. Talade han i telefon, kunde han vara viss om att ha en tredje åhörare i det vid centralen inrättade spionrummet. Rörde han sig inom landet, måste han ha särskilt tillstånd av polismyndigheterna för sina färder. T. o. m. en bonde, som vill göra ett besök i grannsocknen, behöver därtill ett pass. Hela samhället står i den kalla terrorns tecken: man vet intet om det som sker, vågar knappast tala högt om det man tror, rör sig i en domnande atmosfär av beklämning och otrygghet.

Det är klart att detta specifikt ryska övervakningssystem, i vars hägn angiveri, spioneri och allsköns korruption frodas förträffligt, i praktiken måste leda till oupphörliga trakasserier och ytterligare stegra förbittringen i landet. Det blev dock från början väl sörjt för att intet missnöje och ingen kritik skulle förmå göra sig hörda. Med krigstillståndets införande upphävdes tryckfriheten, yttrandefriheten och församlingsfriheten, och pressens verksamhet har hela tiden varit starkt kringskuren av krigscensuren, vars arbete ledes av ryska officerare med ofantligt nit, men betydligt mindre omdöme. Vid sidan av denna meningslöst stränga preventivcensur ha förföljelser mot tidningspressen pågått utan avbrott: redan efter krigets

första halvår voro ett tiotal tidningar indragna för krigstiden och nära ett 50-tal bötfällda till höga belopp samt ett flertal redaktörer skickade i fängelse eller till Sibirien. »Förbrytelserna» bestodo icke i yppande av militära hemligheter eller dylikt, utan i de flesta fall i klander av de styrandes olagliga åtgärder och brutalitet.

Mäktigare och med större auktoritet än genom enskilda tidningsorgan hade domen över ryssarnas framfart och kraven på en ändring kunnat uttalas av Finlands lantdag, som grundslagsenligt skall sammanträda varje år. Men regeringen, som hade sina skäl att icke vilja höra det finska folkets röst, har föredragit att sätta sig över författningens bestämmelser och helt enkelt, trots upprepade framställningar, vägrat inkalla lantdagen, som sålunda ända sedan våren 1914 varit satt ur funktion. Valen i juli 1916 skulle blott tjäna till att skingra missnöjet och voro således i och för sig utan betydelse; det har tydligt utsagts, att denna lantdag i ingen händelse kommer att inkallas, förrän det på kriget beroende undantagstillståndet upphävts, och förmodligen hoppas de styrande även framdeles kunna reda sig utan finländsk folkrepresentation.

Framtiden skall utvisa, om det varit klok politik att under denna brytningstid låta Finlands hänsynslöst förtrampade folk sluta sig inom sig självt med sina känslor och önskningar. Redan nu kan den skarpaste moraliska förkastelsedom uttalas över Rysslands skändliga bemödanden att i världskrigets slagskugga misshandla till döds en liten försvarslös nation, som det har i sitt våld.

*

Den politik, som föresatt sig Finlands fullständiga förintande, nöjde sig emellertid ej med att terrorisera befolkningen och förbereda dess denationalisering samt att beröva staten dess politiska självständighet: även landets

ekonomiska ryggrad måste knäckas. För det senaste halvseklet har Finland att uppvisa ett materiellt uppsving, som är enastående i dess historia och icke äger många motstycken ute i Europa, och då kriget bröt ut, stod det mitt uppe i en utomordentligt löftesrik utveckling. Denna blev givetvis icke oberörd av krigets verkningar, vilka tvärtom blevo kännbara nog för landets uppblomstrande handel och industri. Men av större betydelse var, att Ryssland begagnade tillfället att rikta ett dråpslag även mot Finlands ekonomiska välstånd, dels genom oerhörda krav på skatter och finansiella hjälpprestationer, dels genom att söka rycka undan grunden för hela detta välstånd: landets ekonomiska självständighet.

I och med att Ryssland blev invecklat i kriget, avskuros även den finländska handelns viktigaste pulsådror, och landet fick lov att så gott sig göra lät söka sig en ersättning på den ryska marknaden. Den viktiga trävaruexporten t. ex. nedgick från 230,823 standerts 1914 till 6,238 stds 1915 (3 proc). Vissa industribranscher fingo visserligen i Ryssland god avsättning för sina produkter, men i stället yppade sig — särskilt för textilindustrien — ofta oövervinnliga svårigheter med anskaffningen av råvaror, så att driften på flera håll måste inställas och arbetare avskedas massvis. Bankerna ha haft svårt att få sina pengar förräntade, och dessutom ha i främsta rummet rubelvärdets fall och i samband därmed stående åtgärder verkat, att t. ex. Finlands banks räkenskaper för år 1915 utvisa den största förlust som förekommit på 100 år (nära 21,300,000 mk). — För övrigt har Finland under kriget haft att kämpa med liknande svårigheter som flertalet andra länder, blott ytterligare skärpta på grund av beroendet av det ryska godtycket. Vid sidan av de enormt stegrade hyrorna och vedprisen (följder av att byggnadsverksamheten legat nere och kolimporten från England uteblivit) har det varit de abnorma förhållandena på livsmedelsmarknaden, som

hårdast drabbat den finländska allmänheten. De ryska rekvisitionerna ha bidragit till att driva livsmedelsprisen i höjden på ett sätt som de fattigare samhällsklasserna haft utomordentligt svårt att uthärda. För tillförseln av utländsk spannmål har landet sedan krigsutbrottet varit hänvisat uteslutande till Ryssland, där den inre oredan särskilt inom trafikväsendet i hög grad försvårat de finländska uppköpsorganisationernas uppgift. Så måste i slutet av år 1915 det stora bageriandelslaget Elanto uppsäga hela sin arbetspersonal — 270 personer —, emedan dess vetemjölsförråd icke kunde kompletteras. Verklig nöd fruktar man nu, sedan anskaffningen av livsmedel i maj 1916 fråntogs de inhemska affärsmannaorganisationerna och överflyttades på en rysk regeringskommission, som förut hade händerna fulla med att förse den ryska armén och befolkningen med vad de behövde. Vilken hänsyn Finland har att vänta sig från det hållet, framgår redan av godtyckliga detaljbestämmelser sådana som att kvantiteten, som landet prövats behöva, nedsattes till föga mer än hälften och att betalningen måste erläggas i finskt mynt efter den före kriget gällande kursen, varigenom varan fördyras med 25 %.

Detta samhälle, vars ekonomiska situation redan under det dubbla trycket av direkta krigsverkningar och ryskt maktmissbruk var utomordentligt bekymmersam, utsågs därtill under kriget av de maktägande till ett slags specialobjekt för skatteutpressningar till förmån för den ryska statskassan. Nya tryckande krigsskatter påbjödos ideligen — naturligtvis i olaglig ordning — och nya föremål för beskattningsraseriet framletades i en utsträckning, som slutligen icke syntes veta av andra gränser än initiativtagarnas uppfinningsförmåga. Det började helt oskyldigt med en av ryske inrikesministern påbjuden höjning av postportot på brev och korsband. Bland de temporära skatter, som därefter infördes, må nämnas: för järnvägsresor (nu 30 % av biljettpriset) och godsbefordran per järnväg (från 15

ända till 50 % av frakten), på offentliga nöjen (20 % av inträdesbiljetternas pris), på tobak (50 %) och på alkoholhaltiga drycker (vid försäljning 50 % av bruttopriset och vid servering ytterligare 50 % av restaurangpriset), på telefoner (15 mk per apparat), på årsinkomster från 40,000 mk uppåt (progressivt 5—20 %), på kuponger och depositionsräntor (5 %) o. s. v. Huru mycket som på detta vis pressats ur landet är icke känt, men man kan göra sig en föreställning därom, då redan under det första kvartalet 1915 enligt officiella uppgifter i endast ett av Finlands åtta län — Nylands — betalades i telefonskatt 1,150,000 mk, i alkoholskatt nära ½ million, i kapital- och kupongskatt ¼ million, i nöjesskatt 120,000 mk o. s. v.

Man kunde ännu tänka sig, att Finland hade ekonomisk livskraft nog för att framdeles resa sig även efter dessa hårda slag. Just detta har Ryssland emellertid nu tydligt visat att det icke ämnar tillåta, så länge det står i dess makt att för egen del tillgodogöra sig Finlands möjligheter. Målet är att beröva Finland dess ställning såsom självständigt ekonomiskt subjekt och även i detta avseende fullständigt införliva det med Ryssland. Medlen att nå detta mål utpekas i halvtannat tiotal punkter av det tidigare nämnda förryskningsprogrammet från hösten 1914. Sålunda skall i främsta rummet Finlands myntsystem (1 mark = 100 penni = 1 franc) avskaffas och ersättas med det ryska (1 rubel = 100 kopek = 2,67 francs) och det finska tullväsendet uppgå i det ryska; såsom ett förberedande steg till denna sistnämnda reform föreslog Finlands russifierade senat redan i april 1915 en allmän höjning av den finska tulltaxan för att bringa den i närmare överensstämmelse med den ryska. Vidare heter det i programmet, att Finlands järnvägs-, post- och telefonväsen samt skeppsfart skola underordnas ryska lagar och ryska ministerier, att ryska banker och affärsbolag skall beredas möjlighet att oberoende av den finska lagstiftningen utsträcka sin verk-

samhet till Finland, att finska staten skall åläggas deltaga i riksutgifterna, särskilt för krigsmakten och utrikesministeriet o. s. v. Huru fullständigt genomförandet av dessa planer skulle göra slut på det Finland, vars ekonomiska framtid ännu för ett par år sedan tedde sig så lysande, behöver icke närmare utföras här. Det kan vara nog att som en illustration till den sista punkten erinra om att Finland enligt särskilt beslut av ryska ministerrådet äger deltaga i Rysslands krigsutgifter i förhållande till sin folkmängd, d. v. s. för femårsperioden 1914—1919 med 1,8 %. Till hösten 1916 beräknas Ryssland ha givit ut 20 milliarder rubel för kriget, och Finlands andel har då stigit till 360 millioner rubel eller 960 millioner finska mark, vilket belopp är nära 6 gånger större än Finlands hela statsskuld före kriget!

Det är icke svårt att se vad den proklamerade närmare anslutningen till Ryssland bär i sitt sköte i ekonomiskt avseende. Redan nu hotar finansiell ruin det lilla Finland med dess välordnade finanser, och närmast i perspektivet står dess fullständiga införlivande med den mäktiga, ekonomiskt föga utvecklade rikskroppen, vilket vore att på nåd och onåd utlämna landets betydande naturrikedomar och upparbetade näringsliv åt utpressarna i Petersburg.

*

Om någon nation haft all sin strävan inriktad på den fredliga utvecklingen, så har det väl varit den finländska under föreningen med ryska riket. Ännu när hon fick lov att spänna alla sina krafter för att värna den fäderneärvda frihet, som tillförsäkrats henne och som var själva grunden, ur vilken ensamt en sådan utveckling kunde framväxa, önskade hon endast uppnå att bli lämnad i fred för att ostört ägna sig åt sina nationella uppgifter på den andliga och materiella kulturens område. I detta hopp

levde hon och höll sig upprätt, stödd på det kraftiga medhåll hennes rättvisa sak fick ute i hela den civiliserade världen. Intet kunde emellertid förmå de ryska förtryckarna att avstå från sina olycksbringande avsikter. Starkare och mer förhärjande än någonsin går i detta nu förödelsens vind över landet. Finlands folk, som vuxit upp under år av vapenlös, förbittrad kamp för sin tillvaro, står nu, medan de mäktigas vapen föra striden som skall avgöra även dess öde, enigare samlat än någonsin tillförene. Fåfängt visade sig hoppet om en tryggad och lycklig framtid i samförstånd med den slaviska erövrarstaten. Undergång eller befrielse synas vara de möjligheter Finland har att räkna med, och någon tvekan från dess sida inför dessa båda alternativ är icke möjlig.

SJUNDE KAPITLET.

Balterna.

Balterna utgöra blott en liten del, men den i kulturellt avseende viktigaste, av de i Ryssland bosatta tyskarna. De vid Östersjökusten belägna tre baltiska provinserna Livland, Estland och Kurland bebos sedan sjuhundra år tillbaka av en av de kraftigaste och mest begåvade germanska stammarna. Denna stam har en minst lika starkt utpräglad egenart som dess i Tyskland och Österrike boende bröder. Närmast är den besläktad med de gamla nedersachsarna, som från de västligaste delarna av den nordtyska lågslätten utbredde sig till England, där de under namn av anglosachser inträdde såsom statsbildande folk i historien.

Stammens utbredning åt Östersjöhållet inföll vida senare. Först vid tolvhundratalets ingång kommo tyska köpmän från Lübeck till Dünamynningen, där de började idka handel med de hedniska urinvånarna, liverna. Från sina handelsfärder bragte de med sig till Tyskland kännedomen om det nyupptäckta landet. Då ägde ännu tyska folket det levande sinne för storpolitik, som under senare århundraden försvagades på grund av de kaotiska förhållandena i det inre och rikets allmänna förfall. Köpmän, munkar och riddare drogo ut, koloniserade, grundade nya kulturcentra och byggde upp nya stater. De voro därvid ej erövrare i stil med normannerna, som efteråt uppgingo

i de erövrade folken, utan de förblevo sin nationalitet trogna.

Så blev det gamla Livland — under vilket namn fordom alla tre provinserna sammanfattades — en del av det gamla Tyska riket. Svärdsriddarnas orden underkuvade de vilda hedniska stammar, som voro bosatta där, och skänkte dem kristendom och civilisation. Dessa infödda folk, till vilka hörde slaver, kurer, letter, litauer och ester, lågo intill tyskarnas ankomst i ständig fejd med varandra. De bekrigade varandra på det häftigaste, så att ett upprättande av fredliga och ordnade förhållanden icke var att tänka på. Först genom tyskarnas starka hand skapades här ordning. De trängde visserligen in i landet som ett väpnat herrefolk, underkuvade dess inbyggare och gjorde dem till och med ofria, såsom bruket var överallt under medeltiden, men de öppnade tillika det erövrade landet för världssamfärdseln, införde kristendom och mildare seder och räddade slutligen de infödda folken från den ömsesidiga utrotning, som här var i full gång.

Så uppstod vid Östersjökusten en medeltida stat, som utgjorde en del av Tyska riket och i likhet med alla dess delar mycket led av rivaliteten mellan världslig och kyrklig makt och inom sig bar fröna till oenighet och förfall. Ej heller reformationen, som här höll sitt segerrika intåg — Luther själv fick uppleva att de mäktigaste städerna i landet, Riga, Dorpat och Reval, antogo hans lära — kunde hejda denna process. Riket hade blivit svagt och kunde icke längre skydda den fria kolonien mot de anstormande ryssarna och polackerna. Svärdsriddarnas orden föll sönder under dessa strider och kolonien förlorade sin självständighet.

Svenskar, polacker och ryssar kämpade nu om de viktiga provinserna. I det stora nordiska kriget, som gjorde slut på Sveriges stormaktsställning, lyckades det tsar Peter I att utsträcka Rysslands gränser till Östersjön; Petersburg

grundades vid Neva och Estland och Livland erövrades. Efter delningen av Polen, under vars överhöghet den tredje baltiska provinsen, Kurland, ända till år 1795 kunde föra en jämförelsevis lugn tillvaro som självständigt tyskt hertigdöme, tillföll även denna sista provins ryska kronan. Ryssland hade därmed bragt i sin hand alla dessa tre provinser, som erövrats, koloniserats och upplåtits för kulturen av tyskar.

Balterna, landets forna herrar, hade dock icke utan villkor underkastat sig den ryske tsaren. Denne måste med dem avsluta bindande fördrag, kapitulationer, i vilka han för sig och sina efterföljare på Rysslands tron med ed förband sig att upprätthålla tyskheten i landet. Edlig försäkran avgavs, att provinserna skulle få behålla sina lagar och sitt rättsväsende; tyskt förvaltningsspråk och full samvetsfrihet tillförsäkrades dem likaledes. Även Kurland erhöll sedermera av kejsarinnan Katarina samma försäkringar. Dessa kapitulationer utgöra oomtvistligt en författning. De äro balternas Magna Charta, på vilken de stödja sig, då de tillvita de ryska tsarerna författningsbrott. Under det första århundradet av ryskt herravälde förblev denna baltiska författning på det hela taget oantastad. Förekommo än här och var regeringsingrepp, så blevo de dock ofta redan efter kort tid upphävda eller förmildrade; ja, författningen kunde till och med av de baltiska lantdagarna utvecklas, stärkas och förbättras. Dessa församlingar genomförde många reformer; livegenskapen upphävdes här nära ett halvt århundrade tidigare än i det egentliga Ryssland; den baltiska civilrätten kodifierades, ett utmärkt folkskolväsen skapades, vid sidan av det tyska universitetet i Dorpat uppblomstrade i Riga en tysk teknisk högskola och förträffliga tyska gymnasier förberedde ungdomen för den högre undervisningen. Letterna och esterna, de båda

folkstammar som stodo under baltisk ledning, undervisades i folkskolorna på sitt modersmål, vilket även användes i kyrkorna som undervisnings- och predikospråk; en omfattande, mönstergillt genomförd agrarreform sörjde för att bönderna blevo bofasta på egen torva och kunde arbeta sig upp till välstånd.

Lantbruket, på vilket välmågan beror i ett land utan större industri, blomstrade. Folkbildningen hade uppnått en hög ståndpunkt. Rikligt inflöto skatterna i statskassan, och dock kunde lantbrukarna göra betydande besparingar och stodo sig i alla hänseenden väl. Förvaltningsspråket var i enlighet med kapitulationerna tyskt, liksom även domstolsspråket, men vid varje rättegång med lettiska eller estniska bönder användes även deras modersmål, och de tyska domarna voro skyldiga att känna detsamma och att använda det vid samtal med dem. Så utvecklades i de baltiska landen ända till mitten av nittonde århundradet normala och ordnade förhållanden.

Vid denna tid tog den för hela mänsklighetens kulturella utveckling så olycksdigra panslavistiska rörelsen i Ryssland fart. För panslavisterna voro de från det övriga Ryssland bjärt avstickande välordnade förhållandena i de baltiska provinserna en nagel i ögat. Dessa nationalistiska fanatiker, vilkas inflytande på regeringen år från år tillväxte, hade funnit lösenordet: en tsar, ett folk, en Gud! Denne Gud fick emellertid endast vara rysk, alla Rysslands folk skulle vara ryska och leva sitt jordiska liv och förbereda sig för det himmelska på ryskt vis; alltså en tankegång så brutal, otidsenlig och förnuftsvidrig man gärna kan tänka sig.

År 1832 förklarade ryska regeringen mot all bestående lag och rätt, att den ortodoxa ryska statskyrkan skulle bliva den härskande även i Östersjöprovinserna. Hundratals poper drogo in i det evangeliska landet och började under allsköns förespeglingar upp-

mana folket att gå över till den ortodoxa tron. De baltiska kyrkoherdarna varnade och förmanade sina församlingsbor att framhärda i sin gamla tro. Då de ryska prästerna märkte detta, satte de i gång en hätsk agitation mot de baltiska kyrkoherdarna, vilka dock blott fullgjorde sin plikt mot de själar de fått sig anförtrodda. Nu råkade dessa i en fruktansvärd samvetsnöd. Å ena sidan förbjödos de att på något sätt inskrida mot de av poperna med de brottsligaste medel åstadkomna massomvändelserna, å andra sidan kommo de nyomvända, när de insett att de blivit bedragna, tillbaka till sina forna själasörjare och bönföllo om att åter bli upptagna i den evangeliska kyrkans sköte. Men detta fick ej ske, ty den ortodoxa kyrkan var erkänd som statskyrka och att utträda ur den var i lag förbjudet; till och med barn som fötts i blandade äktenskap måste bli döpta i den ortodoxa tron, om en av föräldrarna tillhörde denna.

Under kejsar Alexander II tillämpades den grymma lagen på ett hänsynsfullare sätt, men så snart den alltigenom panslavistiskt sinnade tsar Alexander III bestigit tronen, började förföljelserna mot den baltiska evangelisk-luterska kyrkan på nytt och ännu våldsammare än förut. Flera hundra kyrkoherdar avsattes, straffades hårt och förvisades till och med till Sibirien, emedan de antingen på föräldrarnas böner döpt ett barn i den evangeliska tron eller givit nattvarden åt någon, som officiellt tillhörde den ortodoxa kyrkan, eller på grund av andra »förbrytelser» i ämbetet. Balternas själanöd tog förfärande proportioner. Ofta hände det att ryska poper trängde in i familjerna och togo barnen från föräldrarna, emedan de hade fått veta att barnen, ehuru döpta i den ortodoxa läran, ej uppfostrades enligt densamma. Man känner till fall, då sådana stackars barn insattes i klosterskolor och återlämnades till föräldrarna först efter att dessa högtidligt förpliktat sig att uppfostra dem i den ortodoxa tron. Man skulle ej tro

det möjligt, att sådant ännu för tjugufem år sedan kunde passera i Europa. Ingen luteran fick gifta sig med en ortodox utan att först hava skriftligt förpliktat sig till att låta döpa och uppfostra de barn, som föddes i äktenskapet, i den ortodoxa läran. Samvetstvånget var lika tryckande som under religionskrigens mörkaste tider.

Ortodoxiens stormlöpning ensam var dock icke nog för balternas panslavistiska fiender. Denna baltiska stam, som försett staten med så många trogna tjänare på det politiska och militära såväl som på det kulturella området, hade även ett politiskt inflytande, som var de ryska nationalisterna särskilt förhatligt och skulle brytas. Det gällde att beröva balterna deras av författningen tryggade förhärskande ställning i de tre Östersjöprovinserna, att först frånta dem deras rättigheter och sedan denationalisera dem. Först upphetsade ryska regeringen letterna och esterna mot de tyska balterna. Agrarororligheter tillställdes, böneskrifter om införande av ryska ämbetsmän och domstolar hopsattes, bönderna uppviglades genom falska löften om gratis jordutdelning o. s. v. Sedan hela landet sålunda bragts i ett tillstånd av nervositet, hette det i Petersburg, att så många klagomål ingingo, att det baltiska domstolsväsendet måste revideras. Senatorn Manassein, en hätsk fiende till balterna, erhöll i början av 80-talet i uppdrag att utföra detta. Han kom med hela sin stab av ryska ämbetsmän, reste omkring överallt, förhörde, undersökte, avsatte tjänstemän och upphetsade hela befolkningen samt återvände därpå till Petersburg och författade en stor rapport, vilken trots tsarens uttryckliga befallning aldrig blivit offentliggjord. Officiellt förklarades emellertid, att man upptäckt många missförhållanden i det baltiska rättsväsendet och snart skulle börja reformera detsamma. Dessa olycksaliga reformer, vilka faktiskt genomfördes några få år senare, tillintetgjorde den baltiska författningen. Ryska domstolar ersatte de tyska, de tyska skolorna

stängdes och ryska trädde i deras ställe, det tyska universitetet förvandlades till ryskt, till och med universitetsstadens namn, Dorpat, utbyttes mot det ryska namnet Jurjev. Provinsernas hela förvaltning russifierades med ett slag. En här av ryska ämbetsmän, som varken kände förhållandena eller de inhemska språken, översvämmade landet. Så fick även de baltiska provinsernas befolkning stifta bekantskap med den ryska byråkratiens alla negativa egenskaper: hätskhet, översitteri, maktlystnad, tyskhat, likgiltighet för främmande kultur och historiska traditioner, besticklighet, dryckenskap o. s. v. Polisväsendet i städerna och på landsbygden, där ordningen hittills förträffligt upprätthållits, lades nu i ryska händer, och den allmänna försumpningen, framträdande i sportelväsen och falhet, utvecklade sig här alldeles som i det inre Ryssland. Balterna måste fördraga allt. Lantdagarna protesterade ofta nog i Petersburg mot de oförnuftigaste åtgärderna, men dessa klagomål förblevo resultatlösa. Det ryska systemet bredde ut sig i landet med alla sina olycksdigra påföljder — detta system som ännu i dag är sådant det skildrades av den amerikanske resanden Du Swart på kejsarinnan Elisabets tid: »Där fanns ej en gnista av tro och heder, tillförlitlighet, blygsel eller rättfärdighet.»

Gränslöst var de ryska ämbetsmännens och gendarmernas raseri mot de balter, som stödjande sig på sin författningsenliga rätt vägrade foga sig i regeringens olagliga åtgärder och alltjämt förvaltade sina ämbeten i den gamla författningens anda. Större delen av dessa utgjordes av tjänstemän tillsatta genom val av de stora kommunerna. Ej få av dem avlägsnades med våld, förvisades »i administrativ väg» och förlorade sin förmögenhet och sin sociala ställning. Motstånd mot detta despotiska system var omöjligt. Balterna drogo sig mer och mer tillbaka från det offentliga livet och de ryska ämbetsmännen och domstolarna fuskade i landets angelägenheter med den otroligaste dilettant-

mässighet och okunnighet, så att även bönderna kände sig djupt besvikna. Rättsförhållandena blevo jämmerliga, folkbildningen sjönk snabbt, då ryssarna ej kände de inhemska språken, men det oaktat russifierade folkskolorna. Barnen fingo ingen undervisning och glömde sitt modersmål utan att därför lära sig ryska; följden var att de ofta icke riktigt behärskade något språk. Balterna sökte förebygga denna fara genom att grunda »privatcirklar», i vilka deras barn fingo elementarundervisning. Detta förbjöds. Barnen fingo endast besöka de ryska skolorna. Det klena resultatet av dessa tvångsanstalters verksamhet har i hela Ryssland blivit ett ordspråk och har gett anledning till talet om ungdomens karaktärslöshet, halvbildning och lastbarhet. Det är blott alltför naturligt, att balterna sökte skydda sina barn för sådana inflytelser.

Men ännu hade ej balternas lidanden nått sin höjdpunkt. Efter det olyckliga kriget med Japan bröt revolutionen ut i Ryssland. Förskräckligast rasade upproret i de baltiska provinserna, där regeringen systematiskt uppfostrat lantbefolkningen för revolutionen. Nu skördade den alla frukterna av sitt upphetsningsarbete. Men även under denna kris trädde den härskande ryska ämbetsmannaklassens brottsliga tendenser bjärt i dagen. Då det lettiska bondeupproret utbröt, höll sig regeringen att börja med alldeles stilla, i förhoppning att de upproriska skulle utrota de tyska balterna. Hade så skett, skulle det ej längre funnits något kulturellt hinder för den stora ryska nivelleringsplanen, och ryssarna hade kunnat med all makt kasta sig över letterna och esterna, som då stått utan det tyska stödet, och på kort tid tillintetgöra deras nationalitet. Ty de tyska balterna med sin gamla kultur och sin fasta sociala och ekonomiska ställning utgjorde det fastaste bålverket mot russifieringen. Hade den oförnuftiga lettiska revolutionen lett till balternas utrotande, så hade den sannolika följden därav varit letternas och esternas de-

nationalisering och upphävandet av deras rättigheter. Lyckligtvis inträffade ej detta. De lettiska revolterna undertrycktes, emedan balterna ej förlorade modet och energiskt försvarade sig ända till dess ryssarna ej längre kunde underlåta att med militärmakt inskrida mot upproret.

Efter det utbrott av folkraseri, som 1905 och 1906 skakade hela Ryssland, såg sig ryska regeringen nödsakad att för tillfället öppna ventilerna, giva folket en del friheter och ställa andra i utsikt. Denna korta period av friare förhållanden kom även balterna till godo. Regeringen hade sett, och ej ens panslavisterna kunde förneka, att av alla Rysslands nationaliteter endast tyskarna — i främsta rummet balterna — hållit sig stilla under revolutionen. Därför gjorde man även balterna några blygsamma, i andra land självklara medgivanden. De fingo åter med egna medel upprätta tyska skolor, de viktigaste konfessionella tvångslagarna upphävdes, så att det hittills förbjudna utträdet ur den ortodoxa kyrkan blev tillåtet; också föreningar för nationalkänslans höjande och skolväsendets befrämjande fingo stiftas. Med den handlingskraft och optimism som är balterna egen, togo de nu itu med uppgiften att återuppbygga sitt halvt förstörda kulturland. Trots alla grymma förföljelser hade de förblivit den ryska regeringen trogna och hoppades nu att åtminstone få behålla sitt språk, sin kultur och religion, hela sin fäderneärvda materiella och andliga odling.

Då utbröt världskriget, som i de ryska regeringskretsarna länge förberetts och som var avsett att genom yttre framgångar dölja den inre ruttenheten och förhjälpa reaktionen till absolut herravälde i Ryssland. I de baltiska provinserna tog nu ett verkligt skräckvälde sin början. Balterna voro fågelfria, ehuru deras söner och bröder måste kämpa i den ryska härens led. Ingen var säker i sitt eget hus. Det blev förbjudet att tala tyska. Förbudets tillämpning kunde anta så groteska former, att

t. ex. en baltisk dumamedlem, vars son stod vid fronten i ett ryskt gardesregemente, ådömdes böter emedan han talat tyska med — sin hund. På de meningslösaste angivelser inträngde militär i bostäderna, genomsnokade allt och misshandlade ofta de oskyldiga invånarna. Föll då ett otåligt eller häftigt ord, så häktades den oförsiktige och skickades utan dom och rannsakning ur landet. Huru många balter, som på detta sätt deporterades till Sibirien, kan ej närmelsevis beräknas. Många försvunno spårlöst utan att ens få sända ett meddelande till sina anhöriga. Särskilt förföljdes de tyska prästerna, ty de voro ryssarna förhatliga både som tyskar och som representanter för den evangeliska kyrkan. Under krigets lopp sändes efter hand de flesta av dem till Sibirien, däribland de båda generalsuperintendenterna för Livland och Estland; av Revals församlings prästerskap drabbades alla utom en av detta öde. På samma sätt gick det många högt ansedda medlemmar av den baltiska adeln, emedan de alltid utan räddhåga fört sitt hemlands talan inför riksregeringen. I Riga, där 70,000 balter äro bosatta, lamslogs genom regeringens åtgärder hela affärslivet alltifrån krigets första dag. Varje balt ansågs misstänkt. Han fann ingenstädes rättvisa och var tvungen att uppfylla en rysk undersåtes alla plikter utan att åtnjuta någon av hans rättigheter. Då representanter för en av de baltiska adelskorporationerna hos ministerpresidenten Goremykin anförde klagomål över denna oerhörda behandling, svarade den gamle statsmannen helt lugnt: »Vi föra detta krig ej blott mot Tyskland utan mot allt som är tyskt, mot tyskheten över huvud taget.»

Rättslösa, hetsade och övergivna av sin egen regering, drogo sig balterna åter tillbaka från det offentliga livet och bemödade sig på allt sätt att icke falla i ögonen. Men icke heller detta var regeringen till behag; hon kallade det att visa missnöje och fortfor att trakassera dem. Utan

något nödtvång fördrevos tusentals människor från sitt hem till främmande trakter. Landet måste evakueras, hette det, emedan fienden stod alltför nära. Många förlorade allt vad de ägde vid denna grymma och brådstörtade evakuering; familjer skingrades och mången har omkommit i elände, fjärran från hemmet. Därpå utfärdades för de kvarblivna förbud att ha vapen i sitt hus. Man betänke vad detta ville säga i ett land, där för få år sedan revolterande bönder nedbränt tvåhundra herrgårdar och mördat hundratals människor. Men det var ju regeringens vilja, att balterna skulle utrotas, och då voro alla medel tillåtna. På de gods, som lågo i närheten av fronten, huserade militären värre än i fiendeland. Allt förstördes, husgerådet sönderslogs rubb och stubb, boningshus och ekonomibyggnader brändes, så snart ryssarna sågo sig tvungna att retirera. Så gick månget slott upp i lågor, härliga bibliotek och konstskatter antändes och förstördes under skratt och hån, då de tillhörde en baltisk man, till och med när hans son på slagfältet beseglat sin trohet mot tsaren med sitt blod. Den som knotade blev deporterad.

På ett gods i närheten av Dünaburg bodde en adelsman, som uppfostrats i Petersburg och många år varit i rysk tjänst och som säkerligen var mera ryss än balt. Hans enda förbrytelse bestod i att han samtalsvis kritiserat orättmätiga åtgärder inom förvaltningen. Han miste sin hovtitel och deporterades till Sibirien, och hans gods ödelades fullkomligt. I parken fanns ett härligt mausoleum, i vilket hans över allting älskade hustru var begraven. De ryska soldaterna bröto sig in i gravvalvet, uppbröto metallkistan och brände liket. Detta blott som exempel på vilka råa och meningslösa former ryssarnas förstöringslusta kan ikläda sig.

Under sina rasande förföljelser går regeringen lika barbariskt som oförnuftigt till väga. Chauvinismen gör de ryska maktägande blinda för den stora nytta balterna

genom sin verksamhet gjort den ryska staten. Man glömmer vad baltiska statsmän uträttat för »Rysslands europeisering», hur baltiska diplomater framgångsrikt hävdat rikets intressen utåt och baltiska härförare (såsom Barclay de Tolly och Totleben) fört ryska arméer till seger. Allbekant är Bismarcks uttalande, att Ryssland genom Östersjöprovinsernas russifiering fördärvade för sig det förträffliga stuteri för diplomater och generaler det hade i den baltiska adeln. I själva verket ha de baltiska adelsfamiljerna i alla höga civila och militära ämbeten troget tjänat den ryska staten och genom sin organisationsförmåga, sin plikttrohet och ärlighet infört ordning i det ryska kaos. Av sin »äktryska» omgivning betraktades visserligen alltid de baltiska ämbetsmännen som främmande inkräktare, emedan de i sitt innersta förblevo västeuropéer och emedan deras medfödda och förvärvade egenskaper äro främmande för den rysk-asiatiska människotypen.

Även balternas kulturella inflytande sträckte sig över hela ryska riket. Rysslands främsta vetenskapliga institutioner, såsom Petersburgs vetenskapsakademi, räknade under förra århundradet huvudsakligen balter som sina medlemmar, däribland män med världsrykte, såsom t. ex. naturforskaren Karl Ernst v. Baer. Nu har den nationalistiska riktningen nått sitt mål, och bland de petersburgska akademikerna finner man numera nästan uteslutande ryska namn, på samma gång som akademiens vetenskapliga nivå snabbt gått nedåt.

Det är intressant att se, huru de ryska tsarerna länge gjorde motstånd mot den baltfientliga stämningen i det ryska samhällslivet och pressen. Till och med Nikolaj I, som dock företog det första angreppet på den baltiska evangeliska kyrkan, skattade balternas plikttrohet och redlighet högt och besatte med dem de högsta statsämbetena. Och Alexander II yttrade 1867 till representanter för den baltiska adeln, vilka beklagade sig över

den nationalistiska pressens hetskampanj: »Je comprends parfaitement que vous soyez blessés par les menés de la presse. Aussi ai-je toujours blamé, moi, cette presse infame qui, au lieu de nous unir, tache de nous désunir. Je crache sur cette presse — — — j'estime votre nationalité et j'en serais fier comme vous!» Men redan hans son Alexander III seglade helt och hållet i panslavisternas kölvatten; med den honom egna brutaliteten nedbröt han alla de baltiska provinsernas besvurna rättigheter och sönderrev det fördrag, som alla hans företrädare alltifrån Peter den store hade hållit. Och den nuvarande tsaren har gått ännu ett steg längre: han har under kriget gjort balterna, som städse varit lojala ryska medborgare och nu på slagfälten gjuta sitt blod för Ryssland, till ett skydds- och rättslöst villebråd.

Fågelfria äro balterna. Intet band binder dem längre vid det fördragsbrytande och trolösa rike som förskjutit dem. »Bort från Ryssland,» ljuder deras lösenord.

ÅTTONDE KAPITLET.

Esterna.

Esterna bebo, till ett antal av 900,000, Estland, nordliga Livland och de stora öarna i grannskapet. Dessutom leva omkring 100,000 estniska kolonister i grannprovinserna, vid Volga, i Kaukasien och på Stilla Oceanens kust. Utanför Rysslands gränser finnes endast ett fåtal ester, de flesta förmodligen i Newyork, där de bildat en särskild kyrklig kommun.

De äro i allmänhet medelstora med stark benbyggnad, spensliga men seniga figurer. Till karaktären stå de allvarliga, lugna och ordkarga esterna germanerna nära. De äro utomordentligt arbetsamma, sparsamma, plikttrogna och samvetsgranna — det vill säga, de äga i hög grad de egenskaper som ryssarna sakna. Även deras stora kallblodighet, oböjliga energi och sega ihärdighet äro anmärkningsvärda. I motsats till letterna låta de betänksamt, nyktert och skeptiskt anlagda esterna alla sina ord och handlingar bestämmas av lugn överläggning. Tack vare dessa egenskaper lägga de särskilt som åkerbrukare och sjömän i dagen en skicklighet, som väl knappast överträffas av något annat folks. Som kolonister äro de därför oöverträffliga, och som härdiga, kallblodiga sjömän äro de, liksom finländare och norrmän, högt skattade inom den brittiska handelsflottan. På de ryska fartygen i Stilla Oceanen äro kaptener och styrmän ofta ester,

matroserna däremot ryssar och kineser. Till hären lämna de ett utmärkt soldatmaterial; så har en rysk överste, som lärt känna rekryter från alla delar av det väldiga tsarriket, uttalat, att esterna äro de uthålligaste och samvetsgrannaste soldaterna i hela armén.

Esternas vokalrika, följaktligen mycket välljudande och böjliga språk är jämförelsevis fattigt på väsljud. Därför erbjuder det för esterna nästan oövervinnliga svårigheter att lära sig det på dessa ljud så oerhört rika ryska språket, medan de västeuropeiska språken falla sig lättare för dem. Kulturorden äro mest av lågtyskt eller svenskt ursprung, medan ryska uttryck nästan fullständigt saknas. Inom skönlitteraturen framträda som beaktansvärda verk författarinnan Lydia Koidulas klangfulla dikter, Ernst Petersons satiriska noveller och Edmund Wildes moderna romaner. De uråldriga folkvisorna och folkmyterna, isynnerhet folkets nationalepos »Kalevipoeg», utmärka sig för djupt andligt innehåll, stor skönhet och fint natursinne. Att esterna äro ett konstnärligt rikt begåvat folk framgår redan därav, att den outtröttlige estniske forskaren Jakob Hurt kunnat, efter mångårigt arbete bland den estniska lantbefolkningen, samla icke mindre än 45,000 folkvisor, 10,000 sagor och berättelser, 52,000 ordspråk, 40,000 gåtor och 60,000 ordstäv.

I den grå forntiden levde esterna som fiskare och bönder, men också som fruktade sjörövare på Östersjön; ungefär från tiden för folkvandringarna ha de innehaft sina nuvarande boningsplatser. I början av 13 århundradet blevo de underkuvade och omvända till kristendomen, först av danskarna, något senare av de tyska ordensriddarna. De tyska riddarna hade på sina tåg österut att kämpa med många hedniska stammar, med litauer, kurer och liver, men det hårdaste motståndet bjöds dem av de krigiska och utomordentligt tappra esterna. Ännu år 1343, mera än

ett århundrade efter deras slutliga underkastelse, utbröt i det då danska Estland ett fruktansvärt uppror, som kostade tusentals tyskar livet. Svärdsriddarnas orden, som år 1346 erövrade landet, lyckades det slutligen att fullständigt kuva de upproriska. — För lantbefolkningens andliga utveckling gjordes under medeltiden tydligen mycket litet av de tyska munkarna. Först år 1517 blev den katolska katekesen översatt till estniska. Efter reformationen, som här snabbt vann inträde, började man sysselsätta sig med folkundervisningen, men verklig omsorg ägnades denna först under det svenska väldet, från 1561 till 1710. De fruktansvärda krig, som förhärjade landet ända intill den ryska erövringen, kvarlämnade dock djupa spår. Vid mitten av 18 århundradet tog arbetet på det estniska folkets andliga utveckling åter fart. Redan år 1765 infördes allmänt skoltvång.

Men först bondeståndets ekonomiska och sociala frigörande genom upphävandet av livegenskapen, som genomfördes i Estland 1817, i Livland 1819, utan regeringens medverkan, kunde bereda mark för ett mera omfattande folkbildningsarbete. Genom jordlagstiftningen, som genomfördes under tiden från 1849 till 1859, likaså utan regeringens medverkan, skapades en burgen, ekonomiskt tryggad bondeklass. Först när denna fasta grundval väl var lagd, kunde det bli fråga om ett kulturellt uppsving. De första famlande försöken på den medvetna nationella utvecklingens område ligga sålunda endast 50 år tillbaka i tiden. Ännu i början av denna period gingo många ester upp i den tyska kulturen; först framemot slutet av förra århundradet började en estnisk bildad klass att uppkomma, en klass som nu representeras av många andliga, läkare, jurister, konstnärer, skriftställare, tekniker o. s. v. Den härskande tyska överklassen har aldrig tänkt på en våldsam denationalisering av esterna. Det förtjänar omnämnas, att det var en tysk, pastor Masing, som i

slutet av 18 århundradet skapade det estniska skriftspråket.

Men vad har ryska regeringen gjort för det estniska folket?

Under mera än ett århundrade sysselsatte den sig alls icke med esterna, vilket avgjort var till fördel för dessa. Men under Nikolaj I:s despotiska regering anställdes mot den protestantiska kyrkan i Östersjöprovinserna svåra förföljelser, som företrädesvis gingo ut över de lägre folkklasserna, d. v. s. ester och letter, och som i Europas nyare historia torde stå utan motstycke. År 1841 vidtog en med alla tillåtna och otillåtna medel bedriven propaganda för ryska statskyrkan, varvid övertalning, bedrägeri, hot och våld kommo till användning. När de »omvända» märkte att de blivit bedragna, att de utlovade världsliga fördelarna uteblevo, grepos de av djup förbittring. Många av dem drevos av samvetskval till förtvivlan, ja, ända till självmord. Under den humane tsar Alexander II:s liberala regering inträdde väl en förbättring i dessa olidliga förhållanden. Men redan under de första åren av Alexander III:s chauvinistiska regering gick den religiösa förföljelsen för andra gången ut över esternas olyckliga folk. Då barn av blandade äktenskap uppfostrades i protestantiska läran, ryckte de med våld från föräldrarna och dessa kastades i fängelse. För att förstå huru sådant var möjligt bör man erinra sig, att ända till det s. k. toleransediktet av 17 april 1905 ingen, som en gång tillhört statskyrkan, hade rätt att utträda därur. Under denna tid av religionsförföljelse, som vidtog 1886, hava mera än 200 präster i estniska församlingar stått inför rätta endast för att de efter sitt samvetes bud fullgjort sina religiösa åligganden.

Samtidigt började regeringen förryska de estniska folkskolorna, vilkas beprövade lärare avsattes och ersattes av alldeles olämpliga, tvivelaktiga individer. Med stora

uppoffringar hade esterna under denna tid samlat en större summa penningar för att grunda en högre lantbruksskola. Knappt var denna skola öppnad förrän den förryskades — och därmed hade den förlorat sitt värde för den estniska lantbefolkningen. På samma sätt gick det med de estniska navigationsskolorna. I vilken anda folkskolan nu leddes, framgår av följande drastiska exempel. I en estnisk flickskola sade folkskolinspektören i ett tal till eleverna ordagrant följande: »Flickor, lären eder ryska! Ryska är mycket viktigare än kristendom! Vad haven I för nytta av kristendom?» De sorgliga följderna av denna ryska skolpolitik kommo snart till synes. Ännu 1881 funnos bland esterna endast 2 % analfabeter, år 1892 hade deras antal stigit till 12 och år 1899 till 20 %.

Under ledning av den framstående estniske politikern Tönnison hade under de senare årtiondena nykterhetsrörelsen bland esterna tagit en omfattning, som hittills endast förekommit i Amerika och Schweiz. Men då ryska staten som bekant erhöll en stor del av sina inkomster genom brännvinskonsumtionen, så var denna esternas lyckliga strid emot alkoholdjävulen naturligtvis en nagel i ögat för regeringen. Då finansministern Witte införde brännvinsmonopolet, upplöstes därför samtliga de talrika estniska nykterhetsföreningarna.(!)

De ryska ämbetsmännen sökte alltjämt att störande ingripa i estniska folkets nationella och kulturella utveckling och att efter Machiavellis recept hetsa de olika nationaliteterna mot varandra. I sådant syfte arbetade isynnerhet de s. k. bondekommissarierna, vilka sedan 1890 tillsattes såsom det hette »till skydd för bondeklassens intressen». Under ständigt missbruk av sin ämbetsmyndighet förskingrade och stulo dessa herrar ofta medel ur kommunernas kassor, som anförtrotts dem. Så försvann t. ex. under kommissarien Issajevs vård i Reval icke mindre än 60 tusen rubel. Förföljelse och undertryckande av folkets

språk och religiösa tro, hindrande av alla kulturella och estnisk-nationella strävanden, upphetsning och uppvigling med falska förespeglingar under revolutionsåret 1905 — sådana äro de välgärningar, som kommit det estniska folket till del från ryska regeringens sida.

Under sådana förhållanden är det lätt att förstå, att alla ester äro uppfyllda av en gränslös förbittring mot regeringen och över huvud taget mot allt ryskt. Huru tärningarna falla i detta världskrigs oerhörda spel, det veta vi ännu icke. Men för envar som fördomsfritt betraktar förhållandena, sådana de utvecklat sig vid Östersjön ända till krigets början, måste det stå klart, att esterna genom hela sin historiska och kulturella utveckling höra till Västeuropa — och icke till den ryska vanstyrelsen.

NIONDE KAPITLET.

Letterna.

Letterna utgöra en lito-slavisk folkstam, som i våra dagar bebor Kurland, Sydlivland och vissa delar av guvernementen Vitebsk och Pskov. Stammen uppgick vid folkräkningen 1897 till 1,380,200 personer. Av dessa föllo på Livland 563,829 (43,4 % av landskapets hela befolkning) och på Kurland 505,994 (75 % av totalbefolkningen). Letterna äro till övervägande del bönder och jordbruksarbetare. Först sedan några årtionden tillbaka ha letterna börjat flytta in till städerna, där de förtjäna sitt bröd som fabriksarbetare eller ha skapat sig en ställning såsom hantverkare, köpmän och även högre upp på den sociala rangskalan. I religiöst avseende tillhörde alla letter intill 1845 den luterska kyrkan; trots ivrig propaganda för statskyrkan har hitintills blott en ringa del av dem övergått till densamma.

Enligt vad den danske arkeologen Sophus Müllers forskningar givit vid handen, beboddes Östersjöprovinserna ursprungligen av gotisk-germanska stammar. När tyskarna i tolfte och trettonde århundradena drogo in i landet, funno de där före sig olika folkstammar på ytterst låg kulturståndpunkt, bland dem letterna, som äro en gren av den ariska folkfamiljen. Deras grannar, vilka voro av mongolisk härkomst, ansatte dem hårt från alla sidor; från norr framträngde esterna och från väster pressade

livernas sjörövarstam letterna allt djupare in i det inre av landet. I öster gjorde ryska småfurstar strövtåg in på letternas område och ålade dem tribut. Någon högre kultur varken kunde eller ville ryssarna bibringa dem.

Som kulturbärare kommo till Livland först de tyska riddarna och prelaterna, köpmännen och hantverkarna, fyllda av medeltidens ideal att till okultiverade folk medföra kristendomens och den västerländska kulturens välsignelser. Då inga tyska bönder följde med, var upprätthållandet av en inhemsk bofast bondeklass ett ekonomiskt intresse för invandrarna. Det är särskilt denna omständighet, som den lettiska folkstammen har att tacka för sitt fortbestånd, som var allvarligt hotat i den hopplösa kampen mot de starkare esterna och liverna.

Mot måttliga avgifter och tjänster fingo bönderna skydd mot yttre fiender, ordnad förvaltning och ostörd besittning av sin egendom. Sedan dess höra de i alla avseenden till den västerländska kulturkretsen. Uttrycket »ryss» använder letten ännu i dag som är endast som en föraktlig benämning på en lågt kultiverad främling. Först under århundradenas lopp utvecklade sig livegenskapen under de tyska herrarna, dock på intet sätt hårdare än i det tyska moderlandet, där dock ingen rasmotsättning härskade. Krönikeskrivaren Russov, hos vilken böndernas ofrihet, sedd ur kristligt-moralisk synpunkt, väckte avsky, ger det bästa bevis för det välstånd, som även bondebefolkningen uppnått, när han förehåller bönderna de »goda och bekväma tiderna i Livland», klandrar deras »ohyggligt epikureiska liv», och skildrar, huru de vid kyrkliga högtider i dagar, ja, veckor druckit och festat om vid ölkrus och säckpipor. Trots den hårda orättvisa, som det sextonde århundradets livegenskap innebar i juridiskt och moraliskt avseende, hade denna dock en patriarkalisk karaktär, och bondeståndet levde i drägliga materiella förhållanden.

Icke tyskarna, men väl ryssarna, Ivan den förskräckliges horder, drogo ett outsägligt elände över Livland — och därmed även över de lettiska bönderna — och förintade detta lands välstånd. En predikan av den lettiske hovpredikanten Maucelius i sjuttonde århundradet ger en gripande bild av denna tid. »Dåförtiden ödelade ryssarna fullständigt Livland och marterade, flådde och brände invånarna, bönder och tyskar, godsägare och förnäma. Ryssarna stekte dem på spett som svin och slogo med piskor ut deras ögon. De skändade kvinnor och unga flickor, dödade en del och förde andra som livstidsslavar till Ryssland eller ock förde de dem ut på en brygga, slogo dem sanslösa med knutpiskor och klubbor och läto dem därpå sjunka i floden, fåglar och fiskar till byte. O, huru många blevo icke liggande på gödselhögen eller vid vägkanten, där de uppåtos av hundar, huru många försmäktade icke i fängelserna! Vem kan tälja allt det lidande, som under denna rysstid folket, unga och gamla, rika och fattiga, tyskar och bönder, höga och låga bevittnade och genomgingo! Därför sjöngo de också till Gud i sina böner: Låt oss, o Gud, aldrig mera bevittna de lidanden, som vi sett män, kvinnor och små barn genomgå!»

Under den svenska styrelsen lades mot slutet av sjuttonde århundradet i den upplysta despotismens anda grunden till ett effektivt bondeskydd och fastslogos noga bondens rättigheter och skyldigheter. Livegenskapen upphävdes icke, vari man kan se ett bevis för att den svenska regeringen icke såg någon fara för bondeståndet i detta rättstillstånd såsom sådant.

Emellertid uteblevo de goda verkningarna av Karl XI:s reformer, ty strax efteråt inträffade tre hungerår, som omöjliggjorde uppkomsten av ekonomiskt välstånd bland bönderna, och därpå kom det nordiska krigets oerhörda elände (1700—1721). General Sjeremetjev kunde underrätta sin tsar, Peter den store, att »allt var förstört, och

att icke en tupp längre gol mellan Riga och Pernau». De ryska ohyggligheterna från Ivan den förskräckliges tid upprepade sig. När Peter den store fick herraväldet över Östersjöprovinserna, var landet i grund förhärjat, befolkningen hade decimerats genom krig och pest, och de, som voro kvar, förde en eländig tillvaro i nöd och moralisk förvildning. Endast långsamt kunde landet hämta sig efter ödets hårda slag. Peter den store hade för sin och alla sina efterföljares räkning med ed tillförsäkrat landet fri religionsutövning och självförvaltning. Därför ansågo också landets representanter omsorgen om de lettiska bönderna för en hederssak. Under inflytande av det adertonde århundradets upplysning fordrade representanter för det livländska ridderskapet redan år 1765, trots livligt motstånd från en del av deras ståndsbröder, rättsligt skydd för sina livegnas personer och lösa egendom. Men dessa av sann humanitet präglade fordringar, för vilka även kejsarinnan Katarina II visade sympati, uppväckte det största misshag hos de maktägande i Ryssland, och en ukas av år 1767 bestämde, att bönder, som »dristade sig» att anföra klagomål över sina godsherrar, komme att bestraffas med knutpiskan och omedelbart bortsändas på livstids tvångsarbete i bergverken. Denna fruktansvärda ukas kom att gälla även Livland. Men när 1797 åter från det livländska ridderskapets sida föreslogs inskränkning av rätten att försälja livländska bönder, avfärdade kejsar Paul på inrådan av fyra senatorer saken med den barbariska förklaringen, att detta förslag »stode i strid med den fria handeln, minskade konkurrensen bland köparna och därför komme att trycka ned priset på bönder».

I motsats till den ställning den ryska statsmakten intog till frågan övervann den livländska adeln av eget initiativ det starka motståndet inom sina egna led och upphävde med den humane och för liberala idéer till-

gänglige kejsar Alexander I:s medgivande böndernas livegenskap år 1819 (i Ryssland skedde upphävandet först 1861). Detta av de bästa och mest välvilliga avsikter förestavade beslut motsvarade fullständigt upplysningens humana idéer, men bjöd de plötsligt frivordna bönderna på intet sätt skydd emot de ekonomiskt starkare godsägarna. Det är lantdagarnas förtjänst att genom sina »bondeförordningar» av 1849 och 1860 och sin kommunalförordning för landet av 1866 ha på grundvalen av en noggrannare kännedom om böndernas verkliga behov skapat ett tillstånd, som skyddade bondejorden från att uppgå i de större jordegendomarna och även förhindrade överdriven förstoring eller förminskning av bondehemmanen samt därjämte ordnade landskommunernas självständiga förvaltning och rättsväsende. Till dessa kommuner höra i Livland omkring 40,000 bondgårdar på i medeltal 50 har (mot ungefär 900 herrgårdar). Kreditaktiebolaget för Livlands adelsgods gjorde det genom förmånliga betalningsvillkor möjligt för bönderna att köpa de hemman de dittills arrenderat. Verkan av denna agrarlagstiftning var ett raskt ekonomiskt uppsving för de lettiska bönderna. År 1905 var redan 90 % av bondejorden i händerna på köpare, som emellertid aldrig kommo i efterhand med sina utskylder och dessutom kunde insätta flera millioner i sparkassor, banker och särskilda affärsföretag. Även de obesuttna jordarbetarna och drängarna, vilkas löner motsvara vad som kräves för livsuppehället, ha det rätt gynnsamt ställt.

I kyrka och skola bibragtes letterna västerländsk kultur, varvid man i vidsträckt mån tog hänsyn till deras modersmål. I kyrkorna predikades på lettiska. Under sextonde och sjuttonde århundradena utgåvo baltiska predikanter bibeln och Luthers katekes på detta språk. Under nittonde århundradet utvecklade sig under ledning av de baltiska godsägarna och prästerna ett blomstrande lettiskt

folkskolväsen. Redan år 1881 hade 98 % av alla barn i skolåldern fullgjort sin skolplikt, medan 1896 av alla i Ryssland inkallade rekryter 70 % voro analfabeter. Under de första tre till fyra skolåren undervisades i folkskolorna på lettiska. Jämte ridderskap och prästerskap togo de lettiska landskommunerna del i sina folkskolors upprätthållande och förvaltning. Åt den som vid 14 års ålder slutade folkskolan erbjödo de tyska högre läroverken tillfälle att förvärva högre bildning. Många letter beträdde denna väg och uppgingo på detta sätt frivilligt i de tyska befolkningslagren såsom köpmän, präster, läkare, jurister o. s. v. Där kunde letterna göra sig gällande genom sin intelligens, arbetsamhet och affärsduglighet, och de insågo snart, att denna väg kunde föra dem till högre kultur och andligt uppsving och därjämte även bringa dem ekonomiska och sociala fördelar. Med denna utveckling blevo nationella slitningar mellan balter och letter oundvikliga. Ståndshögfärd och känsla av överlägsenhet å ena sidan, stor ömtålighet och sårad fåfänga i förening med bristande fasthet i karaktären å den andra gjorde sitt till att skärpa konflikterna. Men de gemensamma ekonomiska intressena, den gemensamma västerländska kulturen och evangeliska trosbekännelsen utgjorde ett starkt band och skulle i förening med besinningsfullheten hos vida kretsar bland både balter och letter ha förmått hindra de nationella skiljaktigheterna att utveckla sig till oövervinnliga motsatser. Ansvaret för att en sådan utveckling ägde rum bär den r y s k a regeringen ensam.

Östersjöprovinsernas ekonomiska och kulturella uppsving var ryssarna en nagel i ögat. Den för dem främmande västerländska kulturen passade ej i stycke med Rysslands barbariska okultur; den måste bringas i bättre överensstämmelse med de ryska förhållandena. De nationella skiljaktigheterna fingo lov att medverka till detta mål, i det att den ena nationaliteten spelades ut mot den

andra. Vid genomförandet av denna politik påtog sig ryska regeringen den hycklande rollen av de undertryckta letternas och esternas beskyddare mot balterna. Hade man blott krossat de sistnämnda, så skulle underkuvandet av de andra små folkfragmenten ej erbjuda många svårigheter.

På det kyrkliga området togo lagbrotten sin början år 1845 under Nikolaj I. Efter några missväxtår utlovade ryska missionärer under en samvetslös agitation åt letterna »varm jord», där det aldrig blev missväxt och där den ryska regeringen faderligt skulle sörja för dem. Enda villkoret var övergång från den evangelisk-luterska kyrkan till den rysk-ortodoxa. Ryska präster pockade på ögonblickligt beslut utan att giva de okunniga bönderna tillfälle att inhämta råd eller tid att tänka över saken. När de förförda åter kommo till besinning, fingo de ej den utlovade jorden, ej heller gavs dem, trots deras enträgna böner, tillstånd att utträda ur den ryska kyrkan. Många infördes alldeles med orätt i statskyrkans böcker och förblevo i alla fall bundna vid den för dem fullkomligt främmande kyrkan. Då de bedragna föräldrarna åtminstone ville låta sina barn förbliva vid sin fäderneärvda tro, tog polisen dessa från dem med våld och överlämnade dem åt ryska andliga eller kloster att uppfostras. Evangeliska präster, som höllo det för en samvetsplikt att bistå de religiöst betryckta, drogos inför världsliga domstolar. Det straff som hotade dem var avsättning och förvisning till Sibirien.

En generaladjutant hos Alexander II karaktäriserade efter ingående undersökning de ryska ämbetsmännens och prästernas tillvägagångssätt som »samvetstvång och officiellt bedrägeri». Den ryske rikskanslern furst Gortsjakov uttalade sig därom i ett brev ännu skarpare: »De bönder som blivit ortodoxa erforo snart, att de genom sitt ombyte av religion intet vunnit i världsligt hänseende och därtill

nödgats utbyta ett bildat prästerskap och ett gott kyrkosamfund mot okunniga själasörjare och ett trossamfund som — milt sagt — var ovärdigt att taga del i någon som helst religiös akt.» Dessa omkring 140,000 själars nödläge blev känt i Europa. Furst Bismarck lade sig ut för de förtryckta inför ryska sändebudet i Berlin. Evangeliska alliansen riktade till Alexander II en petition om lindring i samvetstvånget. I själva verket mildrades nu trycket från statsmaktens sida och det syntes ånyo vara tillåtet att återinträda i den evangeliska kyrkan.

Men med Alexander III kom år 1881 en hängiven anhängare till den moskovitiska panslavismen på tronen. Barn ur blandade äktenskap fingo blott tillhöra den ortodoxa kyrkan. Den heliga synodens fanatiska överprokurator förklarade Alexander II:s toleransförordning för »en förolämpning mot hela Ryssland». Byggandet av evangeliska kyrkor gjordes beroende av den ortodoxe ärkebiskopens tillstånd. Ryska kyrkan fick rätt till tvångsexpropriation av privata fastigheter. Av i statens tjänst anställda personer av evangelisk tro krävdes, att de skulle övergå till den ortodoxa läran; en vägran bestraffades med avsättning. Vid sidan av den officiella verksamheten skänkte man det s. k. baltiska brödraskapet regeringens förtroende och pekuniära understöd i rikligt mått. Det räknade bland sina medlemmar personer ur de högsta samhällskretsarna, och sin missionsverksamhet bland annorlunda troende bedrev det med alla de medel, som stå en samvetslös propaganda till buds. Omkring 35,000 ester och letter, som under toleransens tid återvänt till den evangeliska kyrkan, erhöllo av statsämbetsmän — präster och domare — officiellt meddelande om att deras namn stodo upptagna i den ryska kyrkans böcker, och att de hade att hålla sig till denna eller hemfalla under den världsliga lagens straff. Även evangeliska präster hotades med straff i händelse de vidare befattade sig med

sådana personers själavård. Detta ledde till de bekanta pastorsrättegångarna under det nittonde århundradets sista årtionde, vilka utgöra ett ärorikt blad i historien om de evangeliska prästernas förhållande till sina lettiska församlingsbor. Enhälligt beslöto de på sina sammankomster att i striden för trosfriheten mot statligt samvetstvång hellre lida de världsliga straffen än ge efter. Över tvåhundra dylika rättegångar inleddes och slutade med suspendering eller avsättning, fängelse eller bötesstraff, landsförvisning eller deportation till Sibirien. Vid förhandlingarna inför de världsliga domstolarna sutto prästerna inför sina församlingsbors ögon på de anklagades bänk tillsammans med grova brottslingar och förhördes och dömdes tillsammans med dem. Den religion de representerade skulle på detta sätt inför folket stämplas som föraktlig och straffvärd. Undergrävandet av vördnaden för all religion och all statlig ordning samt en snabbt tilltagande gudlöshet voro verkningarna av detta förfarande från statens sida.

Denna propaganda på det kyrkliga området kompletterades med politisk agitation på föreningslivets och pressens gebit. Början gjordes med senator Manasseins beryktade revision. Denne uppmanade genom sina hejdukar de lettiska bönderna att anföra klagomål mot de tyska balterna och uppmuntrade dem därtill med löften och mutor. Hetsartiklar i den lettiska pressen gåvo hatet mot balterna näring, och brandtal i särskilda föreningar, som officiellt grundats för ekonomiska eller välgörenhetsändamål, bidrogo till att förgifta stämningen.

Till striden på de religiösa och politiska områdena kom ytterligare ryssarnas kamp mot de inhemska rättsinstitutionerna. Till Livland sändes administrativa ämbetsmän och domare, som icke behövde känna landets språk och som erhöllo hemliga anvisningar att vid rättstvister mellan balter och letter gynna de senare. Förhandlingarna mellan domarna och den med rikssprået

obekanta befolkningen försiggingo genom tolkar, ofta oerfarna ynglingar, som ej besutto den för sådana uppdrag erforderliga bildningen och moraliska stadgan. Felaktiga översättningar, bestickningar och fördomar samt brist på förståelse och god vilja ledde till godtyckliga och orättvisa domslut. Förvirring i rättsbegreppen och osäkerhet i rättsförhållandena blev följden.

Jämsides med kampen mot den inhemska rätten fördes på folkundervisningens område striden emot det inhemska språket. Den gamla skolförvaltningen, i vilken även letterna medarbetat och som på kort tid uppnått så vackra resultat, upphävdes visserligen icke; men nya tjänstemän insattes som folkskolinspektörer och alla beslut gjordes beroende av deras godkännande. Många stadganden utfärdades i avsiktligt otydlig form och deras tolkning överlåts på äkta ryskt sätt åt inspektörernas godtycke. Ämbetsmännens obekantskap med lantbefolkningen och dess språk gjorde det även med bästa vilja omöjligt för dem att sätta sig in i de lokala skolförhållandena och befordra dem. De läto icke leda sig av pedagogiska principer utan av grundsatsen: undervisningens huvudsyfte är inlärandet av ryska språket. Därför avskedades en mängd lärare, som redan länge varit i tjänst, på grund av otillräckliga kunskaper i ryska, och nya anställdes, vilkas kompetens alldeles icke motsvarade de fordringar som tidigare uppställts för folkskollärare. För att få ersättning för de avskedade lärarna gav undervisningsministern år 1897 folkskolinspektörerna tillstånd att som lärare anställa personer, av vilka endast fordrades att de uppnått 17 års ålder och ägde tillfredsställande kunskaper i ryska. För lärare och barn framhölls alltjämt, att undervisningen i kristendom och modersmålet var en bisak.

Allt detta måste framkalla de mest skriande missförhållanden inom folkskolväsendet. Lantbefolkningen för-

lorade sitt förr så livliga, genom uppbringande av stora penningmedel ådagalagda intresse för skolan. Barnen höllos ofta borta från undervisningen. Med ångest sågo föräldrarna huru under inflytande av politiskt och moraliskt otillförlitliga lärare en revoltens och upplösningens anda vann insteg bland ungdomen. Medan under år 1881 endast 2 % av befolkningens barn voro utan all undervisning, anför guvernören i Livland i sin förvaltningsberättelse för 1899, att antalet av dessa redan 1892 stigit till 12 % och 1899 till 20 % av alla barn i skolåldern. Detta yttre förfall åtföljdes av ett inre sådant, vilket belyses av statistiska siffror, tagna från guvernörens officiella meddelanden: av de män, som under åren 1892—1904 dömts av stadsdomstolen i Riga för förbrytelser mot äganderätten, hade över 28 % ännu icke uppnått myndighetsåldern, och på 100 dömda förbrytare i en ålder mellan 21 och 50 år kommo 26 i en ålder från 17 till 21 år. Det införda systemet hade visat sina fördärvliga verkningar på det sedliga tillståndet. Ryske undervisningsministern Deljanov svarade på klagomålen över russifieringen: »Ja, naturligtvis lider den nuvarande generationen, men den nästa kommer att fullständigt förstå ryska, och sedan äro alla svårigheter förbi.» Och samme Deljanov betecknar senare Östersjöprovinsernas översvämmande med ryska lärare och ämbetsmän som »tatarernas invasion». I ett utlåtande av ryska ministerkommittén av den 10 maj 1905 erkännes, att de gamla folkskolorna på landsorten varit av allra största gagn för stat och kyrka, och en förkastelsedom uttalas över skolornas förvandling till verktyg för ett konstlat genomförande av förryskningsprinciperna. Men denna insikt, som tillkom under den annalkande revolutionens blixtbelysning, kom för sent och blev utan praktisk påföljd.

Hela denna demoraliserande russifieringspolitik satte sina blodiga frukter i revolutionen av år 1905. Denna

hade alldeles icke sin upprinnelse i den lettiska befolkningens mitt. Sändebud från den mot tsardömet riktade revolutionen i det inre av Ryssland uppmanade till mord och plundring och lovade guld och gröna skogar i den kommunistiska framtidsstaten efter de besittande klassernas fördrivande. Sina verktyg funno de huvudsakligen i städernas saväl som landsbygdens proletariat. De jordägande bönderna stodo i allmänhet främmande för revolutionen. De bildade unglettiska kretsarna förhöllo sig dels avvisande och avvaktande till revolutionen, dels sympatiserade de med den och deltogo i dess ledning. Det uppjagade raseriet yttrade sig i plundringar, mord och brand. Så länge detta riktade sig endast mot de burgna klasserna bland balterna och deras lettiska stamförvanter, förhöll sig ryska regeringen passiv. Först när massorna på många platser förjagade de ryska ämbetsmännen, överföllo och mördade ryska militärpersoner och förstörde kejsarens porträtt, först då kuvades rörelsen med vapenmakt.

Knappt kände sig emellertid ryska regeringen ånyo säker gentemot revolutionen, förrän alla i förskräckelsen givna löften om personlig säkerhet och om erkännandet av de främmande nationaliteternas rättigheter voro fullständigt glömda. Den brutala förtryckspolitiken upptogs ånyo av samvetslösa och vinningslystna ämbetsmän. En del av de redan russifierade letterna trädde i dessa ämbetsmäns tjänst och sökte genom personliga framgångar tillfredsställa sin ärelystnad. Flertalet bemödade sig att hålla den nationella kulturen uppe gentemot trycket från regeringens sida. Av de tyranniska förordningar, som då tillkommo, kan det vara nog att nämna förbudet för det t. o. m. under den förra russifieringsperioden medgivna användandet av det lettiska modersmålet under första året i folkskolan — ett stadgande som framkallade den största förbittring i alla kretsar av den lettiska befolk-

ningen, men som trots alla ansträngningar aldrig blev återtaget.

Kom så världskriget år 1914. Även letterna måste draga ut i striden för tsardömet, som berövat dem deras heligaste nationella rättigheter. Till den andliga pressionen kom nu den hänsynslösa ekonomiska utsugningen. Sedan krigets början ha döda och levande inventarier, hästar, nötkreatur, utsädesspannmål o. s. v. rekvirerats, utan hänsyn till näringslivets behov. I de av rysk militär besatta delarna av Livland äro de lettiska jordägarna hjälplöst prisgivna åt varje officers godtyckliga anordningar. Liv och egendom äro i ständig fara. Många sköta icke längre sina åkrar. Då de ryska trupperna ryckte in i Kurland, kommenderades letterna av rysk militär att lägga sina egna åkrar öde, att förstöra alla sådana ägodelar, som icke kunde föras med, och att, för att rädda sina liv, fly till Livland eller det inre av Ryssland. Denna ryska befallning, som åtföljdes av rysliga skildringar av »tyska grymheter», har drivit otaliga letter i elände. Lettiska understödsföreningar anstränga sig till det yttersta för att anskaffa läkarhjälp och livsmedel, men kunna med sina ringa penningmedel — ungefär en halv million rubel i månaden — icke uträtta mycket emot det masselände, som framkallats av köld och hunger. Tillståndet bland dem som flytt till det inre Ryssland är ännu sämre, då de där befinna sig bland främmande människor, som icke förstå deras språk. I gamla obrukbara kaserner och skjul trängas män, kvinnor och barn tillsammans och bliva där ett lätt byte för de smittosamma sjukdomar, som rasa bland dem. Livsmedlen ha stigit i pris med 100 %, bostadshyrorna med 300 %. Unga flickor bjuda ut sig på gatorna för ett par kopek för att kunna uppehålla livet. Icke mindre än 80 % av de i de ryska städerna, företrädesvis Petersburg och Moskva, levande lettiska flickorna skola ha hemfallit åt prostitutionen. En lettisk understöds-

förening bad metropoliten i Petersburg, Pitirim, att anordna en ortodox gudstjänst på lettiska. Glad gav denne sitt bifall i förhoppning att kunna genom nya omvändelser öka det ringa antalet ortodoxa letter. Ungefär 2,000 letter lära också hava övergått till ryska kyrkan. Men mindre glad var metropoliten över deras andra anhållan, som gick ut på att han skulle vända sig till regeringen och utverka utbetalandet av de sedan de första veckorna indragna krigsunderstöden.

Så sörjer ryska regeringen för sina lettiska undersåtar. Det djupare syftet med den brutala befallningen till letterna att överge sina hem förstår man först i samband med det redan före kriget av ryska regeringen fattade beslutet att under den närmaste tiden överflytta 300,000 storryska bönder i de lettiska jordägarnas ställe. Även om en del av det baltiska folket fallit offer för russifieringen och dess förgiftande inflytande, så hava de mera insiktsfulla likväl fått ögonen öppna för var de hava att söka den verklige fienden till sitt andliga, nationella och ekonomiska liv. En socialdemokratisk lettisk ledare uttalade redan vid krigets början i Riga: Hade han fritt val, ville han hellre drunkna i tyskhetens klara rena vatten än ömkligen omkomma i ryskhetens svarta sump.

TIONDE KAPITLET.

Litauerna i Ryssland.

Med Ryska Litauen förstår man vanligen guvernementen Vilna, Kovno, Grodno, Mohilev, Vitebsk och Minsk, emedan de omfatta det forna självständiga litauiska rikets område. Men i etnografiskt hänseende tillkommer denna beteckning guvernementen Kovno, Vilna och Suvalki, emedan där det övervägande flertalet av befolkningen består av litauer, och därtill en del av Kurland i trakten av Polangen och Dünaburg, ävensom landet omkring Druskieniki i guvernementet Grodno. Detta område har en utsträckning av över 88,000 kvadratkilometer och räknade enligt senaste ryska statistiska uppgifter (1897) över tre millioner invånare, av vilka 60 % använde litauiskan som talspråk och betraktade sig som litauer;* den övriga befolkningen utgjordes av vitryssar (13 %), judar (11 %), polacker (9 %), storryssar (4 %) och tyskar (3 %).

Litauen var under medeltiden ett mäktigt, självständigt rike, vars herravälde utsträckte sig över stora delar av grannländerna. Det förenades 1501 med Polen genom en personalunion, och förbundet mellan de båda rikena blev genom unionen i Lublin 1569 så intimt, att de till

* Om man därtill lägger de omkr. 500,000 litauer som emigrerat, huvudsakligen bosatta i Nordamerikas Förenta stater, så kommer man till en totalmängd av nära tre och en halv million.

och med hade ett gemensamt parlament i Warschau, men Litauen bibehöll likväl på de flesta områden en fullständigt oberoende ställning. Det hade sin egen författning, de så kallade »Litauiska statuterna», och i det »Litauiska tribunalet» sin egen högsta domstol. Det hade en egen armé och hade sina egna höga statsämbetsmän, såsom den litauiska kanslern, en litauisk skattmästare, en litauisk marskalk, en litauisk hetman, kastellaner o. s. v. I landets lagar och i parlamentsbeslut betonades alltjämt, att konungen hade ingen rätt att skänka gods i Litauen åt polacker eller »andra främlingar», och att endast litauer av födelse och härstamning kunde utnämnas till ämbetsmän i Litauen, icke polacker från stamlandet. Huru stark den separatistiska andan fortlevde inom den litauiska adeln, bevisas därav att under det svenska infallet i Polen år 1655 de litauiska stormännen Janusz och Boguslav Radzivill avslöto ett formligt fördrag (med svenskarna) i Keidany, vilket gick ut på Litauens skiljande från Polen och förening med Sverige. Detta fördrag blev visserligen utan följder, emedan kurfursten av Brandenburg och det dåvarande Polens övriga grannar protesterade mot en sådan maktutvidgning för Sverige på den europeiska kontinenten.

När den polska stormannastaten föll sönder i och genom Polens delningar, drogs också Litauen med i olyckan. Vid de två första delningarna av Polen erhöll Ryssland Litauens vitryska besittningar. Vid den sista (1795) delades även det egentliga Litauen: ryssarna fingo guvernementen Vilna och Kovno, medan det suvalkiska Litauen tillföll Preussen. När Napoleon återupprättade Polen, införlivades Suvalki med detta land, vilket 1815 under namnet »Kongress-Polen» också kom under rysk spira. På detta sätt erhöllo ryssarna hela det egentliga Litauen.

Huru har Ryssland förvaltat denna sin nya besittning? Svaret på den frågan ger Litauens sorgliga historia under det senaste århundradet.

Det manifest, som den ryske tsaren år 1795 utfärdade rörande Litauens införlivande med kejsardömet, innehåller löftet att alla de rättigheter och förmåner, som landet ditintills haft, skulle bibehållas i sin fulla kraft. Detsamma upprepades i Wienkongressens beslut för det suvalkiska Litauen. Trots detta blevo de litauiska guvernementen Kovno och Vilna (likasom ock det vitryska Litauen) utan vidare förvaltade såsom en rysk provins. Ryska guvernörer styrde landet som envåldshärskare och gåvo uteslutande åt ryssar de högsta ämbetena i landet. Den inhemska militären, det litauiska kanslersämbetet, den litauiska skattkammaren o. s. v. blevo slopade. Med andra ord: landet berövades genom en svår rättskränkning den autonomi som det dittills hade åtnjutit. Om också rättsväsendet, kyrkan och skolan i början lämnades oantastade, led dock landet så svårt genom förlusten av sin garanterade politiska självständighet, att representanter för alla Litauens bildade klasser — adeln, prästerskapet och borgarståndet — år 1831 anslöto sig till den polska resningen för oavhängighetens återställande.

Sedan ryssarna kuvat upproret, förlorade Kongress-Polen, till vilket också det suvalkiska Litauen hörde, sin autonomi. I det övriga Litauen upphävdes de litauiska statuterna år 1840 och rysk rättsordning infördes. Ett hårt slag var också stängningen av det litauiska universitetet i Vilna, som då befann sig på höjden av sin blomstring och tävlade i betydelse med de västeuropeiska högskolorna; endast den teologiska fakulteten bibehölls, under namn av »andlig akademi», men förlades till Petersburg. Dessa våldsåtgärder i förening med många andra förföljelser och repressalier framkallade en starkt upprörd stämning i landet och ledde till ett nytt uppror år 1863.

Nu sände den ryska regeringen den beryktade general

Muravjev (»Vilnas bödel») till Litauen och denne kvävde upproret i strömmar av blod. För det skräckregemente han förde i landet hade han uttalat lösenordet, att efter 40 år intet Litauen och inga litauer mer skulle få finnas till. Den 22 maj 1864 utfärdades en lag, vari stadgades, att i »det nordvästra området» (så kallades Litauen hädanefter, för att till och med landets namn skulle utplånas) katoliker, d. v. s. litauer och polacker, icke finge bekläda sådana ämbeten, som stodo i nära relation till folket. I enlighet därmed besattes numera alla tjänster i guvernements- och riksbyråerna, inom polisväsendet, vid postverket, i vetenskapliga institutioner och andra offentliga inrättningar endast med rättrogna ryssar. Icke ens för så underordnade tjänstemän som poliskonstaplar, byråskrivare och vaktmästare gjordes något undantag.

Efter ett trettioårigt förryskningsarbete hade man kommit så långt, att kommunikationsministern den 20 februari 1894 kunde utfärda en ny hemlig förordning, enligt vilken i »det nordvästra området» samtliga personer anställda vid järnvägar, kanaler, chausséer o. s. v. måste vara »rättrogna ryssar». Därigenom fingo främlingar på genomresa genom Litauen intrycket av ett rent ryskt land. Men nu, sedan de ryska tjänstemännen flytt, berätta de tyska krigskorrespondenterna fulla av förvåning, att det i Litauen finnes så gott som inga ryssar!

Hand i hand med våldet mot nationen som sådan gick den barbariska konfiskeringen av de enskildas egendom. Muravjev kungjorde efter sin ankomst till Vilna, att alla deltagare i upproret skulle förvisas till Sibirien och all deras egendom indragas till kronan. På detta sätt kommo talrika lantgods och privata skogsmarker, men också fast egendom i städerna i ryska statens besittning. Hela byar konfiskerades och alla deras invånare förvisades, emedan enskilda av dem hade varit delaktiga

i upproret. Efter klostrens stängning indrogs all deras egendom och varken kyrkor eller prästbol förskonades. Sålunda konfiskerades ensamt i det dåvarande biskopsstiftet Kovno 69,887 plogland jord, och all annan egendom som tillfallit kyrkan genom testamente, donation och beneficier togs i beslag. Den indragna jorden gavs för det mesta åt generaler eller högre ämbetsmän, som hade särskilt »utmärkt» sig vid landets »pacificering». En del av de katolska kyrkogodsen förlänades åt de nyss grundade grekisk-ortodoxa församlingarna eller åt andra ryska institutioner, andra lantegendomar parcellerades och gåvos åt inflyttade ryssar.

Man nöjde sig emellertid inte med konfiskationer; också för nytt jordförvärv infördes restriktiva bestämmelser. Den 23 december 1865 utfärdade regeringen en förordning, enligt vilken katoliker av adlig härkomst, litauer och polacker inom det »nordvästra området» förbjödos att köpa jord vare sig i stad eller på landet. Arrendering av lantegendomar tilläts dem endast för högst 12 år. Den 20 februari 1894 utsträcktes dessa bestämmelser också till protestanter, ja, till och med till ryssar, som hade ingått äktenskap med »olika troende» kvinnor! Bönderna förbjödos i början icke att förvärva jord, men i ett cirkulär, som den 13 juli 1868 tillställdes guvernörerna, förordnades, »att bönder, som ville förvärva jord, varje gång måste hava generalguvernörens tillstånd därtill och att till ansökan därom måste bifogas ett intyg över deras och deras familjers politiska tillförlitlighet». Genom ett cirkulär av den 17 februari 1870 förordnades vidare, att bonde ej fick köpa mera än 60 desjatiner land (1 desjatin = 1,1 hektar) »för att deras ägor icke skulle antaga karaktären av stora jordegendomar och bönderna icke skulle kunna uppträda som godsägare». I ett cirkulär av den 19 maj 1887 instruerades guvernörerna angående vilka bönder som skulle förvägras

rätt till jordförvärv: »de som äro medlemmar av en kyrklig förening eller i övrigt ledare av den religiösa fanatismen, vidare de som äro förmedlare mellan prästerna och folket, och de som under en biskopsvisitation föranstalta ovationer, arrangera festligheter eller på annat sätt visa sin entusiasm när biskopen hälsas välkommen». I en skrivelse av generalguvernören i Vilna till guvernören i Grodno av den 15 oktober 1892 förordnas t. ex., att bönderna i tvenne kyrkoförsamlingar icke skola erhålla tillstånd till jordförvärv, emedan de »förhållit sig uppstudsigt gentemot polistjänstemännen, när deras kyrkor stängdes och sprängdes med dynamit».

Särskilt bemödade sig den ryska regeringen om att denationalisera skolväsendet. Under uppsikt av universitetet i Vilna, som blev det första offret, stodo 18 högre läroanstalter, mestadels i piar-, jesuit- och basilianerklostrens hägn. Dessa blevo alla stängda, antingen direkt eller genom klostrens slopande. I deras ställe trädde tre seminarier för utbildning av präster och två lärarseminarier. Vidare grundades ett gymnasium för gossar och ett för flickor i envar av städerna Vilna, Kovno och Suvalki, ett progymnasium i Schaulen och ett i Mariampol, alla naturligtvis med ryskt undervisningsspråk; endast i Suvalki och Mariampol tilläts undervisning på litauiska språket, med två timmar i veckan. Religionsundervisningen meddelades i början på barnens modersmål, men redan 1871 införde undervisningsministern greve Tolstoj också för detta ämne ryskan som undervisningsspråk; år 1881 kom därtill det barbariska förordnandet, att de katolska eleverna på stora festdagar skulle tvingas att besöka de grekisk-ortodoxa kyrkorna. De enda folkskolor, vilka tidigare funnos i Litauen, voro de som underhöllos av klostren och de kyrkliga församlingarna, vartill kommo åtskilliga privata ambulatoriska skolor på landet. Alla dessa inrättningar stängdes

under hot om de strängaste straff och ersattes med »distriktsskolor». Till en början grundades endast en skola för ett distrikt med 10—20,000 invånare. I guvernementen Vilnas och Kovnos folkskolor var ej blott undervisningsspråket ryskt, utan endast grekisk-ortodoxa ryssar fingo fungera som lärare; ifall skolan var belägen i en kyrkoby, tillät lagen att katolska präster meddelade religionsundervisning på landets språk. I det suvalkiska Litauen förblev rätten till undervisning på modersmålet nominellt gällande, men blott ett fåtal modiga lärare vågade begagna sig därav. Då det där fanns en mängd katolska lärare, anförtroddes religionsundervisningen åt dem och de andliga utestängdes; fanns det däremot i någon skola ingen katolsk lärare, så undervisades de katolska lärjungarna i kristendom av grekisk-ortodoxa eller protestantiska lärare — ett oerhört samvetstvång!

Över huvud hindrades den katolska kyrkan så mycket som möjligt i sin verksamhet. Efter det att många kyrkor och kloster slopats, utkom den 8 juni 1864 en förordning, enligt vilken det var förbjudet att bygga nya kyrkor, kapell och altaren på landet eller att iståndsätta de gamla. Genom en följande kungörelse av den 24 januari 1866 förbjödos katolikerna att i de städer eller byar, i vilka grekisk-ortodoxa kyrkor voro belägna, föranstalta offentliga processioner; genom ett cirkulär av den 24 januari 1866 blev det t. o. m. förbjudet att vid katolska begravningar sjunga kyrkosånger offentligt och bära helgonbilder. De andliga förbjödos ej blott att föranstalta sammankomster, utan även att å tjänstens vägnar besöka varandra. När t. ex. en präst i någon socken ville besöka en ämbetsbroder i grannsocknen, så måste han förskaffa sig tillstånd därtill av kretskommissarien eller guvernören. År 1861 förordnade regeringen, att den så kallade »extra gudstjänsten» på stora festdagar skulle hållas på ryska språket, men här likasom vid kom-

menderingen av katolska skolelever till grekisk-ortodoxa kyrkor mötte den ett förbittrat motstånd.

Förenings- och församlingsfriheten upphävdes fullständigt. Litauerna fingo varken bilda vetenskapliga eller välgörenhetsföreningar, varken religiösa eller ekonomiska sammanslutningar. Varje ansats därtill beivrades strängt. Sålunda blevo t. ex. medlemmar av »Sietynas», en ungdomsförening för läsning av litauiska tidningar, förvisade på flera år till Sibirien. På litauiska språket fick intet teaterstycke uppföras, ej heller något föredrag hållas, om det också rörde helt andra än politiska ämnen, t. ex. ekonomiska eller hygieniska spörsmål. Sedan 1864 var det t. o. m. förbjudet att trycka arbeten på litauiska språket med det latinsk-litauiska alfabet, som folket sedan århundraden hade vant sig vid. Man ville därigenom tvinga litauerna att övergå till rysk skrift, och regeringen utgav t. o. m. på egen bekostnad några litauiska böcker, däribland även bönböcker, tryckta med ryska bokstäver. Men folket läste dem icke, och när man påtvang det böckerna, brände det upp dem. Det hämtade hädanefter sina böcker från utlandet, isynnerhet från Östpreussen; Tilsit blev den litauisk-ryska bokhandelns centrum. Därifrån gingo bokförsäljare i hemlighet över gränsen och sålde sin vara i hela Litauen. År 1863 började också den första litauiska tidskriften i Ryska Litauen, »Aušra», utkomma i Ragnit. På den följde sedan en hel rad andra periodiska publikationer, tills den ryska regeringen slutligen i april 1904 såg sig tvungen att upphäva förbudet mot litauisk skrift.

Detta tillstånd varade ända till den på det japanska kriget följande folkresningen 1905. De friheter, som ryska regeringen detta år genom revolutionen tvangs att bevilja folket, kommo även litauerna till godo. De erhöllo förenings- och församlingsfrihet, de religiösa förföljelserna inställdes o. s. v. Huru starkt det litauiska

folkets andliga liv började pulsera efter detta ar, bevisas av följande faktum. Sedan den litauiska litteraturens begynnelse, alltså från det 16:e århundradet, hade (enligt en beräkning gjord av professor Wolter) i hela Ryska Litauen utgivits 2,208 böcker, medan under årtiondet 1904—1914 2,250 böcker utkommo och spriddes i omkring 5 millioner exemplar. Redan under de första åren efter pressfrihetens återställande utkommo i Ryssland litauiska tidningar, som hade inemot 10,000 prenumeranter.

Men trots alla dessa »friheter» bibehölls den ryska förvaltningen och fortfor att utöva sitt förlamande inflytande. Trakasserier från ämbetsmännens sida gjorde många av de nyförvärvade rättigheterna illusoriska. Ju mer regeringen började glömma de bittra erfarenheterna från revolutionsåret och ju fastare i sadeln hon kände sig, desto mer begynte hon arbeta på en återgång till det gamla, icke genom ändring av lagarna, utan med tillhjälp av det i Ryssland så väl beprövade medlet att utfärda administrativa »förordningar» och »lagtolkningar», varigenom varje lag kan förvrängas till motsatsen av sin faktiska innebörd.

Och så kom världskriget. Tusende och åter tusende litauiska ynglingar och män måste offra liv och blod för sin »moder» Ryssland, som alltid hade behandlat dem styvmoderligt, medan just deras hemland på grund av sitt läge vid gränsen allt ifrån krigets början fick lida svårast av dess fasor. Och slutligen föll det värsta, det mest fruktansvärda slaget. När de tyska vapnens seger var avgjord och den ryska armén måste lämna Litauen, tvangs på förordnande av den ryske överbefälhavaren, storfursten Nikolaj Nikolajevitj, civilbefolkningen att utrymma landet. Tusentals åldringar, kvinnor och barn drevos likt boskapshjordar till det inre av det ryska jätteriket, allt längre inåt över Ural, till Sibirien. Det elände som rådde bland dessa hungrande,

frysande, utblottade och av sjukdomar hemsökta flyktingar, hör till det ohyggligaste världshistorien har att uppvisa. Men ännu ohyggligare är det faktum, att detta grymma förordnande, såsom det allt klarare framgick, icke hade sin grund i enbart strategiska skäl; den ryska regeringen ville utnyttja tillfället att äntligen rensa sina gränsmarker från de illa sedda främmande folken för att bereda rum för de »sanna ryssarnas» inflyttning. Denna djävulska plan förblev ej länge en hemlighet. Den ryska oppositionspressen fäste t. ex. uppmärksamheten därpå, att regeringen vid tvångsevakuationen mätte med olika mått: den ryska befolkningen fördes till de närmare belägna guvernementen i mellersta Ryssland, medan litauerna skoningslöst släpades till Sibirien. Och i full överensstämmelse med andemeningen i regeringens politik föreslår den ryska tidningen »Birsjevyja Vjädomosti» i en ledande artikel under rubriken »Gula arbetare och flyktingar», den 16 oktober 1915, att de kinesiska kulierna i Amurlandets guldgruvor och i Sibiriens »Taigas» skulle ersättas med litauiska flyktingar. Om de först kommo dit som arbetare, menar bladet, så skulle de kanske framdeles varaktigt bosätta sig där och sålunda bidraga till lösningen av den östsibiriska kolonisationens svåra problem. Att med denna bekväma lösning av kolonisationsproblemet i fjärran östern också förryskningsproblemet i gränsmarkerna lättast komme att bli löst, förtiger bladet.

Men en som icke har tigit är den litauiske riksdumamedlemmen Janusjkevitj; från den ryska folkrepresentationens talarstol har han nedlagt en protest mot hyckleriet hos den ryska regeringen, som i ord förkunnar folkens befrielse men genom sina gärningar inviger åt förintelsen hela folkslag inom rikets egna gränser. Ja, han vågar till och med, utan att bliva motsagd, uppställa

den tyska förvaltningen i det erövrade Litauen som ett mönster. De mest betydelsefulla orden i hans tal lydde:

»I talen nu, mina herrar, om folkens (d. v. s. de i Ryssland boende främmande folkens) rättigheter, I sägen att efter kriget ett nytt liv måste begynna för dessa folk. Men om I verkligen, utan baktankar, haven skrivit detta ord, 'rätt', på eder fana, så fån I icke ett ögonblick uppskjuta förverkligandet av denna tanke, ty händelsernas utveckling står icke stilla. Om också det nu pågående kriget har ruinerat Litauen, om också det omänskliga påbudet om tvångsevakuering har förminskat antalet av dess invånare, så finns det likväl ännu litauer kvar i det gamla hemlandet. Och för dessa våra landsmän där hemma — det veta vi genom brev och tidningar — begynner nu ett nytt liv, och de äro fulla av framtidsförhoppningar.» Efter att därpå ha uppräknat några av den tyska förvaltningens åtgärder till den litauiska befolkningens förmån, fortsatte talaren: »Allt detta är fakta, som vi ej kunna stillatigande förbigå, fakta, som vi måste räkna med! — Medan alla här tala om segern, medan alla här hoppas, att den ryska armén och med den Ryssland självt skall komma tillbaka och återtaga de av fienden besatta områdena, fråga vi litauer oss, vilket Ryssland som skall komma tillbaka. I vår hembygd ha nya livsbetingelser uppstått, man förnimmer där vingslagen av en ny tid. Detta nya liv kan måhända jämföras med den rörelse som revolutionsåret 1905 medförde. De ryssar, som ha skrivit lösenordet 'folkens befrielse' på sin fana, skola förstå, att en rysk styrelse, liknande den som förut rådde i Litauen, aldrig får återinföras där!» (Bifall och rop från vänstern: »Sant! Alldeles riktigt!») »Om det skedde, då skulle samma Ryssland komma tillbaka, som avskyddes ej blott av oss, utan också av det ryska folket!»

Liksom Litauens modiga representant i ryska riks-

duman öppet brännmärkte den ryska regeringens politik, så hava ock representanter för litauer, bosatta i andra länder, församlat sig i Bern (28 februari—3 mars 1916) och i Haag (20—25 april) och framlagt sin sak inför hela kulturvärldens forum. I den resolution som fattades i Bern heter det bl. a.:

»Utgående från följande fakta:

1. Att Litauen i århundraden har varit en självständig stat;
2. att det litauiska folket aldrig har upphört att fordra återställandet av dess oavhängighet;
3. att det besitter en nationell individualitet och en gammal kultur;
4. att landet, som genom kriget har störtats i det djupaste elände, endast genom en fullkomligt fri regim, endast genom att återupprättas såsom ett suveränt, självständigt land kan uppstå på nytt ur sin aska;
5. att Litauens oavhängighetsförklaring kommer att befrämja en varaktig fred i Europa;
6. att alla de allierade vid krigets utbrott hava förklarat, att det skulle föras för att befria alla undertryckta nationaliteter och skulle sluta endast med nationalitetsprincipens triumf;
7. att själve den tyske rikskanslern har kungjort i riksdagen Litauens befrielse genom de tyska trupperna —

besluta de delegerade: att i det ögonblick, då stormakternas fredsunderhandlingar taga sin början, fordra Litauens fullständiga befrielse och återställandet av dess oavhängighet.»

ELFTE KAPITLET.

Vitryssarna.

Det område, som bebos av vitryssarna, gränsar i väster till Litauen och Polen, i söder till Ukrajna, i öster och norr till Storryssland. Det utgöres av de ryska guvernementen Mohilev, Minsk, Grodno, Vilna, Vitebsk, Smolensk och Tjernigov, vilka i sin helhet eller delvis bebos av en vitrysk befolkning till ett antal av omkring 8 ½ millioner.*

Vitryssarna härstamma från de gamla folkslagen Krivitji och Dregovitji; de bildade ända till 9 århundradet en självständig stat, vars organisation kan ledas tillbaka till invandrande skandinaver (s. k. goter). Därför kallas vitryssarna ännu i dag av sina grannar i norr, letterna, »Krivitji» (Krivoi), av litauerna »Goter» (Gudai). Från 9 till 13 århundradet hade landet att under förbittrade, med växlande lycka förda strider försvara sin självständighet emot grannarna i de ryska gränstrakterna och ukrajnarna. Från 13 till 18 århundradet var landet förenat med Litauen, varvid likväl vitryskan förblev områdets officiella språk. På vitryska skrevos storfurstendömet Litauens officiella handlingar och krönikor och på detta språk var bl. a. den märkliga lagsamlingen »Storfurstendömet Litauens statuter» (1529, 1566,1588) författad. Under tiden för sin förening med litauerna frambragte

* Enligt beräkning av Sein i Wremjenik Wilenskowo Gienieral Gubjernatorstwa. Tom. I (1905).

vitryssarna en betydande litteratur, vartill även den religiöst-reformatoriska rörelsen bidrog i väsentlig grad.

Under senare hälften av 16 århundradet blev det med Vitryssland förenade Litauen genom fördraget i Lublin förenat med Polen, men det bevarade sin fulla självständighet i den inre förvaltningen. Först vid Polens delning mot slutet av 18 århundradet länkades dess öde in på nya banor, i det att hela det vitryska området då blev inkorporerat med Ryssland. Från denna tid börjas det systematiska förföljandet och förtryckandet av det vitryska folket.

Genom fördraget i Grodno hade kejsarinnan Katarina II uttryckligen tillförsäkrat de vitryska invånarna »för sig själva och sina efterkommande» upprätthållandet av alla gamla bruk, lagar och privilegier, isynnerhet religionsfrihet samt kyrko- och kronogodsens oantastlighet. Att kejsarinnans avsikter i verkligheten voro helt andra, framgår av hennes brev till greve Rasumovski, i vilket hon öppet talar om nödvändigheten av Vitrysslands russifiering. Redan under de första åren tillämpades strax ett system av våld och förtryck på det nationella och religiösa livets områden, i syfte att fullständigt assimilera vitryssarna — som likväl voro ett folk med egen historia och litteratur, egen nationalkyrka och egen lagstiftning — med storryssarna. Ar 1795 utsträcktes den av Peter den store för Ukrajna stiftade lagen att gälla även för vitryssarna, och i enlighet därmed förbjöds det dem att låta trycka bibeln och andra religiösa skrifter på landets språk. Därpå började direkta förföljelser mot den där förhärskande unierade kyrkan: kyrkogodsen konfiskerades, klostren stängdes, de unierade prästerna avsattes och församlingsmedlemmarna tvingades att övergå till den ortodoxa kyrkan.

Den vitryska (unierade) trosläran med dess från äldsta tider stammande regler för det dagliga livet ersattes med moskovitisk ortodoxism; bönböcker såväl som det kyrkliga

livets och gudstjänstens inre organisation förändrades och de rättrogna vitryssarna berövades till och med bruket av sitt eget språk i sina kyrkor.

Men dråpslaget gavs år 1839 av synoden i Polotsk. Där förklarade de ryska biskoparna, att den unierade kyrkan ånyo blivit förenad med den ortodoxa. Samma år utfärdade tsar Nikolaj I ett manifest, som förkunnade, att den katolsk-grekiska (unierade) kyrkan upphört att existera och påbjöd alla unierades övergång till den ortodoxa kyrkan. Samtidigt förbjöd en kejserlig ukas alla böner i kyrkorna på vitryskt språk — och detta förbud gäller ännu i dag! Då folket icke ville foga sig i tvångsomvändelsen, anordnades straffexpeditioner av kosacker och allt motstånd kuvades med våld. Otaliga martyrers blod har flutit för den ryska »kärlekens religion» och har färgat Vitrysslands mark och Sibiriens snöfält. Blodiga strider åtföljde den unierade kyrkans omgestaltning till ortodox. Isynnerhet bönderna, som höllo ståndaktigt fast vid sina fäders tro, ävensom de unierade prästerna ledo svårt under kosackernas brutalitet.

För att utföra russifieringen sändes en mängd ämbetsmän och präster till det olyckliga landet; de sistnämnda erhöllo av »den allraheligaste synoden» dubbelt så stor avlöning som hedningamissionärer. Antalet offentliga skolor minskades fr. o. m. år 1840, tills de utgjorde endast en fjärdedel av det ursprungliga antalet. Livegenskapen infördes ånyo i Vitryssland, godsägarna fingo rätt att piska sina livegna och till och med att döma dem till deportation till Sibirien. Förbudet för tryckalster uppehölls så strängt, att från 1793 till 1905 icke en enda bok (om man undantar två katekeser) har utkommit på vitryska. Först 1905 erhöllo vitryssarna, i likhet med alla Rysslands främmande nationaliteter, rätt att trycka skrifter på sitt eget språk. Trots att det nationella förtrycket i fulla hundratio år vilat tungt på detta folk, fick den första vitryska tidningen

redan vid sitt framträdande ett stort antal prenumeranter. Under de följande tio åren — till 1915 alltså — uppstod en fullständig vitrysk litteratur, upptäcktes poetiska och litterära begåvningar och bildades runt om i landet nationella, kulturella och ekonomiska föreningar. Rätten att utgiva tryckalster på vitryska hade förvärvats genom hårda partistrider och många offer under revolutionsåret. Bonde- och arbetarpartierna upptogo redan 1904 kravet på Vit-Rysslands oavhängighet på sitt program.

Men det mått av »frihet» »det nyskapade konstitutionella Ryssland» medgav vitryssarna var ej stort; några av de mest tryckande bestämmelserna förblevo oförändrade, ja, nya tillkommo. Lagen förbjöd som förut undervisning på modersmålet. Några lärares försök att införa vitryska i sina skolor bestraffades på ett barbariskt sätt; många av dessa patrioter försmäkta ännu i Sibirien, dit de på administrativ väg förvisades. För tjänstemännen inom tre ministerier (bergs-, jordbruks- och undervisningsministeriet) är det förbjudet att prenumerera på vitryska tidningar eller köpa böcker på detta språk. Vitryssarna hava på grund av en särskild vallag för denna del av landet aldrig haft någon representant i riksduman. Det vitryska språket förblev bannlyst ur alla landets kyrkor. Ända till senaste tid har ingen katolsk vitryss haft rätt att köpa jord i sin egen hemtrakt. Regeringens jordpolitik har gått ut på att systematiskt kolonisera det vitryska landet med storryssar.

Genom dylika åtgärder har Ryssland under de 120 år det härskat över vitryssarna gjort dessa icke blott till det rättslösaste, utan även till det fattigaste och i fråga om bildning mest efterblivna folk i västra delen av riket. Vitryssarnas fattigdom har blivit ett ordspråk i Ryssland: »fattig som en vitrysk bonde», säger folket. Detta mål fullföljdes planmässigt av ryska regeringen, ty i detta fall som i alla andra resonerade man i Petersburg så: ju fattigare, dummare och mera obildat ett folk är, ju förr förlorar det sin

egendomlighet och sin nationalitet och ju förr kan det också russifieras och assimileras. Men det visade sig dock svårare att denationalisera vitryssarna än att omvända dem till moskovitisk rättrogenhet. Intill år 1915 hade det visserligen lyckats att omvända två tredjedelar av hela befolkningen till den rätta tron, men russifieringen lyckades blott med ämbetsmännen och poperna. Hela det egentliga folket förblev vitryskt.

Då kriget bröt ut, bildade vitryssarna i Vilna en förening för understödjande av krigets offer. Denna förening med sina jämförelsevis blygsamma tillgångar, vilka åstadkommos genom frivilliga bidrag, förmådde emellertid ej på långt när fylla de krav som ställdes på den. Och dock hade den framgått ur den hårdaste nödvändighet, ty den ryska regeringen höll sig även i fråga om krigsunderstöd till sitt gamla system att skilja mellan nationaliteterna och lät vid utdelandet av understöden vitryssarna i regeln bli utan.

Under krigets lopp följde så den beryktade tvångsevakueringen. Hundratals vitryska bönder fördrevos från sina hem, deras åkrar skövlades, deras hus och lador nedbrändes. Ryska armén drev på sitt återtåg de olyckliga evakuerade som en boskapshjord framför sig, ända till norra Ryssland eller till Sibirien. Hunger och sjukdomar härjade fruktansvärt bland dessa eländets skaror. De föräldralösa eller från sina föräldrar vilsegångna barnen upptogos ofta i barnhem för att där förryskas. Blott den del av befolkningen, som i rättan tid gömt sig i skogar eller träsk, fick stanna i hembygden.

Sådant är det fasansfulla öde som drabbat detta folk, vars existens man utom Ryssland knappast anat. Liksom de andra av Ryssland undertryckta folken hoppas det nu att få se slutet på sitt hundraåriga martyrium.

TOLFTE KAPITLET.

Polackerna.

Av alla de folk, som ha offrats åt den ryska erövringslustens Molok, är det polska dess mest beklagansvärda, dess obarmhärtigast förföljda offer. Dubbelt bittert var detta folks olycksöde, emedan här ej var fråga om vare sig endast en herremannaklass eller en blott etnografiskt enhetlig grupp, som på grund av sitt ringa antal eller sin brist på egna utvecklingsmöjligheter förr eller senare måste uppslukas av det ryska folkelementet. Det var tvärtom en högt utvecklad, mäktig nation, med en glänsande yttre historia, med de ståtligaste traditioner, med en högt utvecklad egen kultur, med den största andliga självständighet, fysiskt och psykiskt fullkomligt olik ryssarna, polackernas raka motsats i alla avseenden. Efter att först ha ofredats och försatts i trångmål av det tsariskmongoliska ryssväldet, dömdes denna nation slutligen till fullständig nationell undergång, till att helt och hållet absorberas av erövrarna. Till och med namnet Polen ville man utplåna och ersätta med den färglösa, förhatliga benämningen »Weichsellandet».

Huru har den oförsonliga antagonismen mellan polskt och ryskt uppkommit? Varför måste varje fosterländskt sinnad polack hata och förakta ryssen som sin värste förtryckare?

På det vidsträckta slättlandet mellan de tyska randbergen och Ural hade slaver slagit sig ned, polacker i väster, ryssar i öster, skilda från varandra ej genom några naturliga gränser, men i stället genom konfessionella och därav följande kulturella divergenser, i det polackerna hade antagit den romersk-katolska bekännelsen och därmed västeuropeisk civilisation, ryssarna däremot den bysantinska med dess andefattiga formalism. Då nu Polen hindrades av det mäktiga tyska riket att utvidga sig åt väster, vände det sig med naturnödvändighet österut, där det förvärvade sig herrelös rysk mark, och ingick slutligen en personalunion med Litauen.

Detta land hade utnyttjat Rysslands splittring i småfurstendömen och dess fullständiga beroende av tatarerna, för att i västra delen av det ryska området grundlägga ett stort men tunt befolkat litauiskt-ryskt rike, på vars östra sida en moskovitisk stat blott under tatarernas nådiga beskydd lyckades rotfästa sig och långsamt men säkert utbredde sig allt vidare. Detta sakläge kunde endast leda till en ny fullständig rysk samling, utgående antingen från Litauen eller från Moskva, ty för två rivaler fanns här i längden icke plats. Litauen uppgav denna plan, i det landet förenade sig med det katolska Polen, och blev självt katolskt, där det icke redan var ortodoxt. I stället började nu Moskva uppställa anspråk, som gingo ut på att förena allt land, som en gång varit ryskt och ortodoxt, under sitt bysantinskt-tatariska herravälde, att åter helt och hållet rycka till sig storfurstarnas av Kiev, Ruriks och hans efterkommandes, forna arv, och satte in all sin makt, slughet och hänsynslöshet på att vinna detta mål. Sålunda ställde sig det land, som representerade det absoluta tsarväldet, den mest ofördragsamma ortodoxi, det mörkaste kulturhat, mot Polens fria adelsdemokrati, dess religiösa tolerans, dess europeiska kulturliv. Detta Polen hade givit Europa den första mönstergilla förebilden för

fredlig sammanlevnad mellan olika trosbekännelser. På dess mark bodde i god grannsämja under lagarnas hägn ej endast en mängd ortodoxa ryssar, utan även judar, som flytt undan de grymma förföljelserna i andra länder, sedermera också tatarer och armenier. På polsk jord, där religiös och nationell tolerans var rådande, där envar fick dyrka sin gud på sitt eget sätt och på sitt eget språk, slöto för första gången år 1570 anhängarna av annars skilda trosbekännelser, luteraner, kalvinister och bömiska bröder, ett gemensamt trosförbund och gåvo världen en vacker förebild av inbördes fördragsamhet.

Denna fredliga sammanlevnad störes först av främmande jesuiter, som däri ingöto ofördragsamhetens, samvetstvångets och tvångsomvändelsens surdeg och sökte förmå de ortodoxa att övergå till Rom. Först därigenom fjärmades ortodoxa och katoliker i Polen från varandra, och den mellan dem gryende fiendskapen gav de ärelystna hövdingarna för de inom Polen boende kosackerna, som voro missnöjda med sin sociala ställning, en förevändning att från år 1648 bekriga Polen i religionens namn. Då deras krafter voro till ända, kastade de sig i armarna på det ortodoxa Moskva, utan att besinna att Moskva med sin tsarism, trots alla högtidliga fördrag, förr eller senare nödvändigtvis komme att göra fullständigt slut på deras självständighet. Detta de vilseledda kosackernas och böndernas avfall försvagade Polens makt i högsta grad och förlamade detsamma i dess hittills framgångsrika tävlan med Moskva. Sålunda tillväxte det moskovitiska rikets makt på Polens bekostnad, och genom dess utomordentliga uppsving under Peter den store syntes Polens öde redan vara beseglat. Från denna tid gick den moskovitiska — numera den petersburgska — politiken ut på att upprätthålla Polens fria författning, som slutligen gjort landet värnlöst emot yttre inkräktare, och att förhindra

varje förnuftig reform — ända tills landet bleve Rysslands byte.

Detta mål syntes redan ha uppnåtts under Katarina II:s regering, medan en av hennes ryska protegéer innehade Polens tron, då Preussen och Österrike berövade kejsarinnan en del av det polska bytet och de tre makterna sedan kommo överens om Polens successiva delning. Den egentliga striden fördes av Ryssland, som tillintetgjorde konfederationen i Bar, bröt den hjältemodige Kosciuszkos sista motstånd mot övermakten och kastade dem som hade kämpat för sitt fäderneslands frihet i Petersburgs fängelser. Det var under förloppet av dessa strider, vilka utfyllde de sista decennierna av det 18 århundradet, som den egentliga grunden lades till det oförsonliga hat, som för alltid skulle göra de två folken främmande för varandra. Det ryska tyranniet skydde inga våldsmedel. De fredligaste människor bortsläpades till Sibirien eller kastades i fängelse, officerare och ämbetsmän tillätos att samla rikedomar genom att röva åt sig allmän och privat egendom, angivarväsendet utvecklades i stor skala, med ett ord, Polen fick redan nu en försmak av vad det 19 århundradet bar i sitt sköte. Suvorovs barbariska soldatesk, som vid stormningen av Praga nedslaktade 25,000 människor (kvinnor och barn), och kejsarinnan själv, som bortförde Warschaus rika bibliotek till Petersburg, de gåvo redan nu prov på den anda, som utmärkte ryssarnas polska politik under hela det följande århundradet.

I början gestaltade sig Polens öde under detta århundrade drägligare, ty Katarinas sonson, Alexander I, gillade icke det mot Polen begångna övervåldet och ville se landet åter fritt och enat under sin spira. Hans välvilliga avsikter kunde likväl ej överskrida vissa gränser. Det ur Wienkongressens beslut framsprungna »konungariket Polen» under rysk överhöghet omfattade endast en

del av det etnografiska Polen, icke det historiskt med landet sammanvuxna Litauen, och därmed voro ämnen givna till konflikter åt tvenne håll. Tsaren, som hyste misstro mot allt i världen, tog med den ena handen tillbaka vad han gav med den andra. Det nya Polens fria författning förvandlades blott alltför snart till ett olidligt förmyndarsystem. A andra sidan lyckades det icke tsaren att uppfylla sitt kanske aldrig fullt uppriktiga löfte att återförena Litauen med Polen. Litauen hade nämligen starkt poloniserats i de övre samhällslagren; utan någon av en härskarvilja dikterad åtgärd, utan yttre tvång hade polsk kultur och polskt väsen under århundradenas lopp vunnit rotfäste inom dessa vidsträckta områden. Polens största män under det 18 och 19 århundradet härstammade därifrån, Kosciuszko, Mickiewicz, Moniuszko och andra voro av litauisk härkomst. Men ryssarna gjorde anspråk på dessa områden för sin räkning, emedan de en gång hade varit ryska och bebotts av (katolsk-unierade) ryssar och nu borde återgivas åt Ryssland och den ortodoxa kyrkan, och snart vidtog här en tills vidare långsam och försiktig, men konsekvent, obarmhärtig förryskning av landet.

Dessa båda moment, de alltmera ohöljda kränkningarna av konstitutionen, som endast på papperet ägde bestånd, och den uppenbara utsiktslösheten för en återförening med Litauen, drevo polackerna revolutionsåret 1830 till uppror. När den ojämna kampen ändades med deras nederlag, hämnades Ryssland med obeveklig strånghet. Utnyttjande den omständigheten, att alla betydande deltagare i upproret, från ministrar till professorer, journalister, officerare, ja, t. o. m. enkla soldater emigrerade och landet sålunda berövades sina moraliska krafter, bröt det ryska våldet allting ned. Alla högre undervisningsanstalter stängdes; upprepad konfiskering av allmän och privat egendom, förvisningar till Sibirien och Kaukasien

(för bekämpande av tjerkesserna), nedtystande av det offentliga ordet, de hänsynslösaste förföljelser och allsköns terrorism och polisgodtycke — se där de medel som regeringen med förkärlek begagnade sig av. Varje försök till passivt eller aktivt motstånd mot detta omänskliga förtryck bemöttes med de strängaste repressalier, och den polska martyrhistoriens blad fylldes år efter år med de hemskaste episoder av grymhet och oerhörda förföljelser. På det sättet skulle den revolutionära andan, d. v. s. varje gnista av eget liv, utdrivas ur Polen.

Och det såg verkligen ut som om detta mål hade uppnåtts, ty gravens stillhet rådde i det olyckliga landet; ej ens revolutionsåret 1848 eller Krimkriget 1854 väckte det ur dess dvala. Men djupt under askan brann ännu livets låga, och då i Ryssland efter 1855 Nikolaj I:s skräck- och våldsregim äntligen följdes av bättre tider, vaknade de slumrande krafterna i Polen och Litauen till ny verksamhet. Regeringen, som fruktade ett inskridande från västmakternas sida, syntes vara beredd till vissa medgivanden, men dess tvetydiga hållning ävensom den bestämda förhoppningen på utländsk intervention till deras förmån drevo polackerna år 1863 till en ny, allmän resning. Interventionen inskränkte sig till diplomatiska noter, och Polen, lämnat åt sig självt, måste naturligtvis duka under. Tsarismen kunde åter känna sig säker, efter en kort tid av ängslan och bävan, och tog nu den mest fruktansvärda hämnd.

De bekanta ryska skräckverktygen — galgar, deportering och konfiskering — arbetade dag och natt. Framom alla andra gjorde sig Muravjev, denne vrångbild av en människa, förtjänt av bödelsnamnet i det olyckliga, åt hans grymhet hjälplöst prisgivna Vilna. En uppräkning av de penningsummor som utpressades ur landet genom år efter år påbjudna kontributioner, av de människoskaror som fingo anträda färden till det »förlovade landet» (från hela

distrikt fördes alla unga män till Sibirien), eller av de förödelser som landets materiella och kulturella egendom undergick, skulle endast uppriva gamla sår. Låt oss blott kasta en blick på upprorets varaktiga följder.

I Litauen skred man nu, under den »liberale» och »humane» tsarens styrelse, till ett konsekvent utrotande av det polska elementet i landet. Deportationer och konfiskationer hade redan starkt reducerat de polska invånarnas antal och deras fasta egendom; nu tillätos polackerna ej längre att förvärva jord, offentligt bruk av det polska språket förbjöds (plakat med påskrift »Här får icke talas polska» prydde allmänna byggnader och platser), spridningen av polska publikationer försvårades i högsta grad, och ur det fria offentliga livet förvisades det polska språket, likt ett slavspråk, till hemmens och den husliga härdens tysta vrår. Ryska ämbetsmän, bestickliga, hemfallna åt dryckenskap, vårdslösa och brutala i sin tjänsteutövning, översvämmade ämbetsverk, domstolar och skolor och demoraliserade land och folk. Däri underströddes de efter bästa förmåga av poperna, den ortodoxa »kärleksfulla» kyrkans tjänare, som endast med kosackernas knutpiska kunde valla sina nya fårahjordar och i lagarnas hägn ostraffat drogo ut på själafångst. Intet katolskt kors, intet kapell, ingen kyrka fick repareras, alla offentliga ceremonier förhindrades, de katolska prästerna berövades möjligheten att umgås och samarbeta med varandra.

Men förstörelseverket, varigenom den europeiska kulturen drogs ned till den låga ryska nivån, utsträcktes från Litauen till själva Polen. Vad despoten Nikolaj och hans bödlar, Paskevitj och andra, ej hade kunnat tänka på, det företogo sig de ryska »liberala» i de demokratiska idealens namn och ryska slavofiler i namn av det slaviska broderskapet, för vilket det katolska, aristokratiska, civiliserade Polen var en nagel i ögat. Under förevändningen att vilja bryta prästerskapets makt, göra slut på adelns

inflytande och befria folket från all osund romantik, öppnade de en hänsynslös kampanj mot allt polskt. För att i själva hjärtat av Polen beröva polackerna deras internationella individualitet och tvinga dem ned till det ryska barbariets ståndpunkt, ersatte man de polska skolorna med ryska anstalter, vilkas lärare, som tillhörde mänsklighetens avskum — drinkare och vällustingar, ignoranter och angivare — hade till uppgift, ej att undervisa ungdomen, utan att demoralisera densamma. Likaså blev det polska språket bannlyst ur ämbetsverk och domstolar, och de polska tjänstemännen fingo vika för obildade och sedeslösa tjinovniker, som uppburo extragratifikationer, tagna ur landets egen kassa, ej för att vaka över lag och rätt utan endast för att pådriva förryskningsarbetet. Lagarna gällde inför Europa, d. v. s. de funnos på papperet, men för ämbetsmännen funnos endast deras instruktioner, som ofta stodo i strid med gällande lag. När polackerna för en engelsman i Warschau redogjorde för sin nöd, reste han sig slutligen uppbragt och sade: »Allt detta är osanning; ty om blott en tiondel därav vore sant, så haden I redan för länge sedan måst sammankalla ett meeting.» Den naive främlingen anade icke, att något offentligt uppträdande i skrift eller tal var helt enkelt otänkbart.

Till detta tryck på det offentliga livet, på skolorna och rättsväsendet, till det godtycke som utövades av censuren (vilken ej ens alltid lät muta sig) och av de maktägande, ett godtycke, från vilket det fanns ingen appell, sällade sig ekonomiska trakasserier, gynnandet av den ryska handeln och exporten, vanvården av kommunikationsmedlen, bristen på järnvägar o. s. v. Revolutionsåret 1905 medförde visserligen någon lättnad; den uppskrämda regeringen gav efter för en tid, beviljade Polen rätt att införa vissa reformer, isynnerhet inom skolväsendet, och lindrade samvetstvånget. Men när hon hade hämtat sig från sin skrämsel, vände hon åter tillbaka, långsamt men

säkert, till det gamla systemet, återtog det mesta av vad hon nyss hade gått in på, gjorde Wien—Warschaubanan rysk och frântog därmed tusentals polacker (som ju i Polen ej fingo bekläda statstjänster) deras sista förvärvsmöjlighet, hetsade judar och polacker mot varandra för att hålla den nationella och sociala söndringen vid liv. Slutligen lösgjorde hon guvernementet Cholm från den politiska föreningen med konungariket, för att ställa det under ryska undantagslagar och därigenom så mycket lättare göra det ryskt. Och allt detta skedde i det numera så kallade konstitutionella Ryssland, gillades i riksduman, gick till och med alltför långsamt enligt många ryssars mening.

Den polska nationen lät — tycktes det — göra med sig vad som helst. Visserligen lät den varmblodigare ungdomen förleda sig till demonstrationer och hemliga organisationer, som blevo utspionerade och fruktansvärt bestraffade, men ingen vågade mera någonsin tänka på öppet motstånd. Man fogade sig i det oundvikliga, hoppades på ett drägligare öde i framtiden och trodde att det värsta var överståndet, som om man ej hade känt ryssarna och deras elementära förstörelsedrift, som aldrig har ryggat tillbaka för något hinder och med sin otroliga envishet hittills alltid har nått sitt mål. Man kallar detta ett uttryck för den ryska imperialismen, men denna är olik den engelska: den nöjer sig icke med att annektera och härska över nya riken, den förstör deras egenart. Och därför hade polackerna ingen anledning att vänta någon lindring i sitt hårda öde. I Ryssland äro alla element fientligt sinnade mot dem: byråkraten, för vilken det självständiga draget i den polska nationalkaraktären är en styggelse, mannen av folket, som i den katolske polacken ser en »hedning», den liberale, som snarare sympatiserar med den polske juden än med den till hela sitt väsen honom främmande polacken, likasom

den konservative, i vars ögon varje polskt strävande är revolutionärt. Och om man på senare tider har hört enskilda ryska mystiker och religiösa ivrare yttra pietistiska fraser om det nödvändiga i att försona den orätt som begåtts mot Polen, så har detta ej heller något att betyda, ty vi veta väl, huru deras skyddspatron (Dostojevski) hela sitt liv hatade Polen. De ryska socialisterna slutligen, som i nationellt hänseende tillhöra den »besittande» klassen, anse sig höjda över alla de andras nationella strävanden och giva dem alls intet erkännande. Sålunda har polacken, till och med om man bortser från den tyranniska regeringen och poperna, i hela det vida Ryssland ingen på sin sida, utan alla mer eller mindre emot sig. Sådant har förhållandet varit i århundraden, och medvetandet därom har genomträngt de båda folken för all framtid.

Först då kriget år 1914 bröt ut, såg det ut som med ens en grundlig förändring i allt detta skulle inträffa. Av fruktan för att se alla polacker förenade mot sig grepo ryssarna till ett beprövat medel, vartill de i viss mån drevos av sina franska bundsförvanter. Fransmännen hade ej endast offrat sina milliarder åt ryssarna för militära ändamål, de lade också ryssarna på hjärtat vikten av en försoning med Polen, d. v. s. de rådde dem att tillmötesgå dess nationella fordringar, åtminstone de anspråkslösaste av dem. Och det otroliga inträffade. Ryssarnas storfurstlige generalissimus gav prov på en diplomatisk färdighet större än den strategiska, då han utfärdade sitt manifest till polackerna, vari han förklarade allt som hade gjorts i det förgångna för ett rent misstag och för framtiden utlovade en förening av alla polacker under den ryske tsarens spira ävensom beviljandet av en långt gående nationell autonomi. Ryssar och polacker skulle med ens betrakta sig som de bästa vänner, som två slaviska folk, mellan vilka endast de elaka tyskarna i egennyttigt syfte hade utsått broderhatet, och samma ryssar, som hittills

hade ansett det för polackernas största förbrytelse, att de höllo fast vid sina historiska traditioner, vid sin oförnuftiga polska nationalkänsla, de vädjade nu till dem i namn av dessa samma polska traditioner. Nöden lär i sanning — att hyckla.

Ty ett stort hyckleri i sant rysk stil gick alltsammans ut på, och att de massvis föranstaltade förbrödringsfesterna voro ett villande sken, skulle snart visa sig. Allt förblev vid det gamla. Manifestet var försiktigt nog försett endast med den för tillfället rådande diktatorns underskrift, varav ingen annan myndighet behövde känna sig förpliktad, ej heller medförde det någon förändring i ämbetsmännens uppförande, o. s. v. Först efter nära ett års förlopp blev det något av autonomien i Warschau, men denna fjärde autonomi, som ryssarna lovade polackerna, utan att infria sitt löfte, var den avgjort sämsta av dem alla. När röster höjdes i Polen med antydningar om en internationell garanti för dess rättmätiga anspråk, uppbragtes alla sanna ryssar däröver och förklarade att detta vore enbart en inre rysk angelägenhet, som ej anginge Europa. Det enda som härvid var ägnat att väcka förvåning var att ryssarna sålunda stretade emot tanken på den europeiska garantien, de som dock kunde konsten att med suverän likgiltighet åsidosätta alla internationella förpliktelser (som de hade gjort t. ex. med Wienkongressens beslut). De tröstade polackerna med anvisningar på främmande, österrikisk och preussisk, egendom, men knappt hade de besatt Östgalizien, förrän de skyndade sig att frånkänna det polska elementet allt existensberättigande därstädes för all framtid, trots dess historiska rätt och betydande numerär (Östgalizien räknar, judarna inberäknade, över 2 millioner polacker, som mest utgöras av stadsbor och representera herremannaklassen) och ställde i utsikt en rask och grundlig förryskning av landet. De släppte också genast sitt avskum av tjinovniker löst över landet (anständiga ryssar

ha alltid undvikit att bli ämbetsmän i Polen, emedan de ej velat bli den godtyckliga och tyranniska regimens verktyg), och vilket mutningssystem, vilket rofferi, vilken rättslöshet dessa snygga herrar införde i Östgalizien, medan det var i ryskt våld, kan ej beskrivas.

På samma sätt ämnade man gå till väga med det polska elementet i Litauen; här skulle en gång för alla göras rent hus, och i ersättning för förlusten av det som var deras förstfödslorätt skulle polackerna hålla till godo med en ömkligt förtunnad autonomi i det etnografiska Polen allena. De förbundna centralmakternas trupper ha visserligen jagat de ryska tjänstemännen på flykten, men de ha endast temporärt dragit sig tillbaka, de vänta i det inre av Ryssland på att få återvända till sitt gamla paradis, varav de gjorde ett helvete för landets befolkning. Sitt avtåg verkställde ryssarna helt och hållet à la russe, i det de följde sina höga förfäders, Dsjingis-Khans och Tamerlans metoder och systematiskt ödelade landet så gott de kunde, bortdrevo befolkningen i det största elände, läto den förtvina genom hunger, sjukdomar och alla slags umbäranden och grundligt ruinerade allt som var polskt. Det ryska herraväldet, med dess kärleksfulla omsorg om det slaviska broderfolket, slutar sålunda på ett sätt värdigt dess begynnelse. Massakrerna i Praga inledde det, och dess final är den våldsamma utdrivningen av hundratusentals polacker ur deras hemland och hela landets ödeläggelse för att prisgiva de kvarlämnade åt en säker hungersdöd. Så kom den sanna innebörden i det storfurstliga manifestet i dagen.

Och vad visade sig nu, när ryssarna hade utrymt landet? Här hade de sedan 1831 huserat med oinskränkt makt, över 80 år, länge nog, skulle man ha tyckt, för att i det olyckliga landet lämna djupa spår av sitt nationella väsen. Men trots allt behövdes det ej många timmar för att från Polen för alltid utplåna dess »ryska» prägel.

Ty denna prägel bestod endast i sådana rent yttre ting som ryska skyltar på gatorna, ryskt språk i skolor och ämbetsverk, ryska kyrkor i katolska städer. På en gång avlägsnades de hatade tecknen på det ryska väldet, de drevos ut likt en vidrig stank ur ett rum så snart man öppnar fönstret på vid gavel — det var det enda spår som det ädla, broderligt sinnade grannfolket hade lämnat i Polen!

Intet under därför, att alla polackers enda önskan måste vara: bort från Ryssland! Låt Ryssland fortsätta att lyckliggöra sitt eget folk, d. v. s. hålla det nere i materiellt elände, i okunnighet, religiös fanatism och moraliskt förfall; men låt ej längre främmande folk utlämnas i dess våld — ty främmande för varandra förbli ryssar och polacker, om de också tala språk, som till det yttre höra tillsammans; varje andligt föreningsband mellan dem saknas. Polackerna missunna ej ryssarna deras asiatiska fatalism, deras ortodoxa tro, deras naiva egoism, deras brist på ansvarskänsla, på självtukt, ordning, organisationsförmåga, deras föregivna godmodighet och andra dygder — må de lyckliggöra andra därmed! Ryska mystiker ha gjort den lyckliga upptäckten, att Rysslands uppgift är att lösa de fjättrades bojor — historien har intill denna dag givit ett rakt motsatt vittnesbörd! Det har påståtts, ej endast av ansvarslösa mystiker, att den ryska folksjälen utmärker sig för sin alltomfattande mänsklighet — i verkligheten har den snarare alltid förblivit främmande för allt mänskligt som ej varit specifikt ryskt.

I varje fall hysa polackerna såsom ett Västerlandet tillhörande kulturfolk ej den ringaste åstundan att låta sitt land tjäna som experimentalfält för utövningen av ovannämnda ryska dygder; de hålla sig till västern, som har uppfostrat dem, civiliserat dem och hållit deras nationalitet vid liv, och hava blott den enda önskan: att aldrig mer behöva ha någonting med Ryssland att göra. De ha

blivit ymnigt beskärda med alla det ryska väsendets »välgärningar»; de ha därigenom hållits tillbaka för decennier i sin kulturella utveckling, de ha lidit de svåraste materiella förluster, till och med sett sin folknumerär gå tillbaka, individer och familjer ha störtats i nöd och elände, och hela folkets sorgehistoria har vuxit ut till sådana dimensioner, att den lämnar Irlands långt bakom sig.

Med tanke på allt detta besjälas polackerna endast av en enda önskan: att så snabbt och grundligt som möjligt befrias från varje erinran om Ryssland, att få skaka ifrån sig varje tanke på ryssarnas möjliga återkomst som en ond dröm! Bort från Ryssland för alltid! — det är vad varje sann polack främst av allt önskar och längtar efter. Måtte blott den närmaste framtiden förverkliga denna önskan och göra det för alltid!

TRETTONDE KAPITLET.

Judarna under Rysslands herravälde.

Medan judarna i Galizien, Bukovina och Ungern åtnjuta samma politiska och borgerliga rättigheter som de kristna av olika nationaliteter, leva deras trosfränder i Ryssland under tröstlösa förhållanden. En betydlig skillnad råder dock emellan judarnas ställning i ryska Polen och i det övriga Ryssland.

I konungariket Polen (eller, som man förr sade, ryska Polen) hade markis Alexander Wielopolski, som stod i spetsen för civilförvaltningen under Alexander II:s liberala era, redan 1861 bland andra reformer genomfört judarnas fullkomliga likaberättigande med andra nationaliteter. En jude blev till och med medlem av statsrådet (ett slags ministerråd för konungariket Polen). Judar invaldes i de autonoma korporationerna och hade tillträde till alla yrken och näringsgrenar. Med andra ord: judarnas emancipation ägde i Polen rum mycket tidigare än i Österrike-Ungern och Tyskland.

Men efter det polska upproret 1861, i vilket också judarna från Galizien deltagit i stort antal, vidtog ryska regeringen även emot dem stränga repressalier. De berövades sina fri- och rättigheter, den ena efter den andra, och underkastades nya undantagslagar. Kvar blev ända

till senaste tid endast rätten att bo i stad och på land samt att förvärva fast egendom.

I det egentliga Ryssland hade judarna det mycket sämre ställt. Från och med Ivan den förskräcklige, som förbjöd judarna tillträde till det heliga Ryssland, emedan de hade korsfäst frälsaren och drevo handel med den avskyvärda giftörten tobak, och som vid staden Plozks erövring år 1563 lät dränka hela den judiska befolkningen, ända till våra dagar, har judarnas liv i Ryssland utgjort en enda kedja av oerhört lidande och martyrskap.

Under Katarina II fick Ryssland vid Polens delning i de litauiska provinserna ett område, som var tätt befolkat med judar. Samtidigt fastslogos riktlinjerna för judelagstiftningen i Ryssland för framtiden genom det s. k. rayonsystemet. Det egentliga Storryssland spärrades för judarna, som icke fingo lämna sina hittillsvarande boningsplatser. Men även här sammanträngdes de genom allehanda inskränkande bestämmelser från landsbygden till städerna, där de uteslötos från många näringsgrenar, men det oaktat belades med dubbla skatter.

Detta rayonsystem består i dag som är. Judarna få fortfarande endast uppehålla sig i vissa guvernement med undantag för köpmän av högsta klass (egentligen av »första gillet», alltså grosshandlare och fabrikanter) samt utövare av akademiska yrken. Faktiskt ha emellertid otaliga judar för att undgå den hotande nöden inom den tillåtna rayonen slagit sig ner i »otillåtna» guvernement utan ovannämnda privilegier. Detta har möjliggjorts genom ämbetsmännens vana att taga mutor, som är allmänt utbredd. Naturligtvis äro dessa judar ständigt utsatta för de ryska ämbetsmännens godtycke, som dels består i penningutpressningar, dels taga sig än gemenare och brutalare former.

Exempelvis tillät förre stadskommendanten Trepov i Moskva de judiska studentskorna att stanna i staden och inskrivas vid universitetet endast på det villkor, att de läto

uppföra sig på de prostituerades lista. Han vakade också över att de faktiskt utövade detta nesliga yrke!

Hand i hand med denna oerhörda våldspolitik gingo de religiösa förföljelserna, som nådde sin höjdpunkt under den despotiske och fanatiske tsaren Nikolaj I. Hans judepolitik gick ut på att utrota judarna eller göra dem till grekisk-ortodoxa kristna. Som det verksammaste medlet för detta ändamål betraktade han deras inkallande till militärtjänst i stor utsträckning. En ukas av den 26 augusti 1827 bestämde, att de judiska församlingarna icke längre skulle betala värnskatt, utan i stället lämna soldater. Medan de kristna endast behövde ställa upp 7 pro mille av den manliga befolkningen mellan 18 och 21 år som soldater, måste judarna lämna 10 pro mille av den manliga befolkningen mellan 12 och 25 år, ja, i allmänhet togos judarna ut till krigstjänst mellan 8 och 35 år. Judarna mönstrades varje år, de kristna endast vartannat. De judar, som inte dugde till tjänstgöring vid fronten, användes till simpelt grovarbete. För resterande skatter togs en medlem av familjen till soldat, varvid 2,000 rubel gällde som ekvivalent för en man.

Man började genast driva ut den »judiska fanatismen» ur rekryterna och tvingade dem att låta döpa sig. Pojkar på 8 till 12 år kastades i stora skrindor, ofta bundna till händer och fötter, och transporterades till avlägsna guvernement där det ej fanns några judar. Långa sträckor måste de marschera till fots, varvid de höllos strängt avskilda från de kristna soldaterna för att ej få del av deras lättnader. Under rasterna fördes de åter tillsammans med de kristna, för att påverkas av dessa. De fingo under vägen aldrig inkvarteras hos judar. Många gingo under på vägen, andra lyckades undkomma, men då följde alltid en sträng bestraffning för de kvarblivna.

Ankomna till bestämmelseorten sattes de små rekryterna i militära uppfostringsanstalter, där de utbildades

under ledning av underofficerare. Att korrespondera med sina föräldrar var för dem omöjligt under dåvarande förhållanden. De förbjödos att tala jiddisch med varandra eller läsa judiska böner. De måste äta fläsk samt morgon och afton bedja framför krucifixet eller madonnan. Som straff för överträdelser av dessa regler användes prygel, fjättring med kedjor eller rep, fängelse, indragning av måltider etc. Även förekommo straffexercis, förödmjukande grovarbete och dylikt.

De militära läromästarna revo sönder bönböckerna, som gossarna fört med sig, trampade och spottade på dem, hånade den judiska religionen och det judiska folket och försökte än med hotelser, än med övertalning förmå de små kantonisterna att låta döpa sig. Så snart någon — vilket ytterst sällan hände — förklarade sig villig härtill, förbättrades hans ställning högst väsentligt, ty det antal kantonister, som tillförts kyrkan, inverkade betydligt på officerarnas befordran och utmärkelser.

Så tillbragte rekryterna tiden till sitt 18:de levnadsår, vilken de inte fingo räkna som tjänsteår. Därefter måste de svära vid fanan att tjäna tsar Nikolaj lika troget, som om de haft att försvara Jerusalem under Israels konung. Därpå började deras tjänstetid, som räckte 25 år, naturligtvis utan varje utsikt till avancemang eller invalid- och ålderdomsunderstöd av staten.

Ännu värre blev det år 1853. Då utfärdades nämligen en ukas, som förklarade alla judar utan pass fågelfria. Vem som helst hade rätt att anhålla en sådan jude och utlämna honom som soldat åt myndigheterna i stället för en av sina anhöriga. Även kommunerna hade rätt att fasttaga »främmande» judar utan pass och överlämna dem som soldater till myndigheterna i stället för sin egen rekrytkontingent. Under regeringens egid uppstodo hela band av frigivna straffångar, yrkesmässiga angivare o. s. v., av folket kallade »chappers» (på ryska lovzy, på hebreiska

chotphim eller chatphanim), som gjorde jakt på judar utan pass och utlämnade dem åt de militära myndigheterna. De erhöllo 30 till 40, ja, ofta ända till 70 rubel per huvud, varvid sjuklingar och gamla gubbar räknades lika med friska. Chappers uppträdde liksom de vita slavhandlarna nu för tiden i olika förklädnader. I allmänhet voro de till det yttre fromma, värdiga män med långt skägg och korkskruvlockar, klädda i pälsmössor och långa kaftaner efter gammalt mod. De lockade till sig smågossar med snask och leksaker och lurade på de vuxna männen, som avlägsnat sig från sin hemort utan pass. Ofta togo de till och med från dem passen med våld och förstörde dem. De stackars offren utlämnades till de lokala myndigheterna, som alltid skyddade chappers mot folkets raseri. Hur otroligt det än låter, är allt detta fakta, som bestyrkas av en mängd samtida vittnen.

Alexander Herzen skildrar i sina minnen en scen ur de judiska barnsoldaternas liv på följande sätt. År 1835 träffade han i en avsides belägen poststation i guvernementet Wjatka en etappofficer. På fråga vart han skulle resa svarade officeren: »Jo, ser ni, vi ha piskat ihop en hord av dessa fördömda judungar på 8 och 9 år och uppåt. Ursprungligen hade vi befallning att driva dem till Perm, men sedan blev routen ändrad och nu driva vi dem till Kasan. Min företrädare sade att man bara har obehag av det där packet. En tredjedel har stannat på vägen (officeren pekade med fingret på marken). Inte ens hälften kommer fram till bestämmelseorten.»

Herzen frågade djupt upprörd, vad det var för farsot som barnen dogo av så plötsligt. Officeren svarade: »Det är inte alls någon sjukdom, men de dö i alla fall som flugor. Judungarna äro klena och stå inte ut med att vada i smutsen tio timmar i ett streck utan annan näring än hårt soldatbröd. Och så runt omkring bara främmande människor, varken far eller mor, ingen vänlighet. Nå, sedan

hosta de litet och bita så i gräset. Ja, gunås, man har bara ledsamheter i den här tjänsten», suckade officeren.

»Officeren kommenderade nu uppställning,» fortsätter Herzen, »och jag fick se ett fruktansvärt skådespel. De stackars kräken! 12- och 13-åringarna kunde någorlunda hålla sig uppe, men 8- och 9-åringarna... Ingen målares pensel vore i stånd att återgiva det fruktansvärda i denna anblick...»

Efter Alexander II:s liberala regim, som också medförde några lättnader för de ryska judarna, uttänkte man under Alexander III ett nytt fruktansvärt system för judeförföljelserna. Den reaktionära regeringen beslöt att söka en avledare för det ryska folkets missnöje genom att rikta dess hat mot de främmande nationaliteterna. Judepogromen upptogs i förvaltningssystemet som en ständig beståndsdel.

De sista blodiga trettio åren leva ännu i friskt minne hos envar. De ha utgjort en enda lång pogrom, som endast då och då avbrutits av kortare eller längre pauser. Höjdpunkten nåddes i maj 1903 i Kisjinev. Över en million judar ha under denna tid utvandrat från Ryssland, huvudsakligen till Amerika. Antalet av dem som dödats och stympats låter sig ej ens närmelsevis beräkna. Hundratusentals familjer ha ruinerats och störtats i djupaste elände. Den judiska befolkningens hela levnadsstandard har tryckts ned, dess anseende hos den ryska befolkningen har undergrävts. Judarna grepos småningom av allmän hopplöshet, då de sågo sig fullständigt prisgivna åt de maktägandes godtycke och nycker.

Och dock har allt vad de hittills lidit vida överträffats av förföljelserna under det nuvarande världskriget. Omedelbart efter krigsförklaringen tillsatte högste befälhavaren storfurst Nikolaj Nikolajevitj en särskild kommitté för att samla material rörande judarnas fientliga hållning emot ryska armén. Kommittén logerade i högkvarteret och hade

generalstabschefen Janusjkevitj som ordförande. De ryska reaktionärerna med storfurst Nikolaj i spetsen fruktade nämligen att judarna, som tjäna i ryska hären till ett antal av mera än 400,000 och redan under japanska fälttåget bevisade att de kunna mäta sig med de »äkta» ryssarna i alla militära dygder, skulle fordra ökade rättigheter efter kriget. Nu skulle kommittén samla material emot judarna för att i förväg bevisa det oberättigade i denna fordran. Hela arbetet gick naturligtvis bara ut på att konstruera upp och samla ihop obefintliga fakta.

Redan innan man drog ut i kriget skulle judarnas »fientliga hållning» gentemot ryska armén konstateras. Kommittén hade förtalet till sin uppgift och fyllde denna med aktningsvärd iver. När kosackregementena ryckte in i Polen, lät härledningen förkunna, att alla judar skulle fördrivas och deras egendom fördelas bland polska bönder och småborgare. Officerarna organiserade den inhemska pöbeln och upphetsade den till att ange judarna för fientlighet mot ryska armén. Pöbeln begagnade naturligtvis tillfället och snart haglade det angivelser mot judarna. Än hette det att judarna hade i likkistor fört ut allt guld ur landet till Tyskland, än åter att de hade anlagt en underjordisk telegrafkabel till Berlin, o. s. v. Man började hänga judar i massa utan hänsyn till ålder och kön. När tyskarna besatt en plats och så åter dragit sig tillbaka, anställde ryssarna fruktansvärda blodbad bland judarna. Befolkningens avskum lierade sig med kosackerna och anställde på polsk mark en mängd stora pogromer i äkta rysk stil med mord, våldtäkt, mordbrand och plundringar.

I trettio år hade ryska regeringen förgäves sökt införa pogromerna i Polen. Den ryska polisen utförde sitt underjordiska arbete bland pöbeln i de polska städerna liksom bland bönderna på landet. Men det polska samhället gjorde hårdnackat motstånd mot all denna hets.

»Här är icke Ryssland,» var alla polska partiers lösen. Först nu under världskriget, när de sansade och anständiga elementen icke längre hade någon makt över pöbeln, kunde denna tillsammans med kosackerna förvandla Polen till ett stycke Ryssland. Varje försök från polsk sida att lugna folket genom tidningarna undertrycktes av censuren med stränghet. De antisemitiska hetsbladen och agitatorerna behärskade enväldigt tidningspressen.

*

Medan 400,000 judar stredo i ryska armén, behandlade ryska regeringen dessas närmaste anförvanter enligt det gamla våldsreceptet. Ofta utvisades inkallade reservisters hustrur och barn, som hade rätt att bo utanför rayonen, emedan de förlorat denna rätt när familjens överhuvud och försörjare inkallades under fanorna. Till och med sårade soldater utvisades från lasaretten å orter utanför den tillåtna rayonen. De grövsta illgärningarna förövade ryska regeringen, när den judiska befolkningen med våld evakuerades i de hotade områdena. Det förekom att alla judar i en liten stad, flera tusen till antalet, mitt under en isande kall vinternatt fingo befallning att lämna platsen inom tre à fyra timmar. Och sådana befallningar genomfördes med största grymhet. I flera veckor mitt under den kallaste vintern måste tiotusentals judar bo i skogarna med barn och åldringar. Otaliga voro offren för köld och hunger. Hundratals judar, däribland svårt sjuka och havande kvinnor, lastades på boskapsvagnar och skickades bort. Ofta sändes sådana tåg planlöst hit och dit genom hela provinser. Passagerarna dogo under tiden av brist på luft och föda och liken blevo hela dagar kvar i vagnarna. Det hände ofta att guvernören i en provins, dit ett sådant tåg dirigerats, sände tillbaka de evakuerade, emedan de inte hade rätt att bo utanför rayonen. Det var ett verkligt

helvete på jorden, som ryska regeringen på detta sätt beredde sina undersåtar förutom det elände, som kriget bragte över dem.

När kriget bröt ut påstod den franska och engelska pressen — och påståendet upprepades på god tro av amerikanska tidningar — att ryska regeringen totalt ändrat sin politik mot judarna, upphävt alla undantagsbestämmelser för dem och nu efter ett segerrikt krig ämnade bereda dem en verklig guldålder. Detta tema eftersades i tusen variationer och världen trodde det gärna. Även judarna i Amerika läto övertyga sig i början. Alla underrättelser om ryska grymheter under kriget förnekades antingen helt och hållet, framställdes som överdrivna eller tillskrevos polackerna, medan ryska regeringen stod änglaren. Grymheterna vid evakueringarna, som ägde rum även i Kurland, Sydryssland, ja, till och med i Kaukasien, där det ju inte finns några polacker, måste emellertid till slut öppna ögonen på alla.

*

Men också judarna i Galizien skulle lära känna det ryska herraväldets välsignelser. Det olyckliga gränslandet blev krigsskådeplats och $^3/_4$ av detsamma måste under tio månader uthärda den ryska invasionen. Här förde ryssarna ett krig i smått mot den judiska befolkningen. Även här läto de kungöra, att judarna skulle fördrivas och deras jord och penningar fördelas bland bönder och småborgare. Generalguvernören i Galizien, greve Bobrinski, började med att låta uppgöra ett register över de medelstora och stora judiska jordegendomarna för att därpå tvångsexpropriera dem, »enär de galiziska lagarna måste anpassas efter de ryska». Man höll redan på därmed och stod i begrepp att fullfölja planen, när de segerrika tyska och österrikiska trupperna kommo och drogo streck över den.

Judarnas liv och egendom i Galizien voro fullkomligt ställda utom lagen under ryssarnas herravälde. Hundratals judar drevos framför fronten för att uppfånga de österrikiska kulorna. Det hemskaste i den vägen ägde rum i februari 1915 i Nadvorna i Galizien. Då drevos nämligen 1,500 judiska familjer ihop, kvinnor, gubbar och barn, tillsammans omkring 8,000 människor, och fördes som en levande mur mot den österrikiska fronten. Endast genom den österrikiske överbefälhavarens klokhet och skicklighet misslyckades den hemska planen. Kejsaren av Österrike skickade ett särskilt telegram till påven, vari han protesterade mot denna omänsklighet i den ryska krigföringen.

Intet land har lidit så svårt under kriget som Galizien och bland dess befolkning ingen så svårt som judarna. Judarna drabbades mycket hårdare av ryssarnas »fredliga» förvaltning än av de egentliga krigsoperationerna. Vi skola inte tala om soldaternas, officerarnas och ämbetsmännens skamlösa och omättliga rovgirighet. Det var ändå det minsta. Men vad skall man säga om att mödrar skändades i närvaro av sina unga söner och döttrar, havande kvinnor i sina fjättrade mäns åsyn! Kvinnor skonades lika litet av de djuriska soldaterna som 12- till 14-åriga flickor.

Hundratals offer dogo av följderna av misshandel, andra blevo vansinniga, åter andra nedsmittades med obotliga sjukdomar. Dessa stackars människors elände trotsar varje beskrivning. Efter varje nederlag, efter varje motgång för sina arméer i Galizien togo ryssarna hämnd på judarna. Hundratals män, kvinnor och barn blevo helt enkelt hängda eller skjutna, emedan de icke ville förråda österrikarnas ställningar. Dessutom drevos samtliga invånare i hela kommuner, barn, kvinnor och gubbar, som gisslan från stad till stad under starkaste köld och snöstorm. Till slut släpades de bort till Ryssland för att ömkligen omkomma i Sibirien. Tusenden ha drabbats av detta öde. I Galizien finns det över 6,000 föräldralösa

judiska barn, vilkas fäder mördats av ryssarna och vilkas mödrar dött efter att ha skändats och misshandlats av ryska soldater.

*

Vad judarna fått lida i Galizien från rysk sida är som en försmak av det som väntar dem, om Ryssland och den reaktion, som det förkroppsligar, skulle utgå oförsvagade ur detta krig. För all framtid måste judarna då kvida under den ryska knutpiskan, för all framtid bleve de tvungna att söka sig fram mot väster och fly till Amerika för att undgå att förorättas, utarmas och förtrampas av det ryska våldet. Judefrågan skulle då aldrig upphöra att oroa världen.

Endast om Ryssland fördrives ur Polen och Litauen och reaktionens makt brytes i själva Ryssland, kan man hoppas på en förbättring i judarnas läge.

FJORTONDE KAPITLET.

Ukrajnarna.

Ukrajnarna höra till de i utlandet minst kända av Rysslands folk. Detta kommer sig därav att de först av alla föllo offer för den ryska erövringslusten och att Ryssland har den största anledning att tiga ihjäl just detta folks existens. Här gäller det ju en nation på över 30 millioner, en nation som bebor ett kolossalt landområde mellan Karpaterna och Kaukasus, mellan Pripet och Svarta havet — Mare Ruthenicum. Ryssarna påstå visserligen, att ukrajnarna äro endast en lillrysk gren av hela den ryska folkstammen med samma språk, religion och historia som denna. Men det enda de med något sken av berättigande kunna åberopa sig på är de dynastiska band, som intill slutet av det fjortonde århundradet höllo de ukrajnska länderna förenade med det moskovitiska riket. Med samma rätt kunde man påstå, att exempelvis fransmän och tyskar bilda en enda nation, då ju också de en gång behärskats av en gemensam dynasti. I övrigt levde vartdera folket sitt eget liv, tills Ukrajna, som ej hade lyckats i längden upprätthålla sin statliga existens, annekterades, först av Litauen, sedan av Polen och slutligen av Ryssland (Öst-Ukrajna år 1654, Väst-Ukrajna år 1795).

Från denna tid vidtager det ukrajnska folkets långa lidandes historia, som ännu ej har nått sitt slut och som är uppfylld av millioner martyrers blod och tårar. Löftes-

brott, mened, lönnmord, avrättningar och förvisningar betecknade den väg, på vilken Ryssland skred framåt mot sitt mål: att göra Ukrajna till en rysk provins, ukrajnarna till ryssar. Först berövades det olyckliga landet sin politiska autonomi, sedan sin kyrka, och slutligen sin kultur. Det gjorde därvid heroiskt motstånd utan att dock röna medkänsla och förståelse av den civiliserade världen.

När år 1654 den unga ukrajnska republikens president och högste krigsherre, hetmanen Bohdan Chmelnyzki, hårt ansatt av grannmakterna, frivilligt ställde sitt land (Ukrajna öster om Dnjepr; Väst-Ukrajna förblev tills vidare under Polen) under Moskvarikets överhöghet och fordrade av tsaren en edlig förpliktelse att obrottsligt respektera republikens lagar, vägrade man att begå eden på den grund att »tsarens ord vore oföränderligt». Men knappt hade några år förflutit, förrän de moskovitiska bojarerna huserade i Ukrajna såsom i ett erövrat land, trampade ukrajnska lagar under fötterna och efter behag till- och avsatte ukrajnska hetmaner, för att slutligen — på Katarina II:s tid — helt och hållet upphäva landets autonomi och ställa det under rysk förvaltning: i stället för en fritt vald hetman fick Ukrajna nu en rysk guvernör, dess regementen blevo införlivade med den ryska armén — och de dittills fria bönderna lyckliggjordes av den frisinnade beundrarinnan av Rousseau med livegenskapens införande (1781)!

Men därmed voro Rysslands planer ännu ej på långt när förverkligade. Det var ej blott den egna författningen och den egna hären, som voro den ukrajnska självständighetens stöd, utan också den ukrajnska kyrkan. Denna kyrka, som lydde direkt under patriarken i Konstantinopel, hade hela tiden varit den ryske tsaren en nagel i ögat. Den var å sin sida allt annat än hänryckt över Ukrajnas förbund med Moskva. Krönikeskrivaren

förmäler, att de ukrajnska prästerna togo emot bojarerna, som kommo för att i tsarens namn taga landet i besittning, med sorgens tårar, och många av dem — däribland också metropoliten i Kiev — vägrade rätt och slätt att avlägga trohetsed åt den nye härskaren. Att bli av med denne obekväme motståndare blev ett av moskoviternas mål, vilket de också, i förbigående sagt med sultanens hjälp, slutligen uppnådde. År 1686 avsade sig patriarken av Konstantinopel sin kyrkliga överhöghet över ukrajnarna och dessa blevo mot sin vilja underordnade patriarken av Moskva och senare den petersburgska synoden.

Detta kunde ändå jämförelsevis lätt genomföras, emedan ukrajnarna öster om Dnjepr liksom ryssarna bekände sig till den grekisk-orientaliska (ortodoxa) läran. En svårare uppgift fick Ryssland att lösa mot slutet av det adertonde seklet, när det efter Polens delning ryckte till sig också hela Väst-Ukrajna (numera guvernementen Kiev, Podolien, Volynien och Cholm). Att i kyrkligt avseende förena också detta lands invånare med ryssarna var inte så lätt. De tillhörde ej den grekisk-orientaliska, utan den katolsk-grekiska (unierade) kyrkan, d. v. s. de hade endast den gammal-slaviska ritualen gemensam med ryssarna; för övrigt erkände de alla den romersk-katolska kyrkans dogmer och påvens primat. Att utrota denna kyrka blev nu den ryska regeringens närmaste politiska uppgift, ity att den genom sin olikhet med både den ryska och den polska hade karaktären av ett slags ukrajnsk nationalkyrka.

Förföljelserna mot den unierade kyrkan vidtogo redan före Polens fall, när Peter I i egenskap av den polske konungen Augusts bundsförvant huserade i landet som hemma hos sig. Med egen hand hade han år 1705 mördat några ukrajnska präster i Polotsk. Detta hindrade naturligtvis icke denne tsar att, likasom senare Katarina II,

inför Polens ukrajnska undersåtar ge sig ut som den »grekiska» trons beskyddare.

Polens delning öppnade dörren på vid gavel för denna politik. Den började — på samma sätt som år 1654 — med ett löftesbrott. Enligt den 8 artikeln i fredsfördraget i Grodno (Polens andra delning) av den 13 juli 1793 lovade kejsarinnan högtidligt att hålla alla den unierade kyrkans rättigheter i helgd. I detta historiska dokument ingår följande passus: »De romerska katolikerna utriusque ritus, som i kraft av den andra artikeln i det nu ingångna fördraget bliva hennes majestät kejsarinnans underlydande, skola i hela det ryska kejsarriket åtnjuta rätt till fri och fullständig utövning av sin religion. Hennes kejserliga majestät lovar oåterkalleligt för sig och sina arvingar och efterträdare, att bibehålla alla romerska katoliker av vardera ritualen i ostörd besittning av deras privilegier, deras egendom och deras kyrka, ävensom att tillåta den fria utövningen av deras kult och deras lära, i det hon för sig och sina efterträdare förklarar, att deras suveräna rättigheter aldrig skola användas till nackdel för den katolska religionen av vardera ritualen i de länder, vilka i kraft av detta fördrag komma under hennes herravälde.»

Den omsorgsfullt avvägda användningen av orden »av vardera ritualen» bevisar tillräckligt, att rättsgarantierna i fördraget i Grodno faktiskt gällde ej endast de katoliker, som använde latinsk ritual (polacker och litauer), utan också de grekiska katolikerna (ukrajnare och vitryssar). Detta skedde år 1793. Men några dagar efter Polens tredje delning, alltså två år efter kejsarinnans högtidliga och »oåterkalleliga» löfte, voro alla den unierade kyrkans biskopsstift i de annekterade provinserna (utom ett) upphävda, deras egendom hade konfiskerats och ersatts med fyra rysk-ortodoxa biskopsstift — det podoliska, det volyniska, det litauiska och det vitryska! År 1828 utfärdades ett förbud mot

utgivning av ukrajnska bönböcker för den unierade kyrkans anhängare, år 1832 upplöstes hela dess klosterväsen och klostergodsen förklarades för kronans eller den ortodoxa kyrkans egendom, och slutligen, år 1839, dekreterades av synoden i Polotsk den unierade kyrkans upplösning, och dess prästerskap tvangs med våld att jämte sina församlingar övergå till den ortodoxa läran. Gatlopp, arresteringar av hela byar, massprocesser mot de ukrajnska bönderna, som blivit trogna sina fäders religion, regelrätt utkämpade slag mellan folket och kosackerna om besittningen av den ena eller andra kyrkan — sådana voro de medel med vilka det under loppet av 100 år lyckades den ryska regeringen att påtrycka västukrajnarna den »ortodoxa» stämpeln. Genom löftesbrott och våld drog Ryssland Ukrajna inom sina politiska gränser. Genom löftesbrott och våld blev också sammanslagningen av kyrkorna i Ukrajna genomförd.

De katolska ukrajnarnas slutliga »omvändelse» skedde först under Alexander II:s, »tsaren-befriarens» regering. Nu såg det ut som om alla den ryska politikens uppgifter i Ukrajna hade blivit fullföljda. Men detta var icke fallet. Landets politiska och kyrkliga självständighet var förintad, men icke folkets nationalmedvetande och dess uttrycksmedel — språket. Det ukrajnska folket hade icke upphört att tänka, tala, dikta, sjunga och skriva ukrajnskt och att i kulturellt hänseende skilja sig från ryssarna. Att göra slut på den ukrajnska kulturen, som enligt många utlänningars vittnesbörd vid tiden för landets förening med Moskva stod betydligt högre än den storryska, blev nu den ädla uppgift som den ryska regeringen tog sig an med den nitälskan den alltid ådagalade i dylika ting. Redan Peter I gav hetmanen Mazeppa i uppdrag »att med alla medel förena det ukrajnska folket med det storryska». Det var också tsar Peter som befallde det ukrajnska prästerskapet

att läsa den heliga mässan i de slaviska kyrkorna »med det ryska språkets egna ljud». Likaså förordnade han att akademien i Kiev småningom skulle förvandlas från en ukrajnsk institution till en rysk. Peters i form av dilettantmässiga ansatser bedrivna politik sattes av Katarina II i system. »Lillryssland, Livland och Finland» — heter det i kejsarinnans instruktioner för hennes fullmäktige Vjasemski — »äro provinser som styras på grundvalen av dem tillerkända privilegier. Att direkt kullkasta dessa faller sig icke lägligt, men att behandla dem som främmande länder vore mera än ett misstag, det vore en dårskap. Dessa provinsers invånare böra med lätta medel bringas därhän, att de låta sig förryskas och upphöra att likt vargar titta fram från sina skogar.»

I enlighet med detta program handlade också den »stora» kejsarinnan och hennes efterträdare. Sin höjdpunkt nådde denna oförtrutna våldsamma förryskningspolitik under den redan nämnda »tsaren-befriaren», som år 1876 utfärdade en beryktad ukas. Denna ukas, som för alltid skall förbliva en skamfläck i den mänskliga kulturens historia, lydde in extenso:

»Hans majestät kejsaren har i nåder den 18—30 maj 1876 förordnat:

1) Att införsel av broschyrer och böcker, tryckta i utlandet (i Galizien), i alla lillryska (d. v. s. ukrajnska) guvernement skall förbjudas;

2) att tryckning och utgivning av inom rikets gränser översatta originalverk på lillryska skall förbjudas, med undantag av a) historiska dokument, b) skönlitterära verk, på det villkor att vid publikationen av historiska skrifter originalens ortografi alltigenom respekteras och i fråga om skönlitterära verk intet avvikande från den allmänt antagna ryska ortografien tolereras;

3) också teaterföreställningar på lillryskt språk även-

som offentliggörandet av musiktext på detta språk skola förbjudas.

Undertecknat: Chefen för den högsta förvaltningen av pressangelägenheter

Grigoriev.»

Från denna tid till år 1905 förde det ukrajnska språket en nästan uteslutande underjordisk tillvaro. Det fanns visserligen ukrajnska tidningar — men de trycktes och spriddes i hemlighet. Det fanns också ukrajnska broschyrer och böcker, men de utkommo — med undantag av skönlitteraturen — på illegalt vis och deras läsare riskerade sin ställning och sin frihet om de upptäcktes. Det ukrajnska språket — ett språk som talades av ett folk om 35 millioner — var bannlyst från skolorna, från ämbetsverken och från det offentliga livet. Varken vid universitetet och gymnasiet eller ens i byskolan fingo ukrajnska lärjungar åtnjuta undervisning på sitt eget språk. Tack vare sådana bestämmelser nådde antalet analfabeter bland den ukrajnska befolkningen skrämmande proportioner (80 %), men detta var blott en av förryskningspolitikens naturliga följder, som regeringen föga bekymrade sig om.

Revolutionen medförde vissa lättnader för ukrajnarna. En omfångsrik nationell tidningspress utvecklade sig, ett eget skolväsen uppstod, över hela landet bildades nationella, kulturella och ekonomiska organisationer. Den nationellt-ukrajnska rörelsen gjorde raska framsteg. Hela antalet av i Ryssland på ukrajnska språket utgivna böcker steg år 1909 till 191,000, 1910 till 196,000, 1911 till 600,000 exemplar. Den ukrajnska översättningen av Nya testamentet såldes inom fyra år (1906—1910) i 129,000 exemplar. Den ukrajnska representationen i riksduman räknade 40 medlemmar.

Men de ljusa vårlöftenas tid för Rysslands folk blev ej långvarig och lättnaderna av år 1905 följdes snart

av hårda slag, som särskilt smärtsamt drabbade ukrajnarna. Experimentet med de två första dumorna hade utvisat, att det demokratiska Ryssland icke är och känner sig ryskt, och att de element i gränsmarkerna, som uppbära den ryska statsidén och föreningsbanden mellan dessa områden och riket, finnas endast i de högre samhällslagren. Fördenskull ändrades valrätten år 1907; den fick en sådan avfattning, att antalet representanter för alla icke-ryska folk i duman sjönk i betydlig grad. Polackernas antal sjönk från 37 till 14, kaukasiernas från 29 till 10, och ukrajnarnas från 40 till 0! Det var det konstitutionella Rysslands första politiska steg i Ukrajna. Det följdes snart av andra. Den 14 mars 1911 utfärdades en lag om självförvaltning för 6 ukrajnska och vitryska guvernement (däribland för Kiev, Volynien och Podolien). Enligt denna lag, som tillförsäkrade 4 % av befolkningen i Ukrajna en dominerande ställning inom självförvaltningen (semstvon), ledo millioner ukrajnare (70—80 % av hela befolkningen) det hänsynslösaste intrång i sina rättigheter och gjordes till föremål för en liten grupp ryska egendomsherrars och ämbetsmäns förryskningspolitik. Dumans fortsatta lagstiftningsverksamhet rörde sig i samma farvatten. Folkskollagen av den 6 februari 1911 innehöll nästan inga nämnvärda medgivanden åt den ukrajnska nationen. Ännu färre sådana medgivanden förekommo i det den 28 juni 1912 av duman antagna lagförslaget beträffande lokal rättskipning. Likaså blev lagen av den 25 maj 1909 rörande trosfrihet och lagen av den 8 juni rörande övergång från en trosbekännelse till en annan — utan kraft för ukrajnarnas vidkommande. Skolan och rättsväsendet förblevo i Ukrajna ryska, den unierade kyrkan förblev alltjämt utesluten ur de i Ryssland av lagen tillåtna konfessionernas antal. Också tim-baptismen (en sekt av protestantiskt ursprung), som raskt utbredde sig bland de med den

ortodoxa kyrkan otillfredsställda ukrajnarna, förföljdes med alla beprövade medel; sålunda uppstodo bland det ukrajnska folket tusende och åter tusende martyrer för sin tro.

Ännu värre förhöll det sig med den administrativa praxis som följdes. Alla för kulturändamål arbetande föreningar, t. o. m. sådana som inte ens befattade sig med politik, upplöstes, grundandet av nya tidningar tilläts icke, och de redan förefintliga organens existens försvårades på alla sätt. Varje postmästare i Ukrajna måste uppgöra en noggrann förteckning på de personer, till vilka ukrajnska böcker och tidningar sändes, och därom inlämna en fullständig rapport. Varje präst och lärare, varje tjänsteman och yrkesidkare, som vågade prenumerera på ett ukrajnskt blad, utsatte sig för faran att förlora sin ställning. Läsning av den ukrajnska bibelöversättningen i skolorna förbjöds. Allt ukrajnskt var bannlyst och förföljdes. Därvid behandlades ukrajnarna på det mest cyniska sätt än såsom ryssar, än såsom främlingar, allt efter vad regeringen fann lämpligt för sitt ändamål. Sålunda träffades också de ukrajnska föreningarna av Stolypins beryktade förbud av år 1909 mot föreningar med nationella syften bland de främmande folkslagen, i direkt strid mot den i Ryssland allmänt erkända teorien om det ryska och det ukrajnska (»lillryska») folkets identitet. Men när den ovan citerade folkskollagen tillät bruket av modersmålet såsom undervisningsspråk under de två första skolåren i trakter med icke-rysk befolkning, utsträcktes denna bestämmelse icke till ukrajnarna; de skulle som förut lära sig ryska, emedan »ryskan i alla fall var deras modersmål»! Sin höjdpunkt nådde denna politik vid krigsutbrottet, då samtliga ukrajnska tidningsförlag stängdes och alla ukrajnska föreningar upplöstes.

Men förintelsen av den statliga oavhängigheten och förföljelsen av den nationella kulturen och kyrkan var ej allt vad det ryska »kultur-

arbetet i Ukrajna hade på sitt program. En av de största förbrytelser som ha begåtts mot Ukrajna var den ekonomiska utsugningen av landet, vilket Ryssland hela tiden behandlade som en koloni. Ingenstädes i hela Ryssland var disproportionen mellan en provins' avkastning och statens omsorg om dess behov så framträdande som just i Ukrajna. Under åren 1864—1892 inflöto från de nio ukrajnska guvernementen 2,899,6 millioner rubel till statskassan, medan regeringens utgifter för Ukrajna under samma tid inalles belöpte sig till 1,749 millioner rubel. Inkomsterna voro sålunda 1,150,6 millioner rubel större; med andra ord: Ukrajna fick 60,2 % tillbaka av de skatter det erlagt! Detta förhållande mellan Ukrajna och riksbudgeten har under de senaste åren yttermera försämrats. Ej endast för den ryska byråkratien, utan även för den ryska statens finanshushållning blev Ukrajna alltså ett utpressningsoffer, vars rikedomar fingo tjäna till att hålla det av naturen sämre lottade Ryssland vid liv.

Sådan var det ukrajnska folkets belägenhet i Ryssland, och den hade varit ännu värre, om ej ett stycke av Ukrajnas jord hade undgått att bli den ryska erövringspolitikens offer. Sedan Galizien, som efter Polens delning tillföll Österrike, från och med år 1848 hade vaknat till nytt nationellt liv, var den ukrajnska nationens öde — trots all rysk förstöringspolitik — ännu ej beseglat. Just detta faktum — det ukrajnska folkets relativt fria utveckling i Österrike, där det fick ha sina egna kyrkor, folkskolor och gymnasier, en egen press och litteratur — var en av världskrigets viktigaste orsaker, och erövringen av Galizien (och Bukovina), varifrån den nationella idéns gnista hotade att tända en väldig brand i det ryska Ukrajna, blev ett av den ryska krigföringens viktigaste mål.

Till all lycka för Ukrajna uppnåddes icke detta mål.

Men den ryska arméns misslyckade galiziska fälttåg har också haft en god sida: det har uppenbarat inför världshistoriens domstol hela den skändliga och barbariska behandling som ryssarna ha vågat låta ukrajnarna — det näst största av de slaviska folken — undergå i det 20 århundradet. När år 1914 ryssarna kommo till Galizien, disponerade 4 millioner galiziska ukrajnare över 2,450 ukrajnska folkskolor, 13 gymnasier, 15 lärostolar vid universitetet i Lemberg, några tusen föreningar för bildningsändamål, bybibliotek, ett antal vetenskapliga sällskap, vilkas sammanslagning till en ukrajnsk akademi var endast en tidsfråga, två museer, åtskilliga förlagsanstalter, en press med stor spridning, flera ekonomiska landsorganisationer med många filialer och tusentals medlemmar ävensom en egen kyrkoförvaltning med den unierade ärkebiskopen av Lemberg i spetsen. Omedelbart efter intagningen av Lemberg invigdes alla dessa institutioner åt förintelsen med ett penndrag av den ryske guvernören! De ukrajnska tidningarna finge ej mer komma ut, de ukrajnska föreningarna upplöstes, museer och bibliotek plundrades och det ukrajnska språket bannlystes ur det offentliga livet. Samtidigt vidtog förföljelsen mot den unierade kyrkan och den ortodoxa infördes med våld. Ärkebiskopen av Lemberg, greve Andreas Szeptycki, som stannade på sin post, häktades av ryssarna, i strid mot all folkrätt, och släpades till Ryssland. Den ukrajnske biskopen av Przemysl, Mgrek Tjechovytj, dog av grämelse och av följderna av den ovärdiga behandling han fick utstå från ryssarnas sida. Mer än 400 ukrajnska präster och tusentals bönder, som gjorde motstånd mot det religiösa våldet, försmäkta allt ännu i Sibirien!

Detta var det sista kapitlet i det ukrajnska folkets lidandes historia, som den ryska regeringen sedan 1654 har skrivit med dess bästa söners blod. En regering,

som tillåter sig att i 20 århundradet behandla ett stort, gammalt kulturfolk på ett så skändligt sätt, har uteslutit sig självt ur kulturfolkens gemenskap. Ukrajnarna vänta sig därför intet mera av Ryssland. De vädja till de kulturfolk, för vilka den nationella och individuella frihetens grundsatser ej äro tomma ord. Må de hjälpa dem, må de befria dem från det förskräckligaste tyranni och för all framtid betrygga ett stort folks fria utveckling, i n a t i o n e l l t, k u l t u r e l l t och p o l i t i s k t avseende!

FEMTONDE KAPITLET.

De tyska bondekolonisterna.

En påfallande brist på ordning och organisation, en brist, som den geniale diktaren Pusjkin så obarmhärtigt gisslat i ett satiriskt epigram, löper som en röd tråd genom det ryska folkets hela historiska utveckling. Den rikt begåvade och skarpsynta prinsessan av Anhalt-Herbst, som 1762 besteg tsartronen under namn av Katarina II, hade redan tidigt lärt sig inse, att det icke gavs någon mera oduglig läromästare för den ryske bonden än ryska lantadeln. Endast genom att låta en stark levande ström av västeuropeisk kultur gå fram över sitt rike ansåg hon det möjligt att höja det och främja dess utveckling. I detta syfte begynte hon redan i sina första regeringsår genom manifest utfärdade år 1762 och 1763 planmässigt verka för inflyttning av utlänningar i stor utsträckning. De ryska sändebuden i utlandet och särskilt utsända regeringskommissarier gjorde sitt bästa för att värva emigranter till Ryssland. Dessa ansträngningar från regeringens sida att förmå utlänningar i så stort antal som möjligt att inflytta måste vi nogsamt hålla i minnet, för att klart och i hela dess nedrighet kunna uppfatta den skamliga otack, varmed man sedermera i Ryssland lönat dessa flitiga kulturbärare.

Redan 1763 skedde inflyttningen av den första gruppen kolonister, som till sin sammansättning var rätt brokig.

De flesta av invandrarna härstammade från Tyskland, men även österrikare, schweizare, elsass-lothringare samt till och med fransmän och italienare voro representerade. De fingo företrädesvis boningsplatser i Volgaområdet, där enligt en officiell urkund av 1769 redan då funnos 104 kolonier, räknande 23,109 själar. Dessutom grundade kejsarinnan ännu en rad kolonier i Volynien, invid Petersburg och senare även i Syd-Ryssland, så att under hennes regering sammanlagt omkring 75,000 utlänningar, mest tyskar, hade bosatt sig på ett landområde, som omfattade 1 ½ million hektar.

För närvarande gives det mer eller mindre slutna områden med tysk bondebefolkning, utom i Polen och invid Petersburg, huvudsakligen vid Volga, i Volynien, Sydryssland, på Krim, i Kaukasien och i sydvästra Sibirien (i trakten av Omsk och Akmolinsk).

Volgatyskarna, vilkas antal vid folkräkningen 1897 uppgick till 392,000, levde att börja med å spridda lägenheter, men sammanslöto sig åter senare för sambruk av jorden. Efter livegenskapens upphävande år 1862 genomfördes av regeringen i och för en »rättvisare» jordfördelning den nya ryska författningen angående gemensam jordbesittning, något som medförde dessa koloniers hastigt fortskridande förfall. Den usla förvaltningen och den yppigt blomstrande bestickligheten hos den ryska tjänstemannakåren, det övermåttan torra klimatet och nödåren 1887—1892 hava bidragit till deras fortsatta ekonomiska ruin.

Trots det att en stor del av dessa kolonister fullständigt utarmats, finnes det dock ännu bland dem en nog så talrik kärnsund och duktig lantbrukarstam, som särskilt gjort sig bemärkt genom sin spannmålshandel på Östryssland; särskilt fäster man sig bland dem vid ångkvarnsägare, vilka förvärvat sig stora förmögenheter.

Helt annorlunda är sakläget i Volynien och an-

gränsande provinser, varest de första kolonisterna från Frankfurt a M slogo sig ned redan 1765. Under åren 1803—1805 uppstodo här ytterligare 8 kolonier, vilkas grundläggare uteslutande voro mennoniter. Efter ett ytterst mödosamt arbete lyckades det dessa flitiga pioniärer att under de ogynnsammaste förhållanden uppröja de hart när ogenomträngliga sumpiga skogsmarkerna, bana väg för kulturen och skapa mer än 400 blomstrande tyska byar med många skolor och kyrkor. Den ryska regeringen har med skamlig otack lönat dessa kulturbärare, vilka alla ända sedan de inflyttat till landet varit ryska medborgare. Sedan 1885 ha här iscensatts våld- och förtrycksåtgärder av den mest upprörande art. Utan minsta förskyllan ha lojala medborgare blivit utsatta för fullkomligt oförsvarlig, olaglig behandling. De blevo av myndigheterna betecknade såsom »utländska kolonister», måste finna sig i att deras medborgerliga rättigheter inskränktes och att de i den ryska pressen på det gemenaste utan varje grund misstänkliggjordes och beljögos. Byskolorna förryskades, modersmålet ströks från läroplanen, prästerna utsattes för spioneri och angivelser. I ekonomiskt avseende försökte regeringen genom undantagsstadganden för jordförvärv, kortvariga arrendekontrakt och omåttliga prisstegringar göra livet omöjligt för kolonisterna, till dess slutligen helt oförmodat de kontrakt som lydde på ärftligt arrende i olaglig ordning upphävdes, varigenom kolonisterna formligen tvingades till utvandring. Denna utvandring tog i början vägen till Sydryssland, Krim och Kaukasien, men senare också till de baltiska provinserna och Tyskland. En betydande del av dessa utvandrare sökte sig ävenledes efter 1890 till Nordamerikas Förenta stater, Kanada och Brasilien, varest de, dugliga och stränga till sina seder som de voro, gästvänligt emottogos — ingalunda till skada för sitt nya hemland. Vid folkräkningen 1897 utgjorde

de tyska kolonisterna ännu 172,000; som bevis på deras lojalitet och trohet mot kejsaren kan omnämnas, att tack vare dem revolutionen 1905 icke utbredde sig till denna del av landet.

En i många avseenden ljusare bild företedde före kriget förhållandena bland de i Sydryssland boende kolonisterna, vilkas antal 1914 redan översteg en halv million. De äldsta kolonierna i detta område grundades åren 1787—1789 i guvernementen Cherson och Jekaterinoslav av invandrare från Pommern, Västpreussen och (ursprungligen holländska) mennoniter.

Mellan åren 1803—1822 grundades i Sydryssland inalles 136 stora tyska kolonier, vilka isynnerhet mellan åren 1830 och 1860 hastigt uppblomstrade och ända till senaste tid utgjort det solida underlaget för hela den sydryska spannmålsproduktionen, varförutom de även i fråga om vin- och tobaksodling stått i främsta ledet. I Sydrysslands tillförene öde stäpptrakter skapades sålunda ett stycke Västeuropa, som för den ryska staten hittills varit av det allra största värde.

Dessa energiska, arbetskraftiga bönder kunna, där de bygga och bo i sina blomstrande kolonier, numera i välstånd, företagsamhet och utpräglat självmedvetande närmast jämföras med de tyska amerikanska farmarna i Förenta staterna. Det från början införda gårdsystemet med ärftlig besittningsrätt till jorden ha de oavbrutet hållit fast vid. Genom sin enligt moderna principer inrättade ekonomi, sin plikttrohet och sin uthållighet ha de förvärvat sig ett betydande välstånd. Det finnes eller det fanns — ända till 1915 — bland dem enskilda mycket förmögna jorddrottar med utomordentligt vidsträckta besittningar. Redan för 50 år sedan svarade den gamle bonden Falz-Fein på frågan, huru många får han ägde, att han icke visste det, men vallhundar hade han till ett antal av 3,000!

Det under uppsikt av det protestantiska prästerskapet stående skolväsendet i dessa kolonier har ända till det sista befunnit sig på en hög nivå, änskönt regeringen sedan trettio år tillbaka försökt att störande ingripa även på detta område.

Till särskild berömmelse länder det dessa kolonister, att de grundade mycket talrika allmännyttiga och välgörenhetsstiftelser, vilka voro särdeles tätt koncentrerade i trakten av Odessa. Det fanns här ända till 1915 många sjukhus, vårdanstalter, fattighus, uppfostringsanstalter, fröbelska barnträdgårdar, dövstums- och blindinstitut, sparkassor och konsumtionsföreningar, samt dessutom givetvis en talrik mängd föreningar, avsedda att tjäna religiösa, sedliga, sällskapliga och musikaliska syften.

Under revolutionens stormar, vilka icke förmådde rubba kolonisternas starkt rotade lojalitet, uppstod här en tysk kultursammanslutning, inom vilken protestanter, katoliker och mennoniter under gemensamt arbete broderligt räckte varandra handen.

Även i Kaukasien finnas bland de europeiska kolonisterna jämte de icke särdeles talrikt företrädda tjeckerna, rumänerna och esterna företrädesvis tyskar, vilka till ett antal av 40,000 huvudsakligen äro bosatta i Transkaukasien och härstamma från würtembergska emigranter.

De första invandrarna anlände år 1818 och grundade en rad kolonier. De flesta av dem livnärde sig med vinodling, vilken överallt fullständigt har utträngt den ursprungligen bedrivna ris- och bomullsodlingen. Kolonisterna hade naturligtvis, isynnerhet under de första årtiondena, mycket att utstå från de halvvilda och rovgiriga infödingarnas sida i detta avlägsna bergland, som icke ens i den dag som är kan anses tillhöra den civiliserade världen. Men likväl vidtog en lång period av fredlig utveckling och ekonomisk uppblomstring. Alexander III:s brutalt chau-

vinistiska regering medförde en tvär förändring i kolonisternas läge. Av ogrundad misstro föranledda förtrycksåtgärder och förföljelser vidtogo överallt i Ryssland mot de tyska kolonisterna. Den nationalistiska ryska pressen övergöt dem oupphörligt med en flod av smädelser, avsedda att misstänkliggöra dessa absolut tillförlitliga, lojala medborgare.

Under Nikolaj II försämrades koloniernas läge ännu mera. Regeringen började genom förryskningsförsök störande ingripa i deras lugna utveckling, så att flera kolonister ännu under de närmaste åren före kriget utvandrade till Persien, vars regering givetvis med öppna armar emottog dessa utomordentligt nyttiga kulturbärare.

I en 1869 på ryska utgiven bok uttalar sig författaren på följande sätt om de tyska kolonierna i Ryssland: »De tyska kolonierna tillhöra de rikaste och bäst organiserade kolonier i hela Ryssland, ja, icke blott i Ryssland ensamt, utan i hela världen.» Detta omdöme har, om vi bortse från det delvis starkt utarmade Volgaområdet, i våra dagar ännu mera skäl för sig. I själva verket hava alla dessa kolonier varit av oskattbart värde för den ryska statshushållningen genom den stegring de åstadkommit i sädesproduktionen, mejerihanteringen och vinodlingen.

Huru har nu i nyaste tid det förtjänstfulla arbete, som utförts av dessa kulturpioniärer, vilka tack vare 50-åriga enträgna bemödanden av den ryska regeringen blivit inlockade i landet, blivit av samma regering belönat? I sanning — en svartare otacksamhet har väl intet folks historia att uppvisa.

Efter världskrigets utbrott intog regeringen att börja med en jämförelsevis välvillig hållning emot de tyska kolonisterna, men endast så länge mobiliseringen varade. Då denna var fullbordad, undergick regeringens hållning emot de tyska kolonisterna med ens en förändring. Redan i september 1914 blev det strängt förbjudet i alla gräns-

trakter att tala tyska. Varje tyskt ord, som på vägar och gator i dessa rent tyska samhällen uttalades, medförde för den »skyldige» 3,000 rubels böter eller 3 månaders fängelse. Vidare utfärdades en obligatorisk föreskrift därom, att alla kolonister, som gjorde sig skyldiga till spridande av falska uppgifter om kriget, skulle förvisas till Sibirien. Såsom falsk betecknades varje uppgift, som icke stämde överens med de officiella ryska krigslögnerna.

Men allt detta var ännu av oskyldig natur i jämförelse med det tillintetgörande slag, som riktades mot kolonisterna genom »lagen om utlänningarna» av den 15 februari 1915. Redan länge hade regeringen förhindrat tyskarna att köpa jord, men nu företog den sig att helt enkelt och simpelt avhända kolonisterna den jord de sedan gammalt ägde. Genom den nämnda lagen blevo alla tyska bönder i gränstrakterna, d. v. s. så gott som alla, med undantag av de i Volgaområdet bosatta, förpliktade att inom sex månader försälja all sin fasta egendom. Denna tvångsförsäljning blev nu till råga på eländet försvårad icke blott genom allehanda polistrakasserier, utan även genom en hemlig anvisning till alla banker att icke bevilja kredit åt hugade spekulanter på lantegendomar!! I följd av dessa nedriga intriger blev största delen av dessa med ett slag i december 1915 försåld åt den mestbjudande och köptes för ett spottpris av ryska agrarbanken eller av ryska bönder. Så blevo i fullkomligt olaglig ordning mer än 17,000 egendomar med en sammanlagd areal av c:a 2,7 millioner hektar exproprierade. Naturligtvis kunde dessa kolonister på hösten 1915 icke verkställa sådden, varigenom det redan därförinnan hungrande Ryssland tillfogades en ny oberäknelig skada.

Isynnerhet gick det illa för de kolonister, vilkas jordbesittningar befunno sig i närheten av krigsskådeplatsen, framför allt i Polen och Volynien. Då den tyska offen-

siven närmade sig, gavs dem över huvud intet rådrum att avveckla sina ekonomiska företag; de blevo fastmer utan vidare bortsläpade som fångar eller måste, fullständigt utplundrade av de ryska tjinovnikerna, såsom tiggare med hustru och barn draga mot öster. Deras väg förde dem genom ryska byar, där bönderna, uppeggade av fanatiska präster, vägrade att ge vatten åt de olyckliga och deras boskap och hästar, ja, ofta nog överföllo och dödade dem. Till största delen blevo dessa ömkansvärda varelser drivna hän mot Sibiriens ödemarker, för att där tvingas att bosatta sig mitt bland en fientligt sinnad befolkning. En mindre del — c:a 25,000 — blev frigiven i Volgatrakterna, men utblottade på alla medel som de voro, blevo de här prisgivna åt hungersdöden.

För den anda som under allt detta besjälade de ryska vederbörande, är följande episod betecknande.

En tysk bondson från ryska Polen, som i egenskap av soldat för ådagalagd tapperhet erhållit Georgskorset, återvände som krympling till sin hemort. När han framkom dit, hade byn nyss blivit nedbränd av kosacker. Alla invånare blevo bortförda i fångenskap och soldaten med dem. I följd av de under resan utståndna förfärliga strapatserna dog invaliden i trakten av Volga. Hans lik kunde emellertid icke på länge begravas, emedan vederbörande myndigheter icke kunde enas om, huruvida han »som en tysk förrädare» skulle nedgrävas som en hund eller i egenskap av Georgsriddare jordfästas under övliga militära hedersbetygelser.

I Polen, Litauen och Kurland blev en stor del kolonister formligen nedgjord av de ryska trupperna. Många av kolonisterna lyckades dock, sedan de veckotal hållit sig dolda i skogarna med sin boskap, slå sig igenom till de tyska trupperna i Kurland, vilka här välkomnades som varmt efterlängtade räddare och befriare. Särskilt grymt var det öde som övergick de kolonistfamiljer, vilka

antingen helt oförberett på sina lägenheter blevo gjorda till fångar eller icke hade hunnit begagna sig av den dem medgivna fristen att utvandra. De inspärrades i oeldade boskapsvagnar och kringsläpades i veckotal, varvid de själva måste bekosta sitt uppehälle. Härunder omkommo otaliga åldringar, kvinnor och barn genom h u n g e r och s j u k d o m a r.

Så blevo de trognaste och mest lojala av det ryska rikets undersåtar behandlade, undersåtar, vilka städse hållit sig fjärran från revolutionära företag och blott ägnat sig åt ekonomiska och kulturella uppgifter. Kolonisterna hade visat sina ryska grannar, vilka resultat som med flitigt och intelligent arbete kunde ernås i det av naturen så rikt utrustade landet. Men långt ifrån att bevisa dem tack därför hava ryssarna, besjälade av avund över deras högre stående kultur, nu belönat dessa för landets uppodling inkallade lantmän genom att beröva dem deras egendom och fördriva dem själva till de ogästvänligaste trakter, ja, till och med genom att anordna massmord bland dem. Ett svartare otack har världshistorien ej att uppvisa.

SEXTONDE KAPITLET.

Rumänerna i Bessarabien.

Bessarabien är Rysslands sydvästligaste provins. Liksom till en symbol av dess utomordentliga fruktbarhet, har det formen av ett ymnighetshorn, som från Karpaterna vrider sig ned mot Svarta havet och Donau. Det ligger vid gränsen till Rumänien och Österrike, ungefär 700 km. avlägset från Storryssland, varifrån det skiljes genom Chersons och Odessas stäppmarker, som till stor del äro bebodda av icke-ryska folkslag, samt av det gamla Ukrajnas vidsträckta område. Det har en utsträckning av i runt tal 40,000 kvadratkilometer och äger 44,000 hektar fruktbar svartmyllejord på kuperad terräng. Ungefär 1,000 kilometer av Dnjestr, 600 av Prut, 200 av Donau och 100 av Svarta havets strand bilda dess naturliga gränser. Ej mindre än 63 % av Donaus vatten samlar sig, efter att ha flutit genom fem stater, i flodarmen »Chilia» och rinner genom bessarabiskt land ut i havet.

Stäpper fyllda av doftande örter, grönskande ängar, ändlösa vete- och majsfält, fruktträdgårdar med aprikos- och persikoträd, vinberg och skogar i yppig rikedom, en blå himmel, en vinter som varar endast 4 månader, floder med timmerflottor, oceanångare som manövrera på Donaus böljor: så ter sig ymnighetshornet, som efter den sedan länge utdöda Bessi-stammen ännu i dag kallas Bessarabien.

Detta rika land bebos av en mycket blandad befolkning, varav de som för närvarande äro herrar på täppan, ryssarna, utgöra endast en liten bråkdel, för det mesta bestående av militärer och ämbetsmän jämte deras familjer. De nuvarande etnografiska förhållandena i landet te sig på följande sätt:

Rena rumäner	2.000.000
Judar	270.000
Ukrajnare	210.000
Ryssar	85.000
Denationaliserade rumäner	75.000
Tyskar	70.000
Zigenare	65.000
Bulgarer	60.000
Lipovener (ryska dissidenter)	40.000
Kosacker	35.000
Turkiska kristna	30.000
Polacker	20.000
Armenier	18.000
Greker	10.000
Fransmän	2.000
Andra folkslag	10.000

Talförhållandet mellan de olika nationaliteterna utvisar alltså tydligt, att rumänerna utgöra Bessarabiens stamfolk. En förklaring på detta faktum finna vi i landets historia.

Under den förkristna tiden inföllo skyterna och sarmaterna i landet. Efter dem kommo dakerna. Bessaraberna, som uppgått i detta sistnämnda kraftiga folk, råkade snart under Roms herravälde och blevo romaniserade. Kejsar Trajanus' jättehöga vallar bära ännu i dag vittne om denna utvecklingshistoria. Under folkvandringarnas tid besattes Bessarabien först av västgoterna, sedan av hunnerna. I sjätte århundradet blir landet åter romersk provins och besso-dako-romanerna sammanslöto

sig inom Karpaternas fästning till en ny nation, den rumänska. Under de följande århundradena avlösa bulgarer, ukrajnare och tatarer varandra som härskare i landet. I fjortonde århundradet utsträcker Moldau sitt välde över hela Bessarabien, som år 1400 uppgår i den moldauiska staten. Upprepade gånger rycktes det loss därifrån av fiender, men förenade sig alltid ånyo politiskt med Moldau och blev en del av hela det rumänska kulturområdet, isynnerhet under Stefan den stores (1457—1504) och Mikael den tappres tid (1593—1601). Från år 1490 framåt erövrade turkarna alla fästningar vid Dnjestr och vid Donau. Icke desto mindre förblev Bessarabien etnografiskt en del av det rumänska Moldau, ty alla historiska urkunder från det femtonde till det adertonde seklet beteckna det som moldauiskt, alltså rumänskt. Bessaraberna behöllo sin rumänska nationalitet tack vare de talrika skogsklostrens verksamhet, vilka underhöllos av furstarna och bojarerna genom ständiga gåvor i form av jord och reda penningar. Här utvecklade sig sedan det 16 århundradet detta folks ursprungliga litteratur, om också med slaviska bokstäver.

Sedan vidtog i 17 århundradet kampen för detta kristna folks befrielse från det turkiska oket, som dock i verkligheten ej var något tryckande ok, ity att turkarna varken i nationellt eller i kulturellt hänseende våldförde sig på bessaraberna. Först försökte kosacker, polacker och moldauer frånrycka turkarna landet, men förgäves. Efter heta strider i det 18 och 19 århundradet nådde slutligen Ryssland det eftersträvade målet. Genom freden i Bukarest (1812) vann det största delen av det nuvarande Bessarabien. På Berlinkongressen (1878) erkändes dess anspråk på resten av landet. Som »befriare» hade ryssarna kommit, i kristendomens och civilisationens namn hade de dragit svärdet; bessarabernas och de i moderlandet boende rumänernas hjärtan slogo av fröjd

vid deras ankomst. Ännu i dag lära de officiella historieböckerna i de bessarabiska skolorna, att Ryssland 1812 hade räddat ett kulturellt efterblivet folk i Bessarabien och lett det in på framåtskridandets väg. Men landets faktiska historia sedan det införlivades med det ryska riket talar ett annat språk.

I början visade Rysslands regering den nya provinsen ett visst tillmötesgående och gav den en ganska vidsträckt självständighet i förvaltningen. Den bessarabiske bojaren Zcarlat Sturza utnämndes till guvernör och en »landsregering» bildades av deputerade från alla distrikt. Denna regering var en trogen efterbildning av Moldaus »divan» (lantdag). I hela förvaltningen härskade det rumänska språket och rättskipningen skedde på grundvalen av »landslagarna», som av ryssarna officiellt erkändes. Därvid är att märka, att de gamla moldauiska lagarna voro vida överlägsna de dåvarande ryska. Detta faktum har vetenskapligt bekräftats av en fackman, den från Bessarabien härstammande Leon Casso (sorgligt ryktbar som reaktionär rysk undervisningsminister) i hans studier över gammal bessarabisk rätt.

Men denna liberala regim varade endast en kort tid. Ryssland med sitt autokratiska styrelsesätt kunde i längden icke tåla, att konstitutionella ansatser utvecklade sig inom dess gränser. Därför upphävdes under det följande årtiondet det ena efter det andra av de bessarabiska privilegierna, och den bessarabiska rätten, i stället för att vidare utvecklas, trampades långsamt sönder.

Till en början förvandlades år 1818 landsregeringen till ett »högsta råd», som bestod av endast privilegierade adelsmän, vilkas mandat stadfästes av den ryska senaten och som stodo under en rysk generalguvernörs kontroll. I distriktsförvaltningen måste varje utnämning av en ny tjänsteman stadfästas av guvernören. Tio år senare upphävdes genom en statskupp det »höga rådet» och förvand-

lades till ett »landsråd», som hade endast en rådgivande befogenhet och stod fullständigt under den ryske guvernörens förmynderskap. År 1834 föll också detta konstitutionens sista skyddsvärn och därpå utestängdes även landets språk från kanslier och domstolar. År 1837 gjordes det första angreppet mot kyrkan: de rumänska distrikten Balta, Anania, Tiraspol o. s. v. bortom Dnjestr, som sedan 1812 hade stått under metropolitens av Kisjinev kyrkliga förvaltning, rycktes löst från det bessarabiska ärkestiftet, så att detta nedsjönk till ett enkelt biskopsstift. År 1847 upplöstes de gamla moldauiska samhällsklasserna på samma sätt som lågadeln i Ryssland. År 1859 avlägsnades det moldauiska språket från lyceerna; sedan förbjöds införseln av rumänsk litteratur från moderlandet, där just vid den tiden Alexandrarnas glänsande epok vidtog... Nu hade den nivellerande ryska gränsmarkspolitiken uppnått sitt viktigaste mål: den erövrade provinsen förvaltades enligt den petersburgska centralregeringens grundsatser, hela dess nationella liv var förkvävt.

Emellertid stodo de intellektuella elementen i Bessarabien ännu omkring år 1860, då de stora reformernas tid i Ryssland tog sin början, på en relativt hög nivå. Bondeståndets emancipation år 1861, som skapade grundvalen för det moderna Ryssland, åstadkom inga stora förändringar i Bessarabien, där det fanns nästan inga livegna, utom zigenarna. Men trots undertryckningspolitiken mot landets språk offentliggjordes det märkliga aktstycket överallt i Bessarabien på det rumänska språket. Efter många svårigheter anskaffades egen jord också åt de bessarabiska bönderna, som därförinnan ej varit jordägare, men likväl aldrig hade varit livegna. År 1869 reformerades rättskipningen genom juryväsendets införande, och sedan inrättades efter ryskt mönster de s. k. semstvos (landskapsting). Slutstenen lades 1871 genom införandet av rysk stadsförfattning med en viss självstyrelse. — Alla dessa

liberala reformer, som voro av stor betydelse för Ryssland och representerade ett avgjort framsteg, hade i Bessarabien ödesdigra nationellt politiska verkningar: de tjänade till att undertrycka bessarabernas nationella egenart och påskyndade landets och dess befolknings fullständiga assimilering med det ryska riket.

Slutligen föll det tyngsta slaget. Bessaraberna hade berövats sina gamla rättigheter, sina skolor, sitt språk; nu skulle också deras samvetsfrihet fråntagas dem, deras tro skulle förryskas. På förordnande av biskopen av Kisjinev, den energiske ryske nationalisten Paul, upphävdes år 1871 undervisningen på rumänska språket vid prästseminariet i Kisjinev, från vilket landets hela prästerskap utgår, och antalet icke-rysktalande präster inskränktes. Eleverna ålades att tala ryska. Den traditionella kyrkosången ersattes med ryska melodier, till och med klockljuden ändrades — den moldauiska klangen, som svällde ut i tragisk styrka, tålde det ryska örat ej att höra! Resultatet av dessa åtgärder blev negativt. Biskop Paul lyckades göra den moldauiska själen främmande för religionen, likgiltig för dess tröst och upplyftande kraft, men förryska den förmådde han ej. I kyrkans ställe trädde nu värdshus och folknöjen, där den rumänska själen kunde leva fritt och där den på sitt eget språk sjöng, skämtade och grät... År 1875 grundades i klostren ryska skolor. Gudstjänst på moldauiska språket tilläts ännu, men prästerna »uppmanades» att definitivt övergå till det slavonska språket, vartill de också slutligen, av kryperi för de makthavande, läto förleda sig.

På Berlinkongressen (1878) erhöll Ryssland av Rumänien ytterligare distriktet Ismail. Detta räknade 127,000 rumänska eller romaniserade invånare, 118 kyrkor, ett fullständigt klassiskt lyceum, ett fyrklassigt gymnasium, 7 mellanskolor och 124 elementarskolor; i alla skolor meddelades självfallet undervisningen på landets språk. Också

inom detta nyförvärvade område vidtog förryskningsarbetet omedelbart. Skolorna måste övergå till ryskt undervisningsspråk, de rumänska prästerna i distriktet fingo sina tjänster stadfästa av biskopen i Kisjinev på endast 2 år, och inom detta tidsförlopp förpliktades de att göra sig grundligt förtrogna med det slavonska kyrkospråket. Ehuru några av landets lagar lämnades i gällande kraft av ryssarna, föredrog en del av befolkningen att utvandra till Rumänien, och i dess ställe importerade den ryska regeringen ukrajnare och bulgarer.

Denna den ryska regeringens envisa förryskningspolitik har haft stor framgång. Alla de bessarabiska rumänernas högre samhällsskikt ha antagit rysk nationalitet. Mest beredvilliga visade sig adelsmännen. De rumänska bojarerna hade från första början likställts med den ryska aristokratien och åtnjöto alla dess privilegier; därför stodo de hela tiden på regeringens sida och understödde redan »statskuppen» 1828, som sköt den första breschen i landets gamla frihet och självständighet. Numera är den bessarabiska adeln utan undantag förryskad. På samma sätt står det till med landets p r ä s t e r s k a p. Kyrkans makt har dräpt alla de infödda prästernas nationella instinkter. De ha blivit övertygade ryssar och förryskningspropagandans lydiga tjänare. Ej ens de »i n t e l l e k t u e l l a» elementen inom stadsbefolkningen ha i längden lyckats simma mot strömmen; de ha — med undantag av ett fåtal som troget hållit fast vid sin nationalitet — russifierats.

Men mot dessa högre samhällsskikt står lantbefolkningens väldiga kompakta massa, hos vilken förryskningspolitiken i c k e h a r u p p n å t t o c h v ä l a l d r i g s k a l l u p p n å s i t t m å l, denationaliseringen, ty bonden, som är alltigenom konservativ och hänger fast vid gamla seder och bruk, möter instinktivt alla försök att omforma hans innersta väsen med det starkaste passiva motstånd. Därför har den rumänske bonden i Bessarabien ej heller blivit

rysk, men han har berövats möjligheten att på nationell grundval arbeta sig upp i kulturellt avseende, och därför har han stannat på en nivå av skrämmande okunnighet. Ett bevis därpå ger landets skolstatistik, som uppvisar följande data beträffande den brokiga befolkningen. Läs- och skrivkunniga äro: bland tyskarna 83 % av den manliga och 81 % av den kvinnliga befolkningen, bland judarna 65 % resp. 41 %, bland bulgarerna 42 % resp. 13 %, bland de kristna turkarna 28 % resp. 6 %, bland ukrajnarna 24 % resp. 7 % och bland de moldauiska rumänerna 17 % resp. 4 %.

Rumänerna äro alltså den mest obildade av de nationella grupper, som bilda huvudmassan av Bessarabiens befolkning. De stå på ett så lågt kulturstadium som man i Västeuropa knappt kan göra sig någon föreställning om. Och samtidigt utgöra de det övervägande flertalet av bondebefolkningen, och det är deras verksamhet som detta land, vars nästan enda näring är åkerbruket, har att tacka för sin obestridliga ekonomiska uppblomstring. Bessarabiens budget belöper sig till 250 millioner lei (= francs) i inkomster och 140 millioner i utgifter. Provinsen tillför således statskassan ett överskott av över 100 millioner lei, och detta huvudsakligen genom värdet av sina lantbruksprodukter. De rumänska bönderna ha också alltigenom visat sig benägna för modern utveckling på sitt verksamhetsfält. »Semstvos» på landet, som äro grundade på en relativt vidsträckt valrätt, arbeta med en talrik agronomisk, teknisk och medicinsk personal. De ha hand om sanitetsväsendet, de ha skapat mönsterbruk med den moderna lantbrukstekniken hjälpmedel, införskrivit amerikanska vinrankor och goda utländska frön för odlingsändamål, inrättat skolor för trädskötsel, befordrat hemslöjden o. s. v. Dessa semstvos understödja också de omkring 500 bybanker, som förmedla en billig småkredit åt lantbefolkningen, och försöka hjälpa upp landets kom-

munikationsmedel, varvid de ofta, i fråga om nyanläggning av järnvägslinjer och chausséer, ha att utkämpa en seg kamp med regeringen. Överallt se vi ett raskt pulserande ekonomiskt liv.

I detta materiella kulturarbete deltager den rumänske bonden på ett verksamt och förståelsefullt sätt, ty han inser den omedelbara fördelen av ekonomiskt framåtskridande. På detta område kan han också röra sig inom ramen för sin nationalitet: i bolagen och bankerna är det rumänska språket av praktiska skäl tillåtet som affärsspråk, och många skrifter för folket, mest av ekonomiskt innehåll, utkomma på rumänska (visserligen tryckta med ryska typer). Men den högre andliga kulturen är och förblir otillgänglig för bonden, ty regeringens raffinerade »fördumningspolitik» har stängt vägen för honom till de högre andliga sfärerna. Till och med det nationella bildningsbehovet har småningom helt och hållet utslocknat i de lägre folklagren. När efter revolutionen 1905—1906 alla Rysslands folk beviljades en viss rörelse- och utvecklingsfrihet (visserligen i en rätt anspråkslös utsträckning och blott för en kort tid) och preventivcensuren upphävdes, uppstod en nationellt-rumänsk propaganda endast inom de små kretsar, som bildades av de ännu ej förryskade »intellektuella» elementen i Bessarabiens städer; den stora massan av den rumänska lantbefolkningen förblev slö och likgiltig för den nationella politikens problem. Och här hade man dock ej att göra med någon för kultur oemottaglig indianstam, utan med ättlingarna av ett folk med en tusenårig historia och en urgammal kultur! Man kan sannerligen förstå, att år 1912, då hundraårsjubileet av Bessarabiens annektering firades i Ryssland, i det angränsande konungariket Rumänien tidningarna utkommo med sorgkanter och svarta fanor vajade i Bukarest. T. o. m. i en del av den bessarabiska pressen saknades det ej antyd-

ningar om att man där hade ingenting att fira och fröjdas åt.

Den ryska regeringspolitiken är en massförbrytelse mot millioner människor. Ett helt, rikt begåvat folks själ göres stum och blind, alla dess frön till andligt framåtskridande dödas. Medan i vanliga fall lantbefolkningen utgör den jordmån, ur vilken en städse ny kraftig grodd spirar upp för att förnya de övre folklagrens utdöende krafter, har denna jordmån hos de bessarabiska rumänerna genom konstlade medel hållits i ett tillstånd av ofruktbarhet och tillåtits giva näring endast åt den materiella kulturens livlösa blomster. Ett verkligt kulturland, till sin egen välfärd och till välsignelse för hela den civiliserade mänskligheten kan Bessarabien bli först när det lösgör sig från det folkmördande Ryssland och åter förenar sig med hela det rumänska kulturområdet. Då först kan detta land med sitt gynnsamma läge vid den stora handelsvägen mellan östern och västern utveckla alla sina slumrande krafter. Som beståndsdel av det ryska riket kommer det alltid att leva i ett tillstånd av ovärdigt slaveri. Om också de skakningar som detta krig har medfört skulle vålla så stora omvälvningar, att ur det auto-byråkratiska ett demokratiskt Ryssland skulle uppstå, kommer dock även detta nya Ryssland att vara uppfyllt av imperialistiska idéer och hava intet rum för främmande nationaliteters fria utveckling. Därför förena sig de sanna rumänska patrioterna i Bessarabien med tsarrikets alla andra undertryckta folkslag i ropet: »Bort från Ryssland!»

SJUTTONDE KAPITLET.

Georgierna.

Mer än hundra år ha förflutit sedan ryssarna fattade fast fot i Georgien. Ursprungligen skedde detta utan strid. Det ständiga krig Georgien under århundraden fått föra mot otaliga fiender tvungo det slutligen att söka skydd hos Europas kristna makter. Såsom kristen stat stod det alldeles isolerat mitt i en muhammedansk-asiatisk omgivning, och denna isolering blev orsaken till dess undergång.

För att undgå turkarnas och persernas ok bönföllo georgierna flera västeuropeiska makter om hjälp, men förgäves. Västeuropa intresserade sig alls icke för detta avlägsna land, och så blev Ryssland den enda makt det kunde vända sig till i sin nöd.

Redan i femtonde århundradet började de georgiska konungarna träda i diplomatisk förbindelse med de ryska tsarerna. Resultatet var endast, att perserna och turkarna upprepade gånger togo blodig hämnd för detta närmande till Ryssland. I början av sjuttonde århundradet härjades Georgien två gånger av den persiske schahen Abbas endast på grund av dylika förhandlingar med Ryssland. Landet hade emellertid ingen annan utväg och kunde endast vänta stöd av Ryssland i sin kamp för kristlig kultur och nationell frihet.

Konung Heraklius II fullbordade detta närmande genom att år 1783 avsluta ett fördrag med kejsarinnan

Katarina II av Ryssland. Enligt detta fördrag skulle Bagratidernas dynasti, landets inre autonomi och kyrkans oavhängighet förbliva fullständigt oantastade. Ryssland skulle endast äga rätt till investitur och till kontroll över Georgiens internationella förbindelser med andra länder. Däremot förband sig Ryssland att skydda landet mot de muhammedanska grannarnas infall.

Ryssland tänkte emellertid inte på att hålla sina förpliktelser. Redan under det första krig, som fördes av de förbundna efter fördragets avslutande, övergav den ryska hären kung Heraklius på slagfältet, drog sig tillbaka till Ryssland och prisgav Georgien åt turkarnas raseri. Väl lyckades den kunglige fältherren slå turkarna och än en en gång rädda sitt land från undergång. Men perserna voro lika missnöjda som turkarna med fördraget av år 1783 och den persiska schahen Aga Muhammed Khan överföll år 1795 Georgien med en här av 60,000 man, härjade landet och brände huvudstaden Tiflis. Även denna gång undandrogo sig ryssarna att fördragsenligt komma Georgien till hjälp.

Trots allt hade Georgien ingen annan utväg än att hålla fast vid Ryssland och Heraklius' efterträdare konung Georg XII slöt år 1799 ett nytt fördrag med kejsar Paul I. Enligt detta blev landet en rysk vasallstat, vilken dock fortfarande skulle styras av Bagratidernas dynasti. Dess inre autonomi, kyrkans självständighet och det nationella här- och myntväsendet skulle allt framgent förbli orörda. Fördraget blev aldrig ratificerat, då de båda monarkerna dogo kort därpå nästan samtidigt. Ryssarna brydde sig också lika litet om detta fördrag som om det föregående, vilket dock var fullkomligt juridiskt bindande. Kort före sin död förklarade Paul I Georgien annekterat, och hans son och efterträdare Alexander I bekräftade denna förklaring vid sin tronbestigning. Båda tsarerna hade emellertid i sina

manifest erkänt landets och den georgiska kyrkans autonomi.

Kort därpå började ryssarna besätta det annekterade landet och stora ryska truppmassor marscherade in i Georgien. Under falska förespeglingar församlades den georgiska adeln i Zionkatedralen i Tiflis, varpå kyrkan omringades av trupper och adeln tvangs att svära ryske tsaren trohetsed. Vidare häktades alla manliga och kvinnliga medlemmar av kungliga familjen, vilka ej lyckats rädda sig genom flykten, och skickades till Ryssland. De ryska trupperna översvämmade hela landet och förövade alla möjliga våldsdåd — rån, stölder, våldtäkt o. s. v. Samtidigt skickades till Georgien ryska ämbetsmän. Genom dessa »tjinovniker», vilka foro fram värre än de turkiska paschorna och de persiska marzapanerna, skulle landets underkuvande fullbordas. Georgierna svarade år 1804 med ett fruktansvärt uppror, som emellertid kvävdes i blod.

År 1811 gjorde ryssarna också slut på den georgiska kyrkan, som ända sedan femte århundradet existerat som en oavhängig institution och varit allmänt och rättsligt erkänd sedan elfte århundradet. Dess överhuvud, katholikos Antonius II, häktades och skickades till Ryssland, och ryska heliga synoden övertog dess förvaltning. Ett nytt förtvivlat uppror år 1812 — i Kahetien (Östgeorgien) — krossades av ryssarna efter fruktansvärda strider.

Efter att på detta sätt hava kuvat Öst- och Centralgeorgien, vände sig ryssarna mot de västra distrikten. Metoden var överallt densamma. Först lovade man de regerande småfurstarna skydd och hjälp samt förbundo sig att respektera landets självstyrelse o. s. v., för att slutligen genom löftesbrott, eld och svärd göra slut på dess frihet. Konung Salomo II av Imeretien (Västgeorgien), som icke ville överlämna sitt land åt ryssarna utan motstånd, måste efter många hjältemodiga strider fly till Turkiet och dog i Trapezunt 1815.

I början av 19 århundradets andra hälft hade Ryssland fullbordat hela Georgiens erövring. Genom bedrägeri, folkrättsvidriga handlingar och lömska överfall, som ingalunda hade karaktären av verkliga krig, genom grymhet och samvetslöshet hade det nått detta mål. De lidanden befolkningen därvid fått utstå överträffade vida dem som tillskyndats den av perser och turkar. Och dock var det mot dessa, som georgierna hade anropat sina »kristna ryska bröder» om hjälp.

Så småningom gjorde ryssarna inte blott slut på den georgiska statens och kyrkans självständighet, vilken enligt fördragen skulle förbli orubbad, utan upphävde också alla andra garantier, som högtidligen utlovats i de kejserliga manifesten. De upphävde den högsta »georgiska regeringen», den georgiska rättskipningen, myntväsendet och milisen och undertryckte det georgiska språket i skolor och domstolar. De ryska ståthållarna, guvernörerna och tjinovnikerna införde godtycke och bestickligheit i förvaltningen. De ryska exarkerna utplundrade den georgiska kyrkan och demoraliserade prästerskapet och den kristna befolkningen. De georgiska soldaterna skickades till Ryssland i militärtjänst, särskilt till sådana trakter, där de måste duka under för det osunda klimatet och för sjukdomar. Antingen dogo de fjärran från hemmet eller återvände de hem sjuka och arbetsodugliga. Den georgiska jorden konfiskerades och fördelades mellan ryska kolonister eller ryska skyddslingar, som invandrat från Mindre Asien. På detta sätt förvandlades de förut oavhängiga civiliserade furstendömena till ryska guvernement och prisgåvos åt ryskt vanstyre.

Varken araberna, som behärskade Georgien från sjunde till tolfte århundradet, mongolerna, turkarna eller perserna hade så systematiskt förintat dess nationella liv som ryssarna, fastän de förra kommit som erövrare och icke på grund av högtidliga fördrag. Dessa asiater hade alltid

respekterat dynastien, rättsväsendet, språk, seder och bruk och hade aldrig blandat sig i landets inre förvaltning. Till och med den kristna kyrkan skonades i allmänhet av de islamitiska erövrarna. Visserligen muhammedaniserade turkarna under 17 och 18 århundradet med våld de södra och sydvästra provinserna av Georgien. Men landets muhammedanska fiender hade aldrig haft som mål att fullständigt utrota den georgiska kyrkan och dess självständighet. Tvärtom hade sultaner och schaher alltid låtit landets andliga överhuvud behålla sina ämbeten.

Under loppet av 19 århundradet och ända in på det 20 gick den ryska regeringens politik oföränderligt ut på att förryska Georgien. Kaukasus blev den förnämsta stödjepunkten för förverkligandet av Rysslands imperialistiska idéer i Orienten och den bästa basen för dess militära operationer mot Persien och Turkiet. I detta syfte erövrade Ryssland återstoden av Kaukasien och med detta land som utgångspunkt lyckades det förödmjuka Turkiet och bryta Persiens politiska makt. Men allt detta tillfredsställde ej ryssarna. De insågo att det icke var klokt att förlita sig på ett främmande folk i ett politiskt så viktigt land; därför försökte de ersätta den inhemska befolkningen med ryska nybyggare. I första hand riktade de sig mot georgierna, som utgjorde det starkaste elementet i hela Kaukasien och bildade en verklig nation för sig, med hög kultur och gammal tradition samt politisk och statsorganisatorisk erfarenhet. Ryssland hade föresatt sig att förinta detta folk, emedan det tycktes utgöra ett hinder för tsardömets maktutveckling i en av dess viktigaste punkter. Detta är huvudorsaken till att Ryssland från början av sitt herravälde över Georgien desorganiserade dess nationella liv och ersatte dess befolkning med ryska och andra kolonister.

För detta ändamål satte Ryssland i gång en vild förföljelse mot varje georgier, som vågade höja sin röst till

försvar för sitt folks nationella rättigheter. Förvisning till Sibirien, fängelset eller galgen blev de georgiska patrioternas lott. En aning därom har man fått genom amerikanaren George Kennans verklighetstrogna skildringar från Sibiriens fängelser. Som en röd tråd gå dessa ryska våldsdåd genom Georgiens hela historia under 19 århundradet. Redan vid sitt första infall i de georgiska provinserna fängslades medlemmarna av de kungliga och furstliga familjerna samt kyrkans överhuvud, torterades och deporterades till Ryssland. Två metropoliter från Västgeorgien stryptes och unnades ej ens kristlig begravning. Kvinnor våldtogos och hela folket utplundrades. Sedan dess ha ännu tusentals georgier fallit offer för samma bestialitet. Till och med lönnmord ingick i den ryska regeringens politiska program. Det är en känd sak att den georgiske adelsmarskalken Kipiani mördades år 1887 i sitt sovrum i Stavropol av en lejd rysk munk. Regeringen hade förvisat den gamle marskalken till denna ort, emedan han vågat protestera mot den ryske exarken Paul, då denne i Zionkatedralen i Tiflis tillåtit sig att offentligen skymfa hela Georgien.

Vad hela det georgiska folket — bönder, arbetare, prästerskap och intelligens, hade att genomgå efter revolutionen år 1905 och 1906, trotsar all beskrivning. Ryssarnas framfart under dessa år under befäl av generalerna Bauer, Alichanov, von Parkau, Gavrilov, Krylov m. fl. kan fullt jämföras med de mongoliska grymheterna i forna tider, sådana de skildrats av samtida georgiska historieskrivare. Byar och städer brändes, byggnader förstördes med artillerield, befolkningen nedmejades massvis, kvinnor och barn våldtogos och mördades i föräldrars och anhörigas åsyn. Rån och plundring hörde till ordningen för dagen. Nunnorna i ett kristet kloster skändades av soldaterna. Pogromerna i Kutais och Tiflis ägde rum inför vicekonung Worontsov-Dasjkovs ögon. I Östgeorgien

tvingades hela byars invånare att dagen i ända mitt i vintern stå halvnakna i kallt vatten tills »revolutionärerna» utlämnats. Polisen slöt förbund med professionella rövare för att kunna bortföra barn till rika föräldrar och sedan utkräva riklig lösepenning.

Till och med fredliga präster lades av de ryska »trosbröderna» på sträckbänk och marterades. År 1905 överfölls en församling av lägre georgiska präster i en seminariebyggnad i Tiflis och genompryglades av kosacker. Deras hela brott var att de av den ryska regeringen begärt återställandet av sin kyrkas autonomi. Också de georgiska biskoparna blevo martyrer i denna strid. Biskop Kyrion befinner sig sedan 12 år i rysk landsflykt, där han föres från det ena klostret till det andra. Ibland är han i fängelse, ibland på fri fot, men alltid under polisuppsikt och utan rätt att återvända till fäderneslandet. Samma öde drabbade även arkimandriten Ambrosius. Biskop David sände ryssarna till Pjatigorsk, där han sju år måste leva i landsförvisning. Heliga synoden konfiskerade dessutom Georgiens kyrkogods med en årlig inkomst av 2 millioner rubel och använde dem för sina egna ändamål.

De georgiska dumamedlemmarna rönte inte heller ett bättre öde. Deputeradena i andra duman dömdes till landsförvisning till Sibirien. Två av dem dogo där i fängelse. Den mest framstående av dem, Heraklius Tseretheli, är ännu i Sibirien; sjuk och utmattad av umbäranden motser han döden utan hopp. De övriga georgiska folkrepresentanterna i första, andra och tredje duman äro på fri fot, men de ha årslånga fängelsestraff, lidanden och tortyr bakom sig och äro ständigt utsatta för faran att åter kastas i fängelse.

Ryssarna ha inte ens velat unna georgierna de »reformer», som införts i det egentliga Ryssland. Tills dato finns det i Georgien (undantag har gjorts endast för bondeemancipationen, som dock genomförts utan att man tillför-

säkrat bönderna jord) och i hela Kaukasien, varken semstvo eller jury. Inte ens ett ryskt universitet har regeringen velat grunda i Tiflis.

Under det nu pågående kriget ha ungefär 200,000 georgiska soldater kämpat i ryska armén och en massa av dem har stupat i de fruktansvärda nederlag, som ryssarna lidit. Flera ha också bortryckts av sjukdomar eller leva i främmande fångenskap. Till tack för dessa uppoffringar förföljer den ryska regeringen dessa soldaters landsmän lika grymt nu som förr. Pressens och det fria ordets undertryckande, fullständig rättslöshet, polisens och ämbetsmännens absoluta herravälde i förbund med tjuvar, rövare och det värsta slödder, förvisningar till Sibirien, galgar och fängelsestraff karaktärisera ännu i dag som är den ryska styrelsen i Georgien.

Det värsta är emellertid, att det misstroende den ryska regeringen hyser mot de undertryckta folken föranleder henne till allt strängare åtgärder. Hon är fast övertygad om att de kuvade nationerna endast avvakta ett lämpligt tillfälle för att befria sig från det ryska oket. För detta misstroende, som är ett uttryck för regeringens dåliga samvete, ha de georgiska provinserna Adsjara, Sjavsjeti och andra fallit offer. Mer än 50,000 georgier jagades vid turkarnas återtåg över gränsen i vinterkölden. Samtidigt nedbrändes byarna och allehanda våldsdåd förövades. I dessa ohyggligheter deltogo utom de ryska soldaterna även band av frivilliga, tillhörande en kristen stam, som under det nuvarande kriget i Kaukasustrakten gjort gemensam sak med ryssarna, i stället för att stå solidariska med alla andra kaukasiska folk i frihetskampen.

Men georgierna äro inget förrädiskt folk. De ha alltid varit lojala mot den ryska regeringen och komma också att förbli det i framtiden, om de blott kunde vara säkra på att även den ryska regeringen äntligen skall komma till insikt om sina lojalitetsförpliktelser mot det georgiska

folket. De fordra av Ryssland endast vad som rättsligen tillkommer dem och vad de för övrigt begärt i en petition inlämnad till Haagkonferensen 1907: återställandet av sitt lands autonomi och sin kyrkas självständighet, uppfyllandet av fördraget av år 1783 eller det av år 1799 eller åtminstone av de garantier, som på »kejserligt hedersord» utlovades i manifesten av år 1801. Uppfyllandet av de ryska kejsarnas givna ord, det var allt vad georgierna begärde.

De fordra att 1783 års fördrag skall åter försättas i kraft, emedan detta fördrag blivit ratificerat och därigenom även rättsgiltigt. Men om den ryska regeringen ej vill låta förmå sig härtill, emedan hon kanske anser sig i kejsardömet icke böra tåla några halvsuveräna stater vid gränserna, borde hon åtminstone hålla fast vid det andra fördraget av 1799, som tillförsäkrade Ryssland större rättigheter i Georgien. Eller om ryssarna söka göra gällande, att detta fördrag inte ratificerats och till följd härav inte är rättsgiltigt, vad ha de då att säga om Paul I:s och Alexander I:s manifest, som ehuru ensidigt avfattade i överensstämmelse med Rysslands önskningar dock erkänna Georgiens inre autonomi och kyrkans självförvaltning? Ett faktum är att det georgiska folket aldrig framställt andra än dessa lojala fordringar till ryska regeringen. Men långt ifrån att vinna gehör för dem, långt ifrån att återinsättas i sina nationella rättigheter, har det från rysk sida endast utsatts för de ovan relaterade förföljelserna. Till och med varje ord om nationella rättigheter straffas med fängelse och förvisning till Sibirien.

På vilken rätt kan ryska regeringen åberopa sig i Georgien? Kanske på erövringens rätt? Landet har aldrig erövrats av ryssarna. På folkrätten eller på internationella fördrag? Folkrätten är helt och hållet på georgiernas sida. Det ryska väldet beror på kränkning av folkrätten, bedrägeri och lagstridiga handlingar. Till följd härav äro

det georgiska folkets fordringar liksom de medel det nyttjar för att återvinna sina rättigheter ingalunda att betrakta som revolutionära eller som ett uppror emot en rättmätig regering. Folkrätten och den kanoniska rätten äro på deras sida, och envar som håller på rättens principer och önskar rättvisans seger måste understödja deras sak.

Att Ryssland handlat folkrättsvidrigt emot Georgien har dess egen regering aldrig kunnat bestrida. Fördraget av 1783 har upptagits i kodifikationen av de ryska rikslagarna. På Haagkonferensen år 1907 kunde Rysslands ombud icke invända någonting emot de georgiska argumentens rättmätighet. Och undertryckandet av en sedan gammalt i hela Orienten såsom självständig erkänd kyrka genom en yngre, som först vunnit sin självständighet genom en förordning av Peter den store år 1721, är en oerhörd kränkning av den kanoniska rätten.

Om Georgien trots dessa barbariska förföljelser existerar än i dag, så måste det tillskrivas dess gamla kultur och folkets livskraft, som näres av en stor forntid. Georgierna skola ej upphöra att kämpa för sina rättigheter så länge de ännu ha någon kraft kvar. Det är emellertid den civiliserade mänskligheten plikt att taga i försvar den svagare, som står på rättens mark, och ej hålla med den starkare, som endast kan åberopa sig på den råa styrkan i sin strävan att fullständigt förinta ett troget och lojalt folk, som frivilligt anslutit sig till honom.

ADERTONDE KAPITLET.

Tjerkesserna.

Cirkassierna eller tjerkesserna äro ett kaukasiskt bergfolk av arisk härstamning och muhammedansk religion. Fordom bebodde de, flera millioner till antalet, Svarta havets östra strand och västra hälften av Kaukasus. Numera har deras område och invånaretal reducerats, sedan de förlorat sin självständighet och fallit offer för den omättliga, folkmördande ryska imperialismen. Knappast något folk har kämpat för sitt oberoende med sådan tapperhet och seghet som de frihetsälskande tjerkesserna. Därför ha de också under och efter kampen, ja, även efter landets slutgiltiga erövring av ryssarna, fått utstå gräsligheter, som icke ha något motstycke ens i den på grymheter så rika historien om de moskovitiska erövringarna.

Redan år 1760 började ryssarna med sina erövringsförsök. Så småningom lyckades de driva in en kil mitt i tjerkessernas land och sprängde därigenom folket i två från varandra fullkomligt skilda hälfter. Sedan år 1829 förde ryssarna en förbittrad kamp mot det tudelade Tjerkessien, som försvarade sig med största hjältemod i mer än tre årtionden mot en stor övermakt. Tid efter annan skickade det hårt ansatta folket delegerade till Västeuropa och bådo om hjälp i sin förtvivlade frihetskamp. Dessa sändebud mottogos vänligt i London och Paris och erhöllo

talrika sympatibevis och löften om hjälp — men de vackra orden följdes ej av handling...

År 1858 hade östra delen av Tjerkessien uttömt sina krafter och måste ge sig, medan Västtjerkessien fortsatte sin förtvivlade, ojämna och utsiktslösa kamp ännu i sex år. Till slut gestaltade sig kriget till en formlig belägring, varunder en och en halv million tjerkesser voro helt och hållet omringade och till den grad avspärrade från ytter-världen, att de varken fingo salt eller medicin åt sina sjuka och sårade. Allt djupare trängde erövrarna in i landet, allt mattare blev de dödströtta försvararnas kamp och år 1864 hade ryssarna äntligen hela landet i sina händer.

Kriget hade förts med oerhörd grymhet från rysk sida. Alla fångna tjerkesser dödades eller deporterades till Ryss-land. Många fördes fjättrade ombord på bräckliga båtar och prisgåvos åt Svarta havets stormiga böljor. På detta sätt blevo tre kvarts million västtjerkesser dödade eller fördrivna från sitt land. Under ryskturkiska kriget 1877 reste sig tjerkesserna mot sina tyranner. Upproret kuvades emellertid och åter blevo 100,000 mördade eller bortsläpade i fångenskap.

De spridda resterna av befolkningen föra nu en rätts-lös tillvaro under ryskt välde. All jord har gjorts till rysk statsegendom och delvis skänkts åt officerare, som utmärkt sig i erövringskriget, d. v. s. som begått de största grym-heterna. Frihetshjältarnas söner få numera endast bebo, men ej besitta, sina fäders jord.

Över hela landet råder ständigt det så kallade be-lägringstillståndet. Då som bekant redan de vanliga ryska lagarna icke utmärka sig genom särskild liberalitet, kan man föreställa sig hur undantagslagarna trycka den tjer-kessiska befolkningen. Varje yttring av nationell och religiös egenart undertryckes med våld. Framför allt skall folket berövas sina nationella ledare och för detta ändamål

avlägsnas eller oskadliggöres adeln. Tyvärr ha icke få tjerkessiska adelsmän följt regeringens lockande förespeglingar, lämnat sitt hem och svikit sitt folk i Petersburgs lysande salonger. Dem åter, som förblivit oemottagliga för sådana lockelser och bevarat sina fäders frihetskärlek, söker man hänsynslöst röja ur vägen med falska angivelser och lönnmord. Folket måste skaffa sig andra ledare och det fann dem i landets intelligens, som studerat vid västeuropeiska universitet och nu söka sprida västerländska åskådningar om människovärdet bland sina landsmän. Ryska regeringen insåg genast faran och rasar nu med alla medel mot de nya ledarna.

För att ytterligare försvaga tjerkesserna, som minskats med tre fjärdedelar genom erövringskrigen, har Ryssland på ett raffinerat sätt begagnat sig av värnplikten. Såsom alla ryska undersåtar äro tjerkesserna underkastade den allmänna värnplikten, men dessutom måste de i varje krig ställa upp fem kavalleriregementen och utrusta dem på egen bekostnad. Detta betyder samtidigt ett penning- och blodsoffer, såsom rysk-japanska och det nuvarande kriget har bevisat. Regementena bestå visserligen av utmärkta ryttare, men äro militärt fullständigt oskolade och därför hjälplösa inför det moderna krigets faror, lika hjälplösa som medeltida riddare vore det gentemot trupper utrustade med maskingevär och snabbeldskanoner. Så har också manfallet bland de tjerkessiska kavalleriregementena under det pågående kriget varit oerhört.

Det slutliga målet — det tjerkessiska folkets undergång — strävar Ryssland att uppnå även genom sin rusdryckspolitik. Koranen förbjuder som bekant varje bruk av starka drycker och i enlighet härmed var handeln med sådana förr förbjuden i Tjerkessien. Detta förbud upphävdes emellertid av ryssarna, emedan det »stred emot de allmänna rikslagarna och var skadligt för kronan». Det är möjligt att sistnämnda motiv spelat in, ty som bekant

ha inkomsterna av det ryska brännvinsmonopolet utgjort en av huvudposterna i riksbudgeten, men huvudändamålet var tydligen att låta alkoholdjävulen förstöra det kärnfriska folket. Denna beräkning har också visat sig riktig. Sedan de beryktade statliga brännvinskrogarna nästlat in sig bland folket, ha många svaga karaktärer fallit offer för frestelsen trots det religiösa förbudet. Spritmissbrukets följder äro här liksom hos alla primitiva folk särskilt förhärjande, så mycket mera som en del dittills okända sjukdomar, såsom lungsot och syfilis, hållit sitt intåg i landet tillsammans med de ryska »kulturbärarna».

Så ser det ut i Tjerkessien, sedan moskoviten sträckt ut sin rovgiriga hand över detta land och tilltvingat sig herraväldet där. Varje äkta tjerkesser bär ett glödande hat mot sitt folks obarmhärtiga arvfiende och längtar innerligt efter befrielse från det ryska oket.

NITTONDE KAPITLET.

De turkisk-tatariska folken i Ryssland.

Större delen av det nuvarande Ryska riket är de uralaltaiska folkens hemland och har ända till nyare tidens början stått under turkars och tatarers herravälde. Man har talat om »det tatariska oket» och »barbarväldet», varunder det ryska »kulturfolket» försmäktat i århundraden. Man utgår emellertid därvid från oklara och oriktiga förutsättningar. Betydande delar av de uralaltaiska folken hade redan för tusen år sedan höjt sig till en avsevärd grad av kultur, en kultur som visserligen växt upp på en annan bas än den västeuropeiska.

Den betydande ryske historikern Solovjev skriver vid skildringen om Kasans erövring av ryssarna: »Sedan gammalt har det muhammedanska Asien i Kasan skapat en medelpunkt icke för sina nomadhorder, utan för sin egen civilisation. Sedan gammalt ha bulgarerna, som driva handel och industri, slagit sig ned här. Långt innan de slaviska ryssarna hade byggt sina kyrkor vid Okas stränder, ljödo redan koranens tänkespråk vid Volga och Kama. Volgabulgarerna, som voro förfäder till tatarerna i Kasan, ha grundat den muhammedanska turkisk-tatariska civilisation, som hållit sig levande i detta väldiga flodområde ända till våra

dagar. Enligt den berömda arabiska resanden Ibu Fondlan verkade bulgarerna, som övergingo till Islam i tionde århundradet, som förmedlare mellan den muhammedanska världen och Nordeuropas folk. Deras huvudstad var centrum för varuutbytet emellan de muselmanska länderna, Europa och Sibirien.»

Under tatarväldet i Ryssland lärde de underkuvade mycket av sina herrar. Särskilt i fråga om politisk och militär organisation voro tatarerna vida överlägsna dåtidens ryssar. I striden emellan tsardömet i Moskva och tatarväldet vid Volga var det ryssarna som voro barbarer. Ivan den förskräcklige lät vid Kasans belägring hänga upp fångarna under fästningsmurarna och vid stadens erövring lät han förstöra djamis, skolor, bibliotek, palats och alla byggnader, som tjänade den muhammedanska religionen eller kyrkan. Tusentals värdefulla böcker brändes utan vidare. Detta är fakta som även de ryska historieskrivarna bekräfta.

När de ryska trupperna under nittonde århundradet började Turkestans erövring, begagnade de sig dels av sin från Västeuropa lånade materiella kultur, dels av den gamla maximen »divide et impera». Men om man jämför majoriteten av befolkningen i Turkestan med den stora massan av ryska folket, framgår tydligt den förras kulturella överlägsenhet. Ryssarna, som först under adertonde århundradet började avskaffa sitt barbari, påträffade i Tasjkent, Samarkand och Bokhara kulturminnesmärken, som voro bekanta och berömda icke blott inom vetenskapen, utan inom hela den civiliserade världen. Bland annat träffade de i Samarkand på ett observatorium, som en turkisk världserövrares sonson hade byggt. Vid Turkestans erövring stodo invånarna i fråga om handel, hantverk och lantbruk tvivelsutan högre än den ryske musjiken. De högre klasserna i Ryssland, som efterapat

västerns kultur mer eller mindre, brydde sig icke om att låta de erövrade länderna få del av civilisationens välsignelse.

*

De turkisk-tatariska folk, som medelbart eller omedelbart lyda under Ryssland, äro nästan samtliga muhammedaner och sönderfalla i följande grupper.

1. De nordliga turkarna äro avkomlingar av de gamla bulgarerna samt övriga från öster invandrade turkisk-tatariska, mongoliska och uralaltaiska folk, som i tidernas lopp sammansmält till en folkenhet. De bo i kompakta massor i Volgas, Kamas, Bjelajas och Okas flodområden, vidare i västra delen av Ural samt dessutom spridda på många punkter i europeiska och asiatiska Ryssland. Deras antal beräknas till 7 millioner.

Huvudstammen av denna grupp bilda tatarerna i Kasanområdet. Trots ryska regeringens motstånd ha de utvecklat sig på ett lovande sätt både andligt och materiellt. Alla sociala klasser äro företrädda bland dem. Mest decimerad är adeln, som lidit svårast under ryssväldet. Den viktigaste rollen spela de intellektuella: präster, läkare, skriftställare o. s. v. Tatarernas betydande andel i handeln och industrien är ett gott bevis på deras ekonomiska duglighet. I guvernementen Simbirsk och Saratov befinna sig exempelvis många stora moderna tygfabriker med ända till 2,500 arbetare i tatariska händer. I Ural äga de många guld- och platinagruvor. Men isynnerhet äro de enligt gammal tradition borna förmedlare av handeln mellan Asien och Europa. Kasan är dessutom bokhandelscentrum för hela det muselmanska Ryssland med undantag av Kaukasien.

Med stöd av sin ekonomiska styrka motsätta sig tatarerna framgångsrikt regeringens russifieringsförsök.

Då staten principiellt icke höll några skolor med undervisning i modersmålet, skaffade de sig själva privata anstalter, där deras ungdom undervisades av egna lärare i fädrens religion, språk och seder. När dessa skolor blomstrade upp, blandade sig regeringen genast i saken och tillät modersmålet endast för undervisning av strängt konfessionellt innehåll. Alla andra ämnen måste läras på ryska för att påskynda ungdomens russifiering. Särskilt strängt censurerades alla tryckalster på tatariskt språk, och knappt en tiondel av manuskripten fick tryckas. För att bryta tatarernas ekonomiska motståndskraft förbjöd man dem på många platser att förvärva fast egendom och driva handel. Man hindrade på allt sätt uppkomsten av religiösa institutioner och föreningar för välgörenhet, vetenskap och konst bland tatarerna. Ständigt påmindes de om att de såsom muselmän endast voro andra klassens medborgare, som visserligen måste fullgöra alla undersåtliga plikter och betala skatter, men saknade de elementäraste medborgerliga rättigheter.

Revolutionsåret 1905 medförde också för Rysslands muhammedaner övergående lindring. Tatarerna bevisade sin stora politiska mogenhet genom att ta initiativet till ett förbund av alla muselmän i Ryssland. Genom detta förbunds verksamhet invaldes i första riksduman 30 muhammedanska deputerade, i den andra t. o. m. 39, bland vilka tio voro tatarer från Kasan. Snart följde emellertid statskuppen av den 3 juni 1907, som lika mycket var riktad emot de »främmande» folken i Ryssland som mot den ryska demokratien. På grund av den nya ogynnsamma vallagen invaldes endast tre muhammedaner i tredje riksduman. Även de fri- och rättigheter, som i början beviljats i fråga om press-, förenings- och skolväsen, avskaffades av den nya reaktionen, som återupptog och ytterligare skärpte det gamla förtrycket.

Under det pågående världskriget ha även talrika med-

lemmar av denna undertryckta befolkningsgrupp blött för Ryssland. Men allt blod som gjutits har endast tjänat till att stärka den främlingsfientliga ryska imperialismen. Tatarerna ha vid flera tillfällen framlagt sina besvär och önskningar inför riksduman, men funno där intet gehör. De veta nu att de icke hava någonting att vänta för sin framtid, varken av Rysslands folk eller Rysslands regering.

2. Turkarna på Krim äro avkomlingar av de gamla kazarerna och kumanerna jämte andra invandrade turkiska folk. Under fyra århundraden ha de vid upprepade tillfällen visat kraft och duglighet och ryssarna förmådde först vid början av nittonde århundradet erövra kanatet Krim efter långvariga ränker.

Turkarna på Krim fingo ett högtidligt löfte att få behålla sina religiösa och nationella lagar och likaså den på islam vilande religiösa jurisdiktionen samt sina kyrkliga fonder. Kanatet Krim är alltså att betrakta som en erövrad provins, som annekterats under förbehåll att få bevara sin egendomliga organisation. Efter annexionen tvang emellertid ryska regeringen befolkningen att utvandra, konfiskerade jorden under olika förevändningar och lät avrätta 30,000 människor inom loppet av ett år för att sätta skräck i folket. Även de kyrkliga fonderna togos i beslag och överlämnades tvärtemot gällande rätt till förvaltning åt en regeringskommission. Ryssarna hindrade upprättandet av nya skolor, sökte avskaffa de redan bestående och vidtogo olika åtgärder för att undertrycka den muhammedanska religionen och det nationella språket. För att undergräva krimbefolkningen ekonomiskt, konfiskerade man jorden och tvang större delen av befolkningen att utvandra, huvudsakligen till Turkiet.

Ryska regeringen stöder sig fortfarande på sin råa kraft vid bemödandet att fördriva turkarna på Krim från deras hem. Men trots dessa grymheter uppgår krim-

turkarnas antal ännu till en halv million. Denna lilla skara bevarar än i dag som avläggare av den osmansk-turkiska kulturen sin motståndskraft och försvarar sina nationella ideal. Det är klart att den tyranniserade befolkningen längtar efter befrielsens timme. Det räcker emellertid icke att garantera krimbefolkningens religiösa och nationella rättigheter mot det ryska godtycket. Den fordrar ingenting mindre än ett återupprättande av kanatet Krim under den muhammedanske kalifens och turkiske sultanens skydd.

3. Kirgiserna leva på de vida slätter, som sträcka sig mellan Urals floder och sjöar och Turkestan. En del av dem ha också slagit sig ned i de norra och västra utkanterna av Centralasiens bergstrakter. Sammanlagt beräknas de till omkring 8 millioner. Detta muhammedansk-turkiska folk, som sorgfälligt har bevarat sina rika språkskatter och folkliga traditioner, har mer än andra lyckats hålla sig fritt från främmande inflytande, men visar samtidigt en beundransvärd förmåga och böjelse att tillägna sig den moderna kulturen.

Kirgisernas land förvaltas enligt särskilda av ryska regeringen garanterade lagar, som emellertid mycket ofta kränkas av ryssarna, när det så passar dem. Exempelvis förklarades vida stäppområden, som bebos av nomadfolk, för rysk statsegendom och överlätos till de nuvarande innehavarna endast med nyttjanderätt för obestämd tid. Å andra sidan berövade man de rättmätiga ägarna stora områden, emedan de icke voro tillräckligt odlade, och överlämnade dem till kolonister från europeiska Ryssland, vilka till större delen icke voro ryssar utan ukrajnare, rumäner, tyskar o. s. v. Här se vi ett karaktäristiskt drag av den ryska politiken, som går ut på att förflytta icke-ryska invånare från en del av riket till en annan för att där låta dem slå sig ned på orättmätigt förvärvad jord bland främmande folk.

Sedan år 1909 har man börjat stycka landet på så

sätt, att nomaderna få femton desjatiner (en desjatin lika med 1,1 hektar) och de bofasta tolv desjatiner var. Härigenom drabbas de infödda kirgiserna mycket kännbart, då de huvudsakligen äro boskapsskötare och behöva mycket större områden för sina hjordar.

Alla dessa olagliga handlingar tillsammans med ett också här hänsynslöst genomfört system av nationellt och religiöst tyranni har framkallat en dov jäsning inom folket och redan lett till flera uppror. Om regeringen icke ändrar sin politik radikalt, något som man knappast kan hoppas, komma kirgiserna säkert att slå sig tillsammans med de tros- och rasbesläktade grannfolken till en gemensam aktion emot Ryssland.

4. Turkmenerna, som bo mellan Kaspiska havet, Amu-Darja och persiska gränsen, gjorde ännu i slutet av nittonde århundradet häftigt motstånd mot ryssarna och styras efter särskilda lagar av ryska regeringen. Detta tappra och frihetsälskande folk uppskattas till en million själar.

Turkmenerna utförde beundransvärda bragder under kampen för sin oavhängighet och ha visat en sådan livskraft och förmåga av utveckling, att engelska regeringen till och med en tid umgicks med planer att skapa ett stort turkmeniskt sultanat. Turkmenerna ha aldrig böjt sig under det ryska oket.

Några månader före världskrigets utbrott igångsatte de turkmeniska notablerna en rörelse för att befria sitt folk från det ryska herraväldet. De straffades med fängelse och landsförvisning. Ryssarna ha hittills endast utövat ringa inflytande på turkmenerna. Det ryska elementet bland dem består av soldater och ämbetsmän och utgör endast 5 %. Detta ädla och hjältemodiga folk, som Ryssland trots all grymhet ännu icke lyckats definitivt kuva, förtjänar att återfå fullständig frihet och oberoende.

5. De turkestanska turkarna bestå dels av invånarna i Turkestan, dels av befolkningen i kanaten Tasjkent, Bokhara, Kiva och Kokand och beräknas uppgå till två millioner. De halvsuveräna kanaten Bokhara och Kiva ligga utmed högra och vänstra stranden av Amu-Darja. I enlighet med de fördrag, som påtvungits dem av ryssarna, överläto kanerna av Bokhara och Kiva ledningen av utrikesärendena åt ryska riket. I alla inre angelägenheter äro de emellertid tämligen fria, med den inskränkning, att de icke få obehindrat verka för sina undersåtars upplysning och nationella utveckling. Befolkningen i kanaten Bokhara och Kiva är nästan uteslutande turkisk. Endast ett fåtal består av tadsjiker, som tala persiska. Bokhara har mer än två millioner, Kiva omkring en million invånare.

När man talar om att upprätthålla status quo i de turkestanska kanaten, så bör man icke glömma, att detta betyder att två högt kultiverade och ryssarna överlägsna folk skola utlämnas åt Rysslands egoistiska politiska och ekonomiska intressen. För att förhindra den säkra undergång, som detta betyder för de nämnda folken, är det nödvändigt att befria Bokhara och Kiva från det ryska herraväldet och återställa deras oavhängighet i full utsträckning. För att stärka de båda kanaten och sätta dem i stånd att försvara sig mot nya angrepp från Ryssland bör Turkestan överlämnas till dem.

*

Ryssland har berövat sin muhammedansk-turkiska befolkning dess elementäraste och heligaste rättigheter och därigenom visat sig ovärdigt att utgöra dess behärskare.

Ryska regeringen har velat utrota alla kultur- och livsmöjligheter för dessa olyckliga folk, så att Centralasien, som bebos av flera millioner och som en gång ägt

universitet, kulturella institutioner och en egen konst, aldrig mer skulle återvinna sin gamla kultur och blomstring. Detta vidsträckta land, vars kultur nu befinner sig i förfall, är av stor betydelse för det bildade och industrialiserade Europa, ty det kan lämna mycket råmaterial och erbjuda en god avsättning för industriprodukter.

Av det ryska samhället ha dessa nationer icke mycket att vänta för sitt framåtskridande. I gengäld bilda de nu en kraftkälla för den ryska imperialismen, som hotar den europeiska kulturen. Dessa olyckliga folk gjuta icke sitt blod i världskriget för att försvara sin ras, religion eller kultur. De äro endast blodiga verktyg i den ryska tsarismens hand och synas endast vara till för att förstöra det som mänskligheten producerat under århundradens kulturarbete och att fjättra folken i tungt slaveri. Även från denna synpunkt är det önskvärt för det bildade Europa, att dessa folk befrias från det ryska oket.

Slutkapitel.

I början av tjugonde seklet måste ryska regeringen erkänna, att försöken att denationalisera de »främmande folken» i stort sett misslyckats. Hon satte då, såsom vi sett, allt på ett kort för att upprätthålla sig själv och sitt system. I stället för att uppgiva förryskningspolitiken, i stället för att skänka de främmande folken politisk likställighet och möjlighet att utveckla sin nationella kultur, sökte hon sin räddning i den allryska expansionidén (se ovan sid. 54 ff.). Hon hoppades att genom yttrepolitiska framgångar kunna åvägabringa andra slaviska stammars anslutning till Ryssland samt att därpå, stödd på storryssarnas chauvinism, definitivt kunna göra slut på de underkuvade icke-ryska folkens självständiga utveckling och därmed en gång för alla lösa Rysslands svåraste politiska problem.

Ett Ryssland, som utsträckt sina nya gränser från Danzig till Prag, från Adriatiska havet till Konstantinopel, ett Ryssland, som ej mera hade någon fiende att frukta på kontinenten, skulle också i det inre vara starkt nog att med tillhjälp av den cæsarobyråkratiska styrelsemekanismen vidtaga de mest radikala åtgärder emot de främmande folken.

Dessa komme då — så tänkte de ryska maktägande — att kapitulera och uppge såsom hopplös kampen för sina nationella ideal. Rysslands seger i världskriget åtföljd av en ändamålsenlig rysk kolonisering — en sådan hade man

redan år 1914 planerat att genomföra i Kurland (se ovan sid. 115) — skulle göra det möjligt att befolka vidsträckta områden med ryssar. Den starka folkökningen bland de ryska bönderna var en garanti för att kolonister ej komme att fattas. I det ryska folkhavet skulle alla främmande nationaliteter räddningslöst drunkna. Den storryska expansionen skulle därmed ha ryckt ett stycke längre fram emot Västeuropa och skulle en gång för alla ha påtryckt Europas framtida historia den moskovitiska stämpeln.

Men kriget tog en annan vändning än den ryska diplomatien beräknat. Endast för en kort tid kunde den ryska ångvälten med förstörelse i sina spår rulla fram över mindre delar av grannländernas gränsområden. Snart visade det sig, att den västeuropeiska civilisationen även på krigets område var de okultiverade massorna överlägsen. De ryska härarna måste åter uppgiva sina erövringar och blevo tillbakadrivna mot öster. Men även under den korta tid de voro herrar över delar av Västeuropa hade de ryska politikerna ej lämnat ur sikte sin ledande idé.

Må man blott erinra sig huru Ryssland gick till väga i Östpreussen. Tusenden och åter tusenden av landets invånare bortsläpades till det inre av Ryssland. Varken kvinnor eller barn, varken krymplingar eller gubbar skonades. Officiellt hette det, att den civila befolkningen bedrev spionage och att den därför avlägsnades, men det var blott en förevändning. Dessa fredliga människor tänkte icke på spioneri. De togos fast på åkerfälten eller i sina hem och blevo utan dom och rannsakning inspärrade i järnvägsvagnar och bortförda österut. I veckotal varade transporten. En stor del av dessa olyckliga dukade därvid under genom hunger eller smittosamma sjukdomar.

Ändamålet med dessa våldsåtgärder uttalades klart och cyniskt: »Vi behöva plats för ryska bönder.» Därför måste den bofasta befolkningen, som ej redan flytt undan fienden, röjas ur vägen. Främmande jord ville

ryssarna hava, men icke införliva med sig en främmande befolkning. Krigets vinst för Ryssland skulle bli nya provinser utan bebyggare: fritt land för de ryska bönderna. — På samma sätt gick man till väga i Galizien. Vi ha redan (ovan sid. 168) sett hur man där begagnade sig av befriarens mask för att tillintetgöra de stambesläktade ukrajnarna och göra landet ryskt.

De stora ryska nederlagen drogo, som sagt, ett streck över alla dessa planer. Tron på panslavismens seger blev rubbad. Målet, som den ryska regeringskonsten strävat efter, hade icke uppnåtts. Det tycktes numera vara utom allt tvivel, att de främmande nationaliteterna ej längre kunde förryskas så som man tänkt sig. Grundidén för den politik, som lett till kriget, hade gjort fiasko.

Följden var att myndigheterna alldeles tappade huvudet. Ännu i sista stunden sökte de rädda sitt system och tillgrepo därvid medel, som sakna motstycke i världshistorien. Då en assimilering av de främmande folken på den väg man inslagit ej mer var möjlig, skulle dessa folk nu i stället till det yttersta decimeras och försvagas. Den hitintills bedrivna hänsynslösa politiken avlöstes av en ännu mera barbarisk och omänsklig sådan. De ryska maktägande uppfunno evakueringstaktiken.

Evakueringen tog sin början i Kurland. I maj 1915 fick hela den judiska befolkningen därstädes, uppgående till 30—40,000 personer, befallning att inom tre dygn lämna landet. Därpå utsträcktes evakueringen till Litauen och Polen. I millioner drevos invånarna bort från hus och hem. Till fots eller med åkdon måste de begiva sig åstad; inga järnvägar ställdes till deras förfogande, vägarna fylldes av oändligt långa tåg av evakuerade, som drogo österut. Endast det allra nödvändigaste fingo de föra med sig, och även det gick snart förlorat. Utan nämnvärt understöd, utan någon möjlighet att livnära sig och utan att finna tak över huvudet, vandrade de framåt och omkommo därunder

massvis. (Jfr ovan sid. 114, 132 och 154.) När de beträdde Storrysslands mark nådde deras lidanden sin höjd. I detta land, som var dem fullkomligt främmande och vars språk de ej förstodo, betraktades de evakuerade som ovälkomna inkräktare. Ju längre de kommo emot öster, desto mera behandlades de som fångar. De skickades planlöst från en ort till en annan, och i Östryssland blevo de ofta överfallna och ihjälslagna av bönderna, vilka redan vintern förut fått lov att dela sin skörd med de förvisade tyskarna. Allt längre bort drevos de för att slutligen hamna i Sibirien. Här indrogs även det ringa understöd som de hittills, åtminstone till namnet, erhållit av regeringen, och man ställde dem inför valet att antingen hungra ihjäl eller ock bosätta sig på den jord man gav dem att odla. Detta förfarande kallades »frivillig kolonisering». Men dessa kolonier anlades ej i en samlad grupp, utan fördelades över hela landet. Kringspridda bland de sibirisk-ryska kolonisterna tvungos de evakuerade polackerna, litauerna och letterna att slå sig ned som nybyggare. Medlemmar av samma byalag skingrades åt olika håll och förlorade all kontakt med varandra.

Antalet av de ryska undersåtar, som på detta sätt fördrevos, intill hösten 1915, anslås av den ryske statistikern Issajev till 12 millioner.

Var det vansinne eller metod som dikterade denna oerhörda våldsåtgärd? Ville man endast upprepa taktiken från år 1812 för att överlämna en ödelagd trakt åt den förföljande fienden? Så har man i själva verket från ryskt håll sökt motivera evakueringen. Men denna motivering faller på sin egen orimlighet. Landets ödeläggelse kunde i betraktande av de nutida kommunikationsförhållandena, den utvecklade järnvägsbyggnadstekniken, och den fullkomnade organisationen för krigshärens förplägning ej hindra, knappast ens fördröja fiendens framträngande. Det måste den ryska krigsledningen säga sig efter någon överläggning. Nej, det var nog helt andra bevekelsegrunder,

som i främsta rummet bestämde den ryska regeringens handlingssätt.

Först och främst fruktade man att en blodig revolution omedelbart skulle utbryta, när de ryska soldaterna efter krigets slut återvände hem. De nära 2 millioner soldater, vilka nu såsom krigsfångar befinna sig i Tyskland och Österrike-Ungern, skulle bilda revolutionens kärna. Ett våldsamt utbrott av missnöje var att befara och detta ville man kväva i sin linda genom utdelning av jord åt soldaterna. Jord, ständigt mera jord är målet för varje rysk bondes strävan, ty på grund av sin extensiva brukningsmetod behöver han för att kunna slå sig ut en mycket större areal än en västeuropeisk bonde. För att få mera jord är det han enligt sin tanke för krig, och brist på jord är det som driver honom att taga del i uppror och revolutioner. För att anskaffa den erforderliga arealen ville man först göra de erövrade landssträckorna tillgängliga genom att förjaga deras hittillsvarande invånare. Men sedan ryssarna åter fördrivits från dessa områden, fäste man sina blickar på de länder inom rikets gränser, som bebos av icke-ryska folk. Där skulle nu beredas plats, därifrån skulle innehavarna av fruktbara, rika länderier förjagas, och på den ledig vordna jorden skulle man efter krigets slut låta ryska soldater bosätta sig. Det var det ena huvudmotivet till evakueringen.

Det andra låg i den ryska nationalismens principiella ställning till de främmande nationaliteterna. Förryskningen hade slagit fel, och denationaliseringen med tillhjälp av ett framgångsrikt erövringskrig var ej mera möjlig. Fälttågets misslyckande ställde med säkerhet i utsikt, att de främmande folken i Ryssland åter skulle komma att upptaga sin nationalitets- och kulturkamp, och denna gång med stora förhoppningar om framgång. För att hindra detta tillgrep man den radikala utvägen att helt enkelt fördriva dessa folk från deras hittillsvarande boningsplatser och

tvinga dem att bosätta sig som nybyggare i Östryssland och Sibirien. Kringspridda i små grupper mitt ibland ryssar och lösryckta från varje sammanhang med sina landsmän, skulle dessa främlingar ha blott en enda tanke kvar: att sörja för sin materiella existens och undgå den hotande hungersdöden. Nationella önskningar, kulturella krav kunde ej mera ha någon betydelse för dem. De måste vara glada att ha räddat livet och skulle sakna kraft att värja sig mot förryskningen.

Genom att realisera denna i all sin raffinerade grymhet storartade plan ville den ryska regeringen en gång för alla lösa nationalitetsfrågan. Denna skulle helt enkelt upphöra att finnas till. I många trakter hade endast en bråkdel av befolkningen blivit kvar. Av de bortförda åter hade en del omkommit under evakueringen. Återstoden, vilken slungats i den ryska folkmassans stora kittel, var dömd att uppgå i det ryska folkelementet.

Letter och judar samt en stor del av litauerna, polackerna, ukrajnarna, de tyska kolonisterna, invånarna i Kaukasien och muhammedanerna ha vederfarits detta hårda öde. Vad som ännu finnes kvar av dessa beklagansvärda folkspillror, vilka utgöra omkring 8 % av det ryska rikets hela befolkning, huru många av dem som ännu äro vid liv gå en säker fysisk eller moralisk undergång till mötes och huru många som en gång — i lyckligaste fall — kunna återvända hem, kan ingen veta.

Denna evakueringstaktik, som lämnat fritt spelrum åt ryssarnas gamla tatarinstinkter och som firat orgier i förstörelse av materiell egendom och förintelse av människoliv, denna taktik har — vi upprepa det — ej betingats av kriget, utan av den ständiga motsatsen mellan moskovitismen och de högre stående främmande nationaliteterna. I tvåhundra år har den ryska politiken emot dessa varit en kedja av förföljelser. Författningsbrott och rättskränkningar, undertryckande av religion, språk och kultur

— se där de välsignelser, med vilka ryssen lyckliggjort de folk han härskar över. Ryssland, som ernått herraväldet över utvecklingskraftiga och begåvade folk, Ryssland, som av dem kunnat få civilisationens och den västeuropeiska kulturens frukter till skänks, har ej utnyttjat de möjligheter, som under långa tider stått det till buds. I stället för att befordra dessa folks utveckling och förhjälpa dem till gynnsamma materiella och andliga levnadsvillkor, har moskoviten under århundraden fysiskt och moraliskt förtrampat sina icke-ryska undersåtar och nu drivit millioner av dem i elände.

En sådan stat hör icke till folkens kulturgemenskap i tjugonde seklet. Om resultatet av världskriget bleve, att denna stat, det g a m l a Ryssland, upphörde att existera i sin nuvarande gestalt, då hade alla de stora offer, som Europas folk nu fått göra, och alla de strömmar av blod som flutit ej varit förgäves. D å h a d e v ä r l d s k r i g e t b l i v i t e n v ä r l d s d o m ö v e r R y s s l a n d.

INNEHÅLL.

Förord till den svenska upplagan 5
En vädjan till den civiliserade världen 9
Ett upprop 15
1. Rysslands befolkning 17
2. Den ryska folkkaraktären 27
3. Den ryska regeringen 36
4. Rysslands inre politik 46
5. Rysslands största konflikt 54
6. Finland 61
7. Balterna 83
8. Esterna 96
9. Letterna 102
10. Litauerna i Ryssland 116
11. Vitryssarna 128
12. Polackerna 133
13. Judarna under Rysslands herravälde 147
14. Ukrajnarna 158
15. De tyska bondekolonisterna 170
16. Rumänerna i Bessarabien 179
17. Georgierna 189
18. Tjerkesserna 199
19. De turkisk-tatariska folken i Ryssland 203
Slutkapitel 212

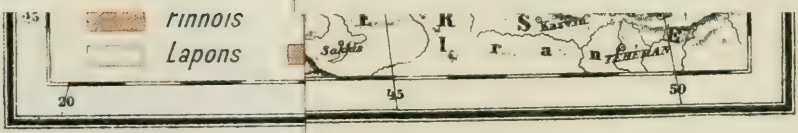
Finnois
Lapons
25
20
45
50

Carte ethnographique de la Russie
Grand Russiens
Blanc Russiens
Ukrainiens
Polonais
Suédois
Allemands
Lettons
Lithuaniens
Roumains
Finnois
Lapons
Syrjaenes
Esthoniens
Tschérémisses
Mordvines
Tartares
Kalmouks
Kirghizes-Turcomans
Bachkirs
Tschouvaches
Peuples géorgiens
Juifs
Armeniens
OCÉAN ARCTIQUE
MER NOIRE
MER CASPIENNE
Mer Blanche
Mer d'Azov
Golfe de Finlande
Echelle de 1:12 500 000

Alfred Jensen:

Slaverna och världskriget. Reseminnen och intryck från Karpaterna till Balkan 1915—16. 5 kr.

Olov Sundström:

Under Polens örn. Några intryck och anteckningar från en resa. 3: 25.

Gustaf Siösteen:

Bakom tyska krigets kulisser. Ett svenskt ögonvittnes iakttagelser från krigsutbrottet till Serbiens fall. Med talrika bilder. 7: 50.

Gustaf F. Steffen:

Krig och kultur. Socialpsykologiska dokumenter och iakttagelser från världskriget 1914—1916. 3 delar. Pris: del I (3:e uppl.) 4: 50; del II 5: 50; del III 6: 50.

Rudolf Kjellén:

Världskrigets politiska problem. 3: 50.

Sven Hedin:

Från fronten i Väster. September—november 1914. Med 300 bilder och 4 kartor. 10 kr.; inb. 12 kr.

Kriget mot Ryssland. Minnen från fronten i Öster. Mars—augusti 1915. Med över 400 bilder samt 11 kartor. 12 kr.; inb. 15 kr.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DK
33
R97

Ryssland sadant det ar

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 11 24 04 019 7